

ทุนทางสังคมของชาวชนบทไทย : กรณีศึกษาชุมชนบ้านบนดอน หมู่ 4 ตำบลบางแก้ว
อำเภอบ้านแหลม จังหวัดเพชรบุรี

ผลงานวิจัยนักศึกษา ระดับปริญญาตรี

การค้นคว้าอิสระนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการภาครัฐและภาคเอกชน
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร
ปีการศึกษา 2553
ลิขสิทธิ์ของบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร

ทุนทางสังคมของชาวชนบทไทย : กรณีศึกษาชุมชนบ้านบนดอน หมู่ 4 ตำบลบางแก้ว
อำเภอบ้านแหลม จังหวัดเพชรบุรี

ผลงานวิจัยนักศึกษา ระดับปริญญาตรี

การค้นคว้าอิสระนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการภาครัฐและภาคเอกชน
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร
ปีการศึกษา 2553
ลิขสิทธิ์ของบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร

SOCIAL CAPITAL OF THAI RURAL PEOPLE :
A CASE STUDY OF BAN BON – DON COMMUNITY, MOO 4
TAMBON BANG – KAEW SUBDISTRICT BAN – LAEM DISTRICT,
PHETCHABURI PROVINCE

ผลงานวิทยานิพนธ์ ระดับปริญญาตรี

An Independent Study Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements for the Degree

MASTER OF ARTS

Program of Public and Private Management

Graduate School

SILPAKORN UNIVERSITY

2010

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร อนุมัติให้การค้นคว้าอิสระเรื่อง “ทุนทางสังคม
ของชาวชนบทไทย : กรณีศึกษาชุมชนบ้านบนคอน หมู่ 4 ตำบลบางแก้ว อำเภอบ้านแหลม
จังหวัดเพชรบุรี” เสนอโดย นางสาวอุมาภรณ์ บุญประเสริฐ เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการภาครัฐและภาคเอกชน

.....
(รองศาสตราจารย์ ดร.ศิริชัย ชินะตั้งกูร)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

วันที่.....เดือน..... พ.ศ.....

อาจารย์ที่ปรึกษาการค้นคว้าอิสระ

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุธรรม รัตนโชติ

คณะกรรมการตรวจสอบการค้นคว้าอิสระ

..... ประธานกรรมการ

(อาจารย์ ดร.กฤษฎา พ็ชรวานิช)

...../...../.....

..... กรรมการ

(อาจารย์ ดร.นพดล เหลืองภิรมย์)

ผลงานวิทยานิพนธ์ศึกษา ระดับปริญญาตรี

..... กรรมการ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุธรรม รัตนโชติ)

...../...../.....

50601622 : สาขาวิชาการจัดการภาครัฐและภาคเอกชน

คำสำคัญ : ทูททางสังคม / เครือข่าย / บรรทัดฐาน / ความไว้วางใจ

อุมารณีย์ บุญประเสริฐ : ทูททางสังคมของชาวชนบทไทย : กรณีศึกษาชุมชนบ้านบนดอน หมู่ 4 ตำบลบางแก้ว อำเภอบ้านแหลม จังหวัดเพชรบุรี. อาจารย์ที่ปรึกษาการค้นคว้าอิสระ : ผศ.ดร.สุธรรม รัตนโชติ. 99 หน้า.

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาระดับทูททางสังคม ซึ่งประกอบไปด้วย เครือข่าย (Network) บรรทัดฐาน (Norms) และความไว้วางใจ (Trust) เพื่อศึกษาว่ามีตัวแปรอะไรที่สามารถบอกถึงระดับทูททางสังคมที่มีอยู่ในชุมชน กรณีศึกษาชุมชนบ้านบนดอน หมู่ 4 ตำบลบางแก้ว อำเภอบ้านแหลม จังหวัดเพชรบุรี โดยใช้ประชากรจากกลุ่มตัวอย่างจำนวน 123 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยประกอบด้วย แบบสอบถามซึ่งแบ่งเป็น 3 ส่วน ดังนี้ ส่วนที่ 1 ข้อคำถามเกี่ยวกับข้อมูลทั่วไปของประชากรในชุมชน ได้แก่ ลักษณะทางประชากร ประกอบด้วย เพศ อายุ สถานภาพสมรส รายได้ ศาสนา ระดับการศึกษา สถานภาพทางเศรษฐกิจ ประกอบด้วย อาชีพ รายได้ต่อเดือน และสถานภาพทางสังคมประกอบด้วย การมีส่วนร่วมในชุมชน การได้รับเชิญไปร่วมกิจกรรมในชุมชน ระยะทางจากศูนย์กลางชุมชน ระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในชุมชน ส่วนที่ 2 ข้อคำถามเกี่ยวกับระดับทูททางสังคม และส่วนที่ 3 ปัญหา และข้อเสนอแนะ

การวิเคราะห์ข้อมูลหา ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ยและค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน เพื่อเปรียบเทียบระดับทูททางสังคมของชาวบ้าน

ผลการวิจัยพบว่า

1.ชาวชนบทไทยชุมชนบ้านบนดอน หมู่ 4 ตำบลบางแก้ว อำเภอบ้านแหลม จังหวัดเพชรบุรีมีระดับทูททางสังคม มีค่าเท่ากับ 4.15 ซึ่งถือว่ามีทูททางสังคมระดับมาก

2. ชาวชนบทไทยชุมชนบ้านบนดอน หมู่ 4 ตำบลบางแก้ว อำเภอบ้านแหลม จังหวัดเพชรบุรี มีระดับทูททางสังคมระดับมากอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

สาขาวิชาการจัดการภาครัฐและภาคเอกชน บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากรปีการศึกษา 2553
ลายมือชื่อนักศึกษา.....

ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษาการค้นคว้าอิสระ

50601622 : PUBLIC AND PRIVATE MANAGEMENT

KEY WORDS : SOCIAL CAPITAL / SOCIAL NETWORK / NORMS OF RECIPROcity /
SOCIAL TRUST

UMAPORN BOONPRASERT : SOCIAL CAPITAL OF THAI RURAL PEOPLE : A
CASE STUDY OF BAN BON – DON COMMUNITY, MOO 4 TAMBON BANG – KAEW
SUBDISTRICT BAN – LAEM DISTRICT, PHETCHABURI PROVINCE. INDEPENDENT STUDY
ADVISOR : ASST. PROF. DR.SUDHAM RATTANACHOT. 99 pp.

This research aimed at studying 1) personal levels of social capital, especially in network, norms, and trust, and 2) factors affecting the differences in levels of personal social capital. This research collected empirical data through 123 samples by questionnaires. The analysis of data had been done the use of frequency, percentages, and mean in describing the levels of social capital. The one - way ANOVA was applied to use in testing hypotheses.

The result of this research were 1) the level of social capital as a whole falling in “high” But in the details there were some falling in “highest” especially in cooperation in working, and helping together. In testing hypotheses, it was found that age, education, occupation, income, participation, and length of time living in community were the factors affecting the personal levels of social capital.

ผลงานวิทยานิพนธ์ ระดับปริญญาตรี

Program of Public and Private Management Graduate School, Silpakorn University Academic Year 2010

Student's signature

Independent Study Advisor's signature

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยเล่มนี้ นับเป็นการก้าวเดินออกจากนอกห้องสี่เหลี่ยมก้าวแรกของผู้วิจัย ซึ่งถือเป็นจุดเริ่มต้นสำคัญ ที่จะนำความรู้ที่ได้จากห้องสี่เหลี่ยมมาต่อยอด สร้างสรรค์สิ่งดีงาม ที่เป็นประโยชน์กลับคืนสู่สังคม

ตลอดระยะเวลาแห่งการเดินทาง ผู้วิจัยได้เรียนรู้หลายสิ่งหลายอย่าง ได้เห็นโลก ในมุมที่กว้างขึ้น ได้เห็นถึงข้อจำกัดของตนเอง เมื่อต้องเผชิญกับสถานการณ์จริงที่ไม่เคยมี ในห้องเรียน

ขอขอบคุณ ผศ.ดร.สุธรรม รัตนโชติ อาจารย์ผู้จุดประกายความคิด ผู้เปิดกว้างและ ให้โอกาส พร้อมทั้งเป็นต้นแบบแห่งการเรียนรู้ที่ไม่มีวันสิ้นสุด และความเมตตาของคณะกรรมการ ทั้ง 2 ท่าน ดร.นพดล เหลืองภิรมย์ ดร.กฤษฎา พัทธราวิช ขอขอบคุณ มหาวิทยาลัยศิลปากร ที่กรุณาเปิดพื้นที่ให้ผู้วิจัยยืนอยู่ได้ ณ ที่แห่งนี้

ที่สำคัญงานนี้คงเป็นรูปเป็นร่างไม่ได้ หากปราศจากความมีน้ำใจของชาวบ้าน ชุมชนบ้านบนดอน หมู่ 4 ตำบลบางแก้ว อำเภอบ้านแหลม จังหวัดเพชรบุรี และความช่วยเหลือ อย่างเป็นกันเองของครูนิล พี่ฝน พี่บูม น้องลูกแก้ว

สุดท้ายส่วนที่มีความสำคัญมากที่สุด และทำให้ผู้วิจัยมีแรงใจในการเผชิญโลกใบนี้ ขอขอบคุณอย่างที่สุดกับพลังที่ยิ่งใหญ่ของ พี่แนน นางสาวสุชาดา บุญประเสริฐ พี่สาวที่แสนดี น้องนิง นางสาวชัชฌมล บุญประเสริฐ น้องสาวที่น่ารัก รวมถึง พี่ไก่อ๋ นายสุริยา ศรีวงษ์ทอง ที่อยู่เคียงข้าง และน้องไอ้ต นายสุทัศน์ จิระชนกร น้องชายที่คอยให้กำลังใจ

คุณค่าและประโยชน์อันพึงมีที่เกิดจากงานวิจัยเล่มนี้ ขอมอบให้กับ คุณพ่อปรีดา คุณแม่ปาริชาติ บุญประเสริฐ ผู้มีพระคุณในชีวิตของคุณผู้ซึ่งไม่ปิดกั้นความต้องการ ในการศึกษาและเป็นพลังความรักอันยิ่งใหญ่ ที่ทำให้ลูกมีวันนี้

ข้อผิดพลาดที่เกิดขึ้นในงานวิจัยเล่มนี้ ผู้วิจัยขอน้อมรับไว้แต่เพียงผู้เดียว

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	ฉ
สารบัญตาราง	ฉ
บทที่	
1 บทนำ	1
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	1
วัตถุประสงค์การวิจัย.....	3
สมมติฐานการวิจัย.....	3
ขอบเขตการวิจัย	3
ประโยชน์ที่จะได้รับ	4
นิยามศัพท์เฉพาะ	4
2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	5
ความเป็นมาของแนวคิดทุนทางสังคม	6
แนวคิดทุนทางสังคมในประเทศไทย	23
สถานภาพองค์ความรู้ทุนทางสังคม	35
ความเชื่อมโยงของแนวคิดทุนทางสังคมกับแนวคิดทางสังคมอื่นๆ.....	37
ทุนทางสังคมกับความยั่งยืน	38
กระบวนการทุนทางสังคม	38
การวัดทุนทางสังคม	39
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	43
กรอบแนวความคิดของการวิจัย.....	45
3 วิธีดำเนินการวิจัย	47
แหล่งข้อมูล	47
ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง.....	47
เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	48
การวิเคราะห์ข้อมูล	49

ผลงานวิจัยนักศึกษาระดับปริญญาตรี

บทที่	หน้า
4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล	50
ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม.....	50
ตอนที่ 2 การวัดระดับทุนทางสังคมของชาวบ้าน	52
ตอนที่ 3 การวัดระดับทุนทางสังคมของชาวบ้าน	54
5 สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ.....	77
สรุปผลการวิเคราะห์ระดับทุนทางสังคมของชาวบ้าน	78
สรุปผลการทดสอบสมมติฐาน.....	79
อภิปรายผลการวิจัย	81
ข้อเสนอแนะ	86
ข้อเสนอแนะสำหรับการพัฒนาชุมชน.....	86
ข้อเสนอแนะสำหรับการทำวิจัยครั้งต่อไป	87
บรรณานุกรม.....	89
ภาคผนวก	92
ประวัติผู้วิจัย	99

ผลงานวิทยานิพนธ์ระดับปริญญาตรี

สารบัญตาราง

ตารางที่		หน้า
1	ค่าความถี่ และค่าร้อยละ (%) จากข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม	51
2	ค่าความถี่ และค่าเฉลี่ย ระดับทุนทางสังคมของชาวบ้าน	53
3	ค่าความถี่ และค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D) เพศกับระดับทุนทางสังคมของชาวบ้าน	55
4	ค่าความถี่ และค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D) อายุกับระดับทุนทางสังคมของชาวบ้าน	56
5	ค่าความถี่ และค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D) สถานภาพสมรสกับระดับทุนทางสังคมของชาวบ้าน	58
6	ค่าความถี่ และค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D) การศึกษากับระดับทุนทางสังคมของชาวบ้าน	61
7	ค่าความถี่ และค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D) อาชีพกับระดับทุนทางสังคมของชาวบ้าน	63
8	ค่าความถี่ และค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D) รายได้กับระดับทุนทางสังคมของชาวบ้าน	65
9	ค่าความถี่ และค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D) การมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมต่าง ๆ ของชาวบ้านต่อชุมชนกับระดับ ทุนทางสังคมของชาวบ้าน	67
10	ค่าความถี่ และค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D) การที่ชาวบ้านได้รับเชิญไปร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชนกับ ผลทุนทางสังคมกับวิถีชีวิต ระดับปริมัญชาติ	70
11	ค่าความถี่ และค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D) ระยะทางจากบ้านถึงศูนย์กลางชุมชนกับระดับทุนทางสังคมของชาวบ้าน	72
12	ค่าความถี่ และค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D) ระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในชุมชนกับระดับทุนทางสังคมของชาวบ้าน	74

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ตลอดระยะเวลาการพัฒนาประเทศไปสู่ความทันสมัยภายใต้กรอบการพัฒนากระแสหลักได้ให้ความสำคัญกับการเจริญเติบโตภาคเศรษฐกิจอุตสาหกรรมโดยที่ละเลยมรดกแห่งทางสังคมวัฒนธรรมดั้งเดิมซึ่งมีรากฐานของสังคมเกษตรกรรม การเปลี่ยนแปลงระดับโครงสร้างดังกล่าวก่อให้เกิดปัญหาทางสังคม และเกิดการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างครอบครัวจากที่เคยเป็นครอบครัวขยายมาเป็นครอบครัวเดี่ยว โครงสร้างอาชีพเปลี่ยนจากเกษตรกรรมมาเป็นอุตสาหกรรมและการค้า สถานภาพทางอาชีพเปลี่ยนจากการประกอบอาชีพของตนเอง (Self Employed) มาเป็นลูกจ้าง (Employee) ความแปลกแยกของสถานะทางครอบครัวและทางงานเกิดขึ้นทั่วไปเนื่องจากกำลังแรงงานเหล่านี้ไม่สามารถปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตได้ทันกับการเปลี่ยนแปลง และการที่แนวทางพัฒนาประเทศเน้นภาคอุตสาหกรรมหรือเน้นการเจริญเติบโตในภาคธุรกิจทำให้เกิดความแตกต่างทางด้านรายได้ ช่องว่างทางด้านรายได้ขยายขึ้นเรื่อย ๆ จนสามารถมองเห็นคน 2 กลุ่มที่มีความแตกต่างกันอย่างชัดเจนคือกลุ่มคนรับรายที่มีเพียงส่วนน้อย และอีกกลุ่มได้แก่คนยากจนทั้งหลาย ซึ่งเป็นกลุ่มที่เงินทั้งเงินและเงินโอกาสในการแสวงหาหนทางที่จะทำให้คุณภาพชีวิตดีขึ้น เรียกได้ว่าเป็นกลุ่มคนที่ถูกผลักออกไปอยู่ชายขอบของสังคม (Marginalization)

นอกจากบางส่วนที่กล่าวมาข้างต้นแล้วความล้มเหลวของการพัฒนาปรากฏเป็นรูปธรรมชัดเจนในช่วงการเกิดวิกฤติเศรษฐกิจ หรือที่เรียกว่า “โรคต้มยำกุ้ง” เป็นช่วงที่ประเทศไทยต้องประสบกับปัญหาวิกฤติเศรษฐกิจจำเป็นต้องมีการประกาศลอยตัวค่าเงินบาทจากที่เคยปกป้องมานาน เป็นผลให้กิจการหลายประเภทประสบกับปัญหาล้มละลายหรือถ้ายังพอประคับประคองได้ก็ใช้มาตรการลดต้นทุน โดยการปลดคนงานบางส่วนออก รวมทั้งการลด งด โบนัสและสวัสดิการต่าง ๆ ภายหลังจากสภาวะการณ์ดังกล่าวทำให้เกิดคนว่างงานและผู้ที่มีความเดือดร้อนจำนวนมาก

สำหรับผลสืบเนื่องจากสภาวะดังกล่าว ได้แก่ ปัญหาความยากลำบากในการดำเนินชีวิตประจำวันของประชาชนไม่ว่าจะด้านรายได้ รายจ่าย และภาระหนี้สินของแรงงานและครอบครัว การขาดรายได้หรือการมีรายได้ลดลงขณะที่รายจ่ายเพิ่มสูงขึ้นทั้งค่าอาหาร ค่าสินค้าอุปโภคบริโภคตลอดทั้งค่าเล่าเรียน และอุปกรณ์การเรียนของบุตร หนทางแก้ปัญหาเฉพาะหน้า คือ

การทำงานหนักขึ้น พยายามหารายได้เสริม หรืออาจจะถึงขั้นย้ายที่อยู่ ย้ายโรงเรียนลูก เนื่องจาก ภาระค่าใช้จ่ายไม่ไหว นอกจากนี้ปัญหาดังกล่าวยังส่งผลกระทบต่อสุขภาพจิต และต่อสังคม อีกหลายด้าน เช่น ปัญหายาเสพติด ครอบครัวแตกแยก อาชญากรรมประเภทต่างๆ ทฤษฎี การพัฒนากระแสหลักก็ถูกท้าทายอีกครั้ง แม้ว่าหลายครั้งการพัฒนาเศรษฐกิจตามแนวคิด แบบตะวันตกจะล้มแล้วล้มอีก แต่ยังคงฟื้นขึ้นด้วยการไม่ออกจากกระบวนทัศน์เดิมที่มุ่งเน้น การพัฒนาเศรษฐกิจเพียงอย่างเดียว แม้กระทั่งในปี 2540 เอง ก็ยังมีความพยายามที่จะฟื้นฟูเศรษฐกิจ ด้วยระบบเดิมเงินเข้าไปหมุนเวียนในระบบตลาดของ IMF แต่การกระทำครั้งนี้กลับเป็นคำตอ ของความล้มเหลวในทฤษฎีเศรษฐศาสตร์ของผู้ครอบครองอำนาจในสังคม ประเทศไทย คือ ตัวอย่างของคำตอที่กล่าวถึงข้างต้น

แม้จะเกิดวิกฤตเศรษฐกิจอย่างรุนแรง และการเข้าช่วยเหลือวิกฤติการเงินของ IMF ต่อ ประเทศไทยเมื่อต้นปี 2540 จะล้มเหลว แต่สังคมไทย โดยเฉพาะในสังคมชนบทซึ่งสามารถที่จะอยู่ ได้ด้วยวัฒนธรรมประเพณีที่มีความเอื้อเพื่อเอื้อแก่ มีครอบครัวที่มีสายสัมพันธ์แน่นแฟ้น การมีภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เป็นรากฐานที่สำคัญในการดำรงชีวิต และเป็นตาข่ายที่แข็งแรงที่รองรับ คนที่ตกจากเบื้องสูงได้เป็นอย่างดี นี่คือนี่คือสิ่งที่สังคมไทยมีมาอย่างยาวนาน และคงมีอยู่ในปัจจุบัน ซึ่งก็คือ “ทุนทางสังคม” (Social Capital)

แนวคิด “ทุนทางสังคม” ได้เข้ามาเป็นวาทะทางการพัฒนาที่โดดเด่นในประเทศไทย ภายหลังจากวิกฤติเศรษฐกิจนี้เอง ซึ่งถือเป็นแนวคิดสำคัญที่ขับเคลื่อนให้หลายฝ่ายได้หันกลับมา ส่งเสริมการพัฒนาจากรากหญ้า ให้ชุมชนมีการพึ่งตนเอง และสร้างความเข้มแข็งภายในชุมชน ให้เกิดขึ้น แม้แต่รัฐบาลก็ยังต้องรับแนวคิดนี้ ซึ่งรัฐให้ความสำคัญกับแนวคิด “ทุนทางสังคม” ถึงขนาดยกระดับขึ้นเป็นหนึ่งในวาระแห่งชาติ โดยตระหนักว่าการพัฒนากระแสหลักที่มุ่งเน้น ด้านรายได้และการเจริญเติบโตทางวัตถุนั้น มิได้สร้างการพัฒนาให้ประชาชนกินอยู่ได้อย่างที่ควร จะเป็น แต่กลับสร้างความเหลื่อมล้ำทางด้านต่างๆ ทั้งทางด้านรายได้ การสร้างความไม่เท่าเทียม และสร้างช่องว่างทางสังคมระหว่างคนร่ำรวยกับคนจนมากขึ้นเรื่อยๆ การพัฒนาตามแนวคิด ทุนนิยม ซึ่งเน้นให้คนบริโภคมากเกินไป รังแต่จะสวนทางกับการพัฒนาที่ยั่งยืน และทำให้เกิด การพัฒนาที่ไม่สมดุล ทั้งนี้ ยังได้ยกเรื่อง “เศรษฐกิจพอเพียง” ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว มาเป็นแนวทางอีกด้วย

อย่างไรก็ดี แม้กระแสการตอบรับจะเป็นไปได้ด้วยดี ทั้งมีการนำแนวคิดเรื่อง ทุนทางสังคมมาศึกษาและใช้กันอย่างกว้างขวาง แนวคิดดังกล่าวก็ไม่ใช่แนวคิดใหม่ ยิ่งทำให้ผู้วิจัย รู้สึกว่ายังขาดความรู้ความเข้าใจเรื่องทุนทางสังคมอย่างชัดเจน ทว่าจะเคยเรียนในหลักสูตรมาแล้ว ก็ตาม ผู้วิจัยจึงอยากที่จะศึกษาเรื่องเกี่ยวกับทุนทางสังคม เพื่อต่อยอดจากความรู้เดิมที่เคยมีอยู่

โดยงานวิจัยเรื่องทุนทางสังคมของชาวชนบทไทย : กรณีศึกษาชุมชนบ้านบนคอน หมู่ 4 ตำบลบางแก้ว อำเภอบ้านแหลม จังหวัดเพชรบุรี จะทำให้ผู้วิจัยค้นพบ และประจักษ์ในความรู้เกี่ยวกับเรื่องทุนทางสังคม ตามที่ตั้งใจไว้

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาระดับทุนทางสังคม ซึ่งประกอบไปด้วย เครือข่าย (Network) บรรทัดฐาน (Norms) และความไว้วางใจ (Trust)
2. เพื่อศึกษาว่ามีตัวแปรอะไรที่สามารถบอกถึงระดับทุนทางสังคมของชาวชนบทไทย
3. เพื่อนำผลการศึกษาไปใช้พัฒนาชุมชนในอนาคตต่อไป

สมมติฐานในการวิจัย

- สมมติฐานที่ 1 ระดับทุนทางสังคมแตกต่างกันไปตามเพศ
- สมมติฐานที่ 2 ระดับทุนทางสังคมแตกต่างกันไปตามอายุ
- สมมติฐานที่ 3 ระดับทุนทางสังคมแตกต่างกันไปตามสถานภาพสมรส
- สมมติฐานที่ 4 ระดับทุนทางสังคมแตกต่างกันไปตามการนับถือศาสนา
- สมมติฐานที่ 5 ระดับทุนทางสังคมแตกต่างกันไปตามการศึกษา
- สมมติฐานที่ 6 ระดับทุนทางสังคมแตกต่างกันไปตามอาชีพ
- สมมติฐานที่ 7 ระดับทุนทางสังคมแตกต่างกันไปตามรายได้
- สมมติฐานที่ 8 ระดับทุนทางสังคมแตกต่างกันไปตามการมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรม

ต่างๆ ของชุมชน

สมมติฐานที่ 9 ระดับทุนทางสังคมแตกต่างกันไปตามการที่ ได้รับเชิญไปร่วมกิจกรรม

ต่างๆ ของชุมชน

สมมติฐานที่ 10 ระดับทุนทางสังคมแตกต่างกันไปตามระยะทางจากบ้านถึงศูนย์กลาง

ชุมชน

สมมติฐานที่ 11 ระดับทุนทางสังคมแตกต่างกันไปตามระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในชุมชน

ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตของการวิจัยดังนี้

1. ทางด้านพื้นที่ศึกษาวิจัย “บ้านบนคอน หมู่ 4 ตำบลบางแก้ว อำเภอบ้านแหลม จังหวัดเพชรบุรี”

2. ทางด้านประชากรที่ศึกษาวิจัย คือ ชาวบ้านในชุมชนบ้านบนคอน กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 123 คน

ประโยชน์ที่จะได้รับ

1. ได้รับความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับ “เรื่องทุนทางสังคม”
2. ทำให้ทราบว่ามีตัวแปรอะไรที่มีผลต่อระดับทุนทางสังคมของชาวชนบทไทย
3. เป็นข้อมูลสำหรับการส่งเสริม “ทุนทางสังคม” ให้บุคคล ชุมชน องค์กรอื่นต่อไป

นิยามศัพท์เฉพาะ

ทุนทางสังคมของชาวชนบทไทย หมายถึง ระดับทุนทางสังคมของชาวชนบท ในมิติเครือข่าย บรรทัดฐาน และความไว้วางใจ โดยวัดเป็นอัตรภาค (Interval Scale) แบ่งเป็น

- 5 หมายถึง มากที่สุด
- 4 หมายถึง มาก
- 3 หมายถึง ปานกลาง
- 2 หมายถึง น้อย
- 1 หมายถึง น้อยที่สุด

ทุนทางสังคม หมายถึง ลักษณะความมีชีวิตทางสังคม (Social Life) ซึ่งประกอบไปด้วย เครือข่าย (Network) บรรทัดฐาน (Norms) และความไว้วางใจ (Trust) ที่ทำให้สมาชิกของสังคม กระทำร่วมกันเพื่อให้สังคมบรรลุวัตถุประสงค์ร่วมอย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น

เครือข่ายของสังคม (Social Network) หมายถึง การติดต่อซึ่งกันและกันของสมาชิก ภายในองค์กร และระหว่างองค์กร

บรรทัดฐานทางสังคม (Social Norms) หมายถึง ข้อตกลง ระเบียบ กฎ หรือกฎหมาย ที่ใช้กำหนดแบบแผนของการติดต่อระหว่างสมาชิกในองค์กร และระหว่างองค์กร

ความไว้วางใจ (Trust) หมายถึง ความวางใจ ความเชื่อมั่น ความเชื่อใจ

บทที่ 2 วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

ในบทนี้ ผู้วิจัยจะนำเสนอแนวคิด ทฤษฎี และเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยพิจารณาที่มาของแนวคิดและความเป็นมาของแนวคิดเรื่องทุนทางสังคม

1. ความเป็นมาของแนวคิดทุนทางสังคม
2. แนวคิดทุนทางสังคมในประเทศไทย
3. สถานภาพองค์ความรู้ทุนทางสังคม
4. ความเชื่อมโยงของแนวคิดทุนทางสังคมกับแนวคิดทางสังคมอื่นๆ
5. ทุนทางสังคมกับความยั่งยืน
6. กระบวนการทุนทางสังคม
7. การวัดทุนทางสังคม
8. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
9. กรอบแนวความคิดของการวิจัย

หากจะกล่าวว่า “ทุนทางสังคม” เป็นแนวคิดที่มาจากต่างประเทศ เหมือนแนวคิดการพัฒนาอื่นๆ ที่หลังไหลเข้ามาในประเทศไทยอย่างไม่รู้จบก็คงไม่ผิดนัก แม้ว่าการนำเข้ามาแนวคิดที่มาจากต่างประเทศจะเป็นที่โต้เถียงกันอยู่ตลอดเวลาทั้งในเชิงวิชาการและในการปฏิบัติทั่วไป แต่ทว่า นัยสำคัญของการถกเถียงในเรื่องนี้ไม่ใช่แนวคิดไม่ได้อยู่ที่การตกเป็นเครื่องมือของต่างชาติ หากแต่อยู่ที่การนำแนวคิดนี้ไปใช้ และใช้อย่างเกิดประโยชน์ต่อสังคมเพียงใด

การให้ความหมายของทุนทางสังคมในประเทศไทยนั้นมีการให้ความหมายที่แตกต่างกันไป ขึ้นอยู่กับมุมมองต่อมิติและสถานการณ์ของบุคคลนั้นๆ โดยส่วนมากแล้ว ทุนทางสังคมถูกมองผ่านแนวคิดเรื่องชุมชนในฐานะที่จะเป็นพลังในการประสานความร่วมมือโดยใช้ความสัมพันธ์ทางสังคมในการเป็นทุนสำคัญในการดำรงชีวิตในสังคม ซึ่งเป็นที่ยอมรับกันว่าการให้ความหมายของทุนทางสังคมของแต่ละคนแต่ละชุมชนหรือแต่ละระดับนั้นมีความแตกต่างกันไปตามบริบทและสถานการณ์ที่พูดถึงเรื่องดังกล่าว และขึ้นอยู่กับการนำทุนทางสังคมมาใช้ในแต่ละสถานการณ์ด้วย แนวคิดเรื่อง “ทุนทางสังคม” นี้อาจจะถือได้ว่าเป็นแนวคิดแบบสมัยนิยม แนวคิดหนึ่ง แต่เราก็ปฏิเสธไม่ได้ว่าแนวคิดนี้มีคุณูปการในงานพัฒนาสังคมในทุกวันนี้ และมีความจำเป็นที่จะต้องศึกษาแนวคิดร่วมสมัยนี้ให้เท่าทัน

THEORY WITHOUT EMPIRICAL RESEARCH IS EMPTY,
EMPIRICAL RESEARCH WITHOUT THEORY IS BLIND

งานทฤษฎีที่ขาดการวิจัยเชิงประจักษ์เป็นงานที่ว่างเปล่า,
งานวิจัยเชิงประจักษ์ที่ขาดทฤษฎีก็เป็นงานที่มีคอบอด

Bourdieu (1988)

ความเป็นมาของแนวคิดทุนทางสังคม

นัยสำคัญ

ผู้วิจัยได้นำเสนอการอธิบายแนวคิดทุนทางสังคมของโรเบิร์ต พัทนัม (Robert D. Putnam) บุคคลที่เป็นคนทำให้ความคิดเรื่องทุนทางสังคมเป็นที่นำไปสู่การถกเถียงในปัจจุบัน นักรัฐศาสตร์ชื่อ โรเบิร์ต พัทนัม (Robert D. Putnam) เป็น Peter and Isabel Malkin Professor of Public Policy ที่ Harvard University ต่อนิชาการเมืองอเมริกัน ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ การเมืองเปรียบเทียบ และนโยบายสาธารณะ เคยเป็นประธานสมาคมรัฐศาสตร์อเมริกัน ในปี 2001 – 2002 จากผลงานชื่อ Making Democracy Work: Civic Traditions in Modern Italy (1993) ในความเป็นจริงแล้วเขาเขียนร่วมกับ Robert Leonardi และ Rafaella Nanetti ด้วย โดยพัทนัม ให้เกียรติกับงานของ ลอรี, บูร์ดิเยอ, โคลแมน, จากอบ และนักจิตวิทยาสังคม ชื่อซีเลีย และคนอื่นๆ เขาใช้ทุนทางสังคมในการอธิบายการทำให้เกิดประชาธิปไตยที่แท้จริง โดยเขาได้ทำการศึกษาหมู่บ้านในอิตาลีตอนใต้ในช่วงปีทศวรรษ 1970 เขาอธิบายความยากจนในอิตาลีตอนใต้ว่าเป็นเพราะประชาชนขาดทุนทางสังคมไม่ใช่เงื่อนไขในเชิงโครงสร้าง เขาเห็นว่าทุนทางสังคมประกอบด้วย ความไว้วางใจ (Trust) บรรทัดฐาน (Norm) และ เครือข่าย (Network) โดยการจะประสบความสำเร็จได้ก็ต่อเมื่อความร่วมมือนั้น มีความสัมพันธ์เชื่อมโยงและมีความไว้วางใจกัน หรือที่เรียกว่าทรัพยากรทางศีลธรรม (Moral Resource) ทุนทางสังคมยังมีลักษณะเป็นประโยชน์สาธารณะ (Public Good) ซึ่งอาจมีองค์กรณีบุคคลเป็นตัวแทนในการจัดการได้ กล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือทุนทางสังคมมีลักษณะเป็นผลพลอยได้ที่เกิดจากกิจกรรมทางสังคม ซึ่งทุนทางสังคมจะมีข้อผูกมัด บรรทัดฐานและความไว้วางใจที่ที่สามารถแลกเปลี่ยนกันได้ เช่น การที่สมาชิกของชมรมร้องเพลงเข้ามามีกิจกรรมร่วมกันเป็นเพราะเขาชอบร้องเพลง ไม่ใช่เพราะเขาต้องการสร้างเครือข่ายทางสังคมที่เข้มแข็ง แต่โดยนัยของมันสิ่งที่ได้ก็คือมีการสะสมทุนทางสังคมขึ้น พัทนัมเห็นว่าทุนทางสังคมสามารถอยู่ในรูปของผลประโยชน์สาธารณะได้เช่นเดียวกับแนวคิดของโคลแมน และนอกจากนี้ ทุนทางสังคมก็สามารถอยู่ในรูปของผลประโยชน์เฉพาะบุคคลได้เช่นกัน

Putnam (2002) อธิบายเรื่องเครือข่ายและบรรทัดฐานทางสังคมที่เกี่ยวข้องกับการเอื้อประโยชน์ต่อกันและกันว่าเป็นทุนทางสังคม เพราะเครือข่ายก็คือทุนทางสังคมในรูปแบบหนึ่งที่สร้างคุณประโยชน์ทั้งในปัจเจกบุคคลและกลุ่ม และเรายังสามารถลงทุนสร้างเครือข่ายได้นอกจากนี้ พัทนัมยังนำศัพท์คำว่า Bonding (ผูกพัน) และ Bridging (ยึดโยง) มาใช้ เขาอธิบายว่าภายในกลุ่มๆหนึ่งนั้น มีสิ่งที่สร้างความผูกพัน (Bonding) ระหว่างสมาชิกในกลุ่มซึ่งถือเป็นความสัมพันธ์ที่ก่อให้เกิดทุนทางสังคมภายในกลุ่มนั้นๆ ในกลุ่มเหล่านั้นก็จะมีการติดต่อกับกลุ่มอื่นเป็นการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่ม (Bridging) ให้เกิดขึ้น ซึ่งเป็นลักษณะของการสร้างเครือข่ายนั่นเอง และเราสามารถลงทุนทางสังคมในกลุ่มและเครือข่ายนี้เพื่อแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร และประสบการณ์ต่างๆ เพื่อสร้างสรรค์ประชาสังคมอันจะนำไปสู่การพัฒนาประชาธิปไตยให้เกิดขึ้น

Civic Engagement พัทนัมได้เชื่อมโยงให้เห็นถึงความสำคัญของการตระหนักถึงภาระหน้าที่ที่แต่ละคนพึงมีต่อสังคมของตนโดยมีจิตใจมุ่งมั่นที่จะเข้าไปช่วยกิจกรรมสาธารณะต่างๆ ซึ่งเรียกลักษณะนี้ว่า Civic Engagement คำนี้เป็นคำที่วงวิชาการในประเทศไทยยังไม่นิยมใช้มากนัก แต่โดยมากจะพบในเอกสารของอเมริกา Malic and Wagirl (1999) ได้อธิบายคำนี้ว่าเป็นส่วนหนึ่งของการเกิดทุนทางสังคม ถ้าเราเข้าใจศัพท์ดังกล่าวว่าเป็นกระบวนการที่ทำให้ประชาชน พลเมืองหรือตัวแทนที่เขาไว้วางใจให้ใช้อธิพล มีส่วนร่วม และควบคุมเรื่องของตัวเองรวม เราก็จะพบกระบวนการนี้ในทุนทางสังคมโดยผ่านปฏิสัมพันธ์ระหว่างคนและกระบวนการที่เขาเต็มใจ เข้าไปเกี่ยวข้องเพื่อให้ได้ผลลัพธ์ที่ดี หรือกล่าวโดยทั่วไปว่า Civic Engagement นำไปสู่ทุนทางสังคมและความสำเร็จทางการพัฒนา ผ่านช่องทางที่มีปากเสียงของประชาชน ผ่านตัวผู้แทนประชาชน และความรับผิดชอบ (Accountability)

พัทน์มเห็นว่าเมื่อ Civic Engagement ฝังตรึงเข้าไปในผู้คน ก็จะไปเสริมให้เกิดการเอื้อประโยชน์ต่อกันและความไว้วางใจ ซึ่งเป็นเหมือนกับตัวหล่อเลี้ยงการดำรงชีวิตอยู่ในสังคมความร่วมมือกับชุมชนของตัวกระทำจะเป็นตัวให้ข้อมูลเพื่อให้เกิดความไว้วางใจหรือเพื่อประกันชื่อของปัจเจกบุคคลอื่นๆ และจะลดการฉวยโอกาสและการกระทำผิดได้ พัทน์มเน้นในเรื่องคุณภาพของ กระบวนการปฏิบัติระหว่างกัน ซึ่งไม่เกี่ยวกับการเมืองหรืออุดมการณ์ทางการเมือง เขากล่าววว่า เดอ ทอคเกอวิลล์ (De Tocqueville) ได้ทำให้เกิด Civic Engagement ในทศวรรษ 1830 มาแล้ว ซึ่งเป็นความสำเร็จของอเมริกาอย่างมาก

Malic and Wagirl (1999) เห็นว่า Civic Engagement ก่อให้เกิดการแสดงบทบาทสำคัญต่อการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการพัฒนาในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งของทุนทางสังคม โดยหนึ่ง Civic Engagement ซึ่งมักจะได้รับการมองในเชิงปรัชญาด้านศีลธรรมว่าเป็นผลที่จะเกิด

ในตัวเอง ซึ่งกระทำการส่งเสริมให้เกิดทุนทางสังคมและก่อให้เกิดการพัฒนาที่มีประสิทธิภาพด้วย สอง ถ้าสร้างความสำเร็จในการพัฒนาที่มี Civic Engagement ประกอบอยู่ด้วยนั้นก็ทำให้ผลกำไรในระยะยาวที่ดีกว่า และสาม การมุ่งประเด็นในเรื่อง Civic Engagement นี้จะมีนัยต่อการส่งเสริมศักยภาพของประเทศให้แข็งแกร่งเพื่อจัดการกับกระบวนการพัฒนาเพื่อให้เกิดกระบวนการระหว่างประเทศได้ด้วย นอกจากนี้ Curtin ก็ได้ให้ประเด็นทางการเมืองไว้ว่า ถ้าอำนาจอธิปไตยเป็นของประชาชนแล้ว Civic Engagement ก็คือสิทธิที่จะนิยามเรื่องผลประโยชน์สาธารณะ (Public Good) คือ การตัดสินใจในเชิงนโยบายโดยการมองถึงประโยชน์นั้นและควรตั้งสถาบันขึ้นมาเพื่อจัดการ ซึ่งการมี Civic Engagement ก็คือการแสดงสิทธิของพลเมืองทุกคนที่มีเสียงในเรื่องที่ตนเป็นกังวลและสามารถชี้แจงอย่างมีเหตุผล ซึ่งสิทธิดังกล่าวจะมีพลังอย่างมาก เมื่อถูกฝังตรึงอยู่ในเครือข่ายแห่งความสัมพันธ์ทางสังคมที่มีการเอื้อผลประโยชน์ต่อกันอย่างแน่นแฟ้น

ดังที่กล่าวมาแล้วข้างต้น แนวคิดเรื่อง Civic Engagement จึงค่อนข้างคล้ายคลึงกับเรื่องจิตสำนึกสาธารณะ หรือจิตสำนึกรวมหมู่ และเมื่อหันกลับมามองในแบบของประเทศไทยเราจะเข้าใจใน Civic Engagement ได้ว่าเป็นเรื่องของกรเน้นที่ใจ หากไม่มีใจในการเข้าไปมีส่วนร่วมในการกระทำใด ก็ยากที่จะทำให้เกิดการพัฒนาที่ดีได้

อย่างไรก็ดี ทุนทางสังคม มีขั้นตอนและองค์ประกอบนอกเหนือจากที่พัทนัมได้กล่าวไว้ เช่น ความไว้วางใจ ย่อมเกิดตามมาจากการที่คนมีปฏิสัมพันธ์ที่ต่างกัน ภายใต้บรรทัดฐานร่วมกันหรือการสร้างเครือข่ายร่วมกัน และเป็นเครือข่ายที่จะนำไปสู่การมีทุนทางสังคมซึ่งอาจมีทุนทางสังคมอยู่แล้วหรือสร้างขึ้นใหม่ก็ได้ เมื่อทุกคนยอมรับระเบียบกฎเกณฑ์ร่วมกันและนำไปสู่ความไว้วางใจว่าต่างคนจะร่วมกันปฏิบัติภายใต้ระเบียบกฎเกณฑ์นั้น ก็จะทำให้เกิดทุนทางสังคมร่วมกันได้

ที่มาของความคิด

คำว่า “ทุนทางสังคม” มาจากภาษาอังกฤษคำว่า Social Capital ซึ่งในหลายตำราได้อ้างอิงจากงานเขียนของพัทนัมว่า แนวคิดนี้ปรากฏเป็นครั้งแรกเมื่อปี 1916 ในบทความชื่อ “เรื่องราวแห่งความสำเร็จ” (A Story of Achievement) ในหนังสือ The Annals of the American Academy of Political Science ซึ่งเป็นงานที่เขียนถึงการพัฒนาทุนทางสังคมของชุมชนชนบทในมลรัฐเวสต์เวอร์จิเนีย สหรัฐอเมริกา ของ Hanifan (2002) ซึ่งเป็นที่ปริกษาระดับสูงจากมลรัฐเวสต์เวอร์จิเนีย การใช้คำว่าทุนทางสังคมของฮานิฟานนั้น ไม่ได้หมายถึงทุนในความหมายที่เราเรารู้กันโดยทั่วไป ไม่ได้หมายถึงอสังหาริมทรัพย์ ทรัพย์สินส่วนบุคคล หรือไม่ได้หมายถึงเงิน แต่อย่างใดซึ่งพบได้ในชีวิตประจำวันของเรา เช่น การมีเจตจำนงที่ดี (Good Will),

ความร่วมมือกัน (Fellowship), ความเห็นอกเห็นใจ (Mutual Sympathy), และการติดต่อสัมพันธ์กัน
ในสังคม (Social Interaction) ระหว่างบุคคลหรือครอบครัวที่ทำให้เกิดหน่วยทางสังคมขึ้น ซึ่งใน
ชุมชนชนบทที่มีโรงเรียนเป็นศูนย์กลาง การสร้างชุมชนก็เหมือนกับการทำองค์กรธุรกิจและ
การขยายธุรกิจก็จะต้องมีการสะสมทุนก่อน การทำงานจึงจะสำเร็จลุล่วง เขาบอกว่าปัจเจกชนนั้น
ค่อนข้างที่จะมีทุนทางสังคมน้อยโดยเฉพาะถ้าเขาแยกตัวออกจากสังคม แต่ถ้าเขามีการติดต่อ
สัมพันธ์กับญาติพี่น้องของเขาและญาติพี่น้องก็มีการติดต่อกับญาติคนอื่นอีก ก็จะเกิดการสะสม
ทุนทางสังคมซึ่งอาจจะตอบสนองสังคมให้กับเขาได้อย่างดีและอาจจะทำให้เกิดศักยภาพทางสังคม
ซึ่งนำไปปรับปรุงสถานะความเป็นอยู่ของคนในชุมชนรวมให้ดีขึ้นอย่างมีประสิทธิภาพ ชุมชน
จะได้รับประโยชน์จากความร่วมมือของคนในชุมชนแต่ละส่วน ในขณะที่ปัจเจกนั้นก็ได้รับ
ประโยชน์จากการที่เขามีการช่วยเหลือกัน (Help) มีความเห็นอกเห็นใจ และมีความร่วมมือกัน
ในหมู่ญาติพี่น้อง

คำว่า ทุนทางสังคม เริ่มมีการอธิบายจากบริบทของชุมชน การคิดเรื่องทุนทางสังคม
ของฮานีฟาน เป็นการเคลื่อนไหวเรียกร้องให้ประชาชนในชุมชนชนบทได้รับการศึกษาที่เท่าเทียม
กับคนอเมริกาทั่วประเทศไม่ว่าจะเป็นชาวต่างชาติที่อพยพเข้ามาอยู่ในอเมริกาหรือแม้แต่เด็กนิโกร
โดยชี้ให้เห็นว่าคนเหล่านี้สามารถเติบโตเป็นพลเมืองอเมริกาที่ดีได้หากให้โอกาสพวกเขา
แนวคิดเรื่องทุนทางสังคมของฮานีฟานมีที่มาจากแนวความคิดเรื่อง “ศูนย์ทางสังคม”
(The Social Center Idea) ของเขา โดยฮานีฟานได้ให้ความสำคัญกับสถาบันครอบครัวในการสร้าง
ทุนทางสังคมเป็นอันดับแรก ซึ่งสถาบันครอบครัวนี้เองเป็นสถาบันพื้นฐานนำไปสู่การสร้าง
ความเข้มแข็งของชุมชนที่จะสร้างความเป็นอยู่ที่ดีของคนในชุมชนได้

อย่างไรก็ดี จากการศึกษาของ Farr (2003) เขาพบว่า งานเขียนของฮานีฟานได้อ้างอิง
ถึงงานของคิวดี้ ซึ่งถือได้ว่าเป็นเสมือนเมล็ดพันธุ์ที่เพาะบ่มแนวคิดทุนทางสังคมในยุคนั้น
สำหรับคิวดี้ (2002) เห็นว่า “สังคมหมายถึง ความสัมพันธ์กัน นั่นคือการที่แต่ละคน
มีปฏิสัมพันธ์กันและมีการทำกิจกรรมร่วมกันเพื่อสร้างสิ่งที่ดีให้กับสังคมโดยมีการเรียนรู้
จากประสบการณ์ร่วมของคนในสังคม” คิวดี้มองว่า คำว่า “พลเมือง” (Citizenship) ก็คือ
ปฏิสัมพันธ์ทุกรูปแบบที่หมายรวมถึงการเป็นสมาชิกของชุมชน

ฟาร์ได้พบอีกว่า งานเขียนของคิวดี้ ยังมีที่การระบุถึงทุนทางสังคมซึ่งเกี่ยวกับแนวคิด
เรื่อง Critical Pragmatism ที่คิวดี้ใช้เพื่อเน้นทัศนคติเชิงวิพากษ์ต่อการรับประเพณีทางปรัชญาหรือ
ชีวิตสาธารณะ ฟาร์เห็นว่า มีสามประเด็นที่แสดงว่าแนวคิดเรื่องปฏิบัตินิยมเชิงวิพากษ์
คือ หนึ่ง โครงสร้างจะต้องรับใช้หลักวิพากษ์นิยม การวิพากษ์จะได้รับการสนับสนุนจากประเด็น
ปัญหาหรือวิกฤติในชีวิตซึ่งทำให้เกิดการมองหาทางรักษา แก้ไข หรือ ปรับปรุงให้ดีขึ้น โดยคิวดี้

ให้ความสำคัญกับปัญญาชนสาธารณะที่จะเป็นผู้วิพากษ์และสร้างทุนทางสังคมอีกครั้ง สอง แนวคิดดังกล่าวได้สร้างความชัดเจนในเรื่องของมิตรไมตรี สาม แม้ว่าจะมีการวิพากษ์ทุนนิยมในทางลบ แต่คิวอี้ก็นำเอาคำว่า “สังคม” กับ “ทุน” มาไว้ด้วยกันเพื่อให้คำมั่นดูสะอาดและผลในเชิงวิพากษ์

ทุนทางสังคมปรากฏในงานเขียนของคิวอี้ในหนังสือชื่อ The Elementary School Record โดยเขาใช้ในจุดประสงค์ที่ต้องการให้เกิดโรงเรียนแบบห้องปฏิบัติการ ซึ่งเป็นโรงเรียนแบบที่วิพากษ์วิชาพีชคณิต โดยเขาเห็นว่า ระบบการเรียนการสอนในขณะนั้น สอนให้เด็กแยกทักษะไม่ว่าจะเป็นการอ่าน เขียน และคำนวณออกจากกัน เขานั่นย้ำว่า เด็กมีทุนทางสังคมอย่างเต็มเปี่ยม และเราควรอดสลักที่กั้นมันเอาไว้ในตัวเขาออก

แม้แต่งานดั้งเดิมของคิวอี้ คำว่าทุนทางสังคมยังอ้างอิงถึงระบบการศึกษาที่ยังขาดระบบการเรียนการสอนในเชิงปฏิบัติ

จากข้างต้นเราได้กล่าวไว้ ทุนทางสังคม เป็นแนวคิดที่ใช้เป็นครั้งแรกเพื่อพัฒนาทุนมนุษย์ในด้านการให้การศึกษา และนอกจากงานของคิวอี้และฮานีฟานแล้ว ก็ได้มีการนำคำว่า “ทุนทางสังคม” มาใช้และให้คำนิยามความหมายที่แตกต่างกัน ไปอีก แต่การนำมาใช้ในการพัฒนาสังคมของตนยังคงมีความคล้ายคลึงกัน กล่าวคือ

ในปี 1957 The Royal Commission on Canada's Economic Prospects ได้ตีพิมพ์หนังสือชื่อ Housing and Social Capital (1957) โดยพูดถึงทุนทางสังคมในบริบทของโรงเรียนกับมหาวิทยาลัยโบสถ์กับสถานที่ที่เกี่ยวข้อง โรงพยาบาล ถนนสายหลัก (Roads) กับถนนสายในเมือง (Street) สนามบิน ท่อระบายน้ำและระบบท่อส่งน้ำ และสิ่งก่อสร้างอื่นๆ กับการติดตั้งเครื่องมืออุปกรณ์ที่เกี่ยวข้องกับสถานที่ราชการและกระทรวง ทุนทางสังคมตามลักษณะดังกล่าวก็คือปัจจัยพื้นฐานที่มีในชาติและเป็นเรื่องที่ไม่ค่อยได้รับความสนใจเท่าใดนัก อย่างไรก็ตาม การที่แคนาดาได้มีการพูดถึงทุนทางสังคมในฐานะที่เป็นสิ่งที่เกี่ยวข้องกับนโยบายต่าง ๆ ของรัฐเป็นการแสดงให้เห็นการพยายามให้ความสำคัญในประเด็นดังกล่าว

ในปี 1958 ก็ได้มีงานเขียนที่เกี่ยวกับทุนทางสังคมของ Moser (1958), Fortes (1958) และ Jacobs (1961) ก็ได้เขียนงานชื่อ The Death and Life of Great American Cities ซึ่งเป็นงานเขียนเกี่ยวกับเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างเครือญาติ แต่ในช่วงระยะเวลานั้น ประเด็นเรื่องทุนทางสังคมก็ยังไม่ได้รับความนิยมนแพร่หลายมากนัก

ช่วงกลางทศวรรษที่ 1970 นักเศรษฐศาสตร์ชื่อ Loury (1970) ได้ใช้คำว่า ทุนทางสังคมในการอธิบายเรื่องความแตกต่างทางด้านรายได้ของกลุ่มชาติพันธุ์ในอเมริกา เขาใช้ศัพท์นี้ในบริบทของการวิพากษ์ทฤษฎีนีโอคลาสสิกในเรื่องที่สร้างความไม่เท่าเทียมกันในเรื่องรายได้

ที่ต่างกันมากและนัยเชิงนโยบายของทฤษฎีเหล่านั้น ลอริเห็นว่าทฤษฎีเศรษฐศาสตร์แนวออร์โธดอก คิดถึงผลประโยชน์ส่วนตัวมากเกินไปและยังเน้นไปที่ทุมมนุษย์และการสร้างการแข่งขันที่ตั้งอยู่บนฐานของทักษะความสามารถส่วนตัวอย่างมาก จนผู้ใช้ทฤษฎีนี้ทำให้เกิดคำสั่งห้ามต่างๆ ที่เข้มงวดขึ้นโดยอัตโนมัติในการยับยั้งมิให้พนักงานมีรสนิยมและมีให้การดำเนินการเพื่อสร้างโอกาสที่เท่าเทียม ซึ่งคำสั่งพวกนี้เกิดขึ้นตลอด ลอริบอกว่ามี 2 เหตุผลสำหรับรับเรื่องนี้ หนึ่ง ความยากจนของคนดำที่ถือเป็นมรดกตกทอดมาถึงลูกจะเกิดในรูปของการมีโอกาสน้อยมากในการเข้าถึงทรัพยากรและการได้รับการศึกษา และสอง การติดต่อสัมพันธ์ระหว่างคนงานผิวดำ ที่เป็นหนุ่มสาวในการเป็นแรงงานของตลาดอยู่ในระดับต่ำและพวกเขาก็ขาดข้อมูลที่จะได้รับโอกาสนั้น

ลอริอ้างพร้อมกับยอมรับงานเขียนด้านสังคมวิทยาในเรื่องการเปลี่ยนเชื้อชาติและการสืบทอดมรดกที่หลากหลายในหลายรุ่นคนว่าเป็นการอธิบายข้อโต้แย้งเรื่องการต่อต้านปัจเจกนิยมของเขา อย่างไรก็ตาม เขาก็ไม่ได้นำไปสู่การพัฒนาแนวคิดเรื่องทุนทางสังคมไม่ว่าโดยทางใด ดูเหมือนว่าเขาจะพบแนวคิดนี้โดยบังเอิญในเนื้อหาของข้อความอภิปรายเศรษฐศาสตร์แรงงานแนวออร์โธดอก แต่ว่าก็ได้มีการอ้างอิงถึงเพียงแค่ครั้งเดียวในบทความและต่อมาก็มีการอ้างเหมือนกับเป็นการลองเชิงคู่แข่งก่อน แนวคิดที่ ลอริ เสนอเป็นการจับประเด็นความแตกต่างในการเข้าถึงโอกาสผ่านการเกี่ยวข้องกับสัมพันธ์กันทางสังคม (Social Connections) ของเขาวิชชนกลุ่มน้อยและที่ไม่ใช่ กลุ่มน้อย แต่งานของลอริก็ไม่ได้ทำให้สังคมหาทางแก้ไขที่เป็นระบบจากความสัมพันธ์นั้น โดยการเชื่อมโยงไปสู่ทุนในรูปแบบอื่น

แนวคิดเรื่องทุนทางสังคมที่ได้รับความสนใจ

อย่างไรก็ดี ในช่วงปี 1980s มีนักสังคมวิทยา 2 ท่าน ที่สำคัญและได้รับการยอมรับว่าเป็นผู้ที่มีส่วนสำคัญอย่างมากในการบุกเบิกและวิเคราะห์แนวคิดอย่างเป็นระบบ ซึ่งถือเป็นต้นแบบแนวคิดในปัจจุบันเลยก็ว่าได้ คนแรกคือปิแอร์ บูร์ดิเยอ (Pierre Bourdieu) และอีกคนก็คือ โคลแมน (Jame S. Coleman)

ปิแอร์ บูร์ดิเยอ (Pierre Bourdieu)

Bourdieu (1990) ให้คำจำกัดความของทุนทางสังคมว่าเป็น ทรัพยากรที่มีอยู่จริงและศักยภาพซึ่งเชื่อมโยงกับการมีเครือข่ายที่ถาวรซึ่งเกิดจากความสัมพันธ์ที่เป็นทางการหรือไม่เป็นทางการที่มีมากน้อยต่างกันขึ้นอยู่กับความคุ้นเคยกันหรือการยอมรับกัน หรือ กล่าวอีกนัยหนึ่งทุนทางสังคมเป็นพลังทางสังคมที่เชื่อมกับการเป็นสมาชิกของกลุ่ม ซึ่งทำให้สมาชิกแต่ละคนมีการสะสมทุนที่มาจากลักษณะร่วมของการเป็นหมู่คณะ หรือถ้าจะให้ฟังง่าย ๆ ก็คือ เป็นเหมือนหนังสือรับรองซึ่งสร้างเครดิตกับสมาชิกนั้นๆ

งานของบูร์ดิเยอได้รับการกระตุ้นจากงานของนักทฤษฎีมาร์กซิสต์ ทูททางสังคมของเขาได้เชื่อมโยงไปยังเรื่องของทุนวัฒนธรรม (Cultural Capital) ด้วย เขากล่าวถึงทุนทางสังคมว่าเป็น “การเกี่ยวข้องสัมพันธ์กัน” (Connection) ที่มีบทบาทในการผลิตซ้ำทางชนชั้น เขาบอกว่าในทุนทางเศรษฐกิจนั้นมีเรื่องของทุนทางสังคมเข้ามาเกี่ยวข้องด้วย เช่น ในคลับที่มีชื่อเสียงก็มีการใช้ทุนทางสังคมเป็นเครื่องมือสร้างทุนทางเศรษฐกิจ ทุนทางสังคมไม่ได้เป็นลักษณะของสังคมทั้งหมด แต่เป็นเกณฑ์ที่เกิดขึ้นจากชนชั้นที่แตกต่างกัน หรือกล่าวได้อีกนัยก็คือ ทุนทางสังคมเป็นเครื่องมือของอำนาจ นั่นเอง

จุดสนใจในแนวคิดเรื่องทุนทางสังคมสามารถหาอ่านได้ในงานของบูร์ดิเยอในช่วงปลายทศวรรษ 1960 และต้นทศวรรษ 1970 เขาได้สร้างชุดผลงานเพื่อศึกษาวัฒนธรรมในฐานะที่เป็นพลวัตและการสร้างสรรค์ และยังเป็นทั้ง โครงสร้างและปรากฏการณ์ด้วย แนวคิดเรื่อง “ทุนทางสังคม” ได้รับการกระตุ้นจากความสนใจของบูร์ดิเยอในเรื่องพื้นที่ทางสังคม (Social Space) เขาได้นำคำว่า “ทุน” ในลักษณะต่างๆ มาอธิบายสังคม โดยได้พัฒนาแนวคิดเหล่านี้สู่การเป็นแนวคิดที่ถูกนิยามด้วยความสัมพันธ์เฉพาะกับแนวคิดอื่น

ในปี 1970 หนังสือเรื่อง Reproduction ได้เข้ามามีอิทธิพลอย่างสูงในการพัฒนาเรื่องนี้ โดยการนำเสนอแนวคิดของทฤษฎีว่าด้วยวิธีการผลิตซ้ำทางวัฒนธรรมซึ่งเป็นตัวหนุนการผลิตซ้ำทางสังคมของความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มและชนชั้น มีความสำคัญแต่มีการให้คำนิยามในการอธิบายกลเม็ดในการใช้บริบทเรื่อง “ทุน” ไว้อย่างน่าสนใจ รูปแบบที่แตกต่างกันไปของทุนได้เกิดขึ้นผ่านการเขียนหนังสือซึ่งต่างก็ไม่ได้ให้คำนิยามอย่างสมบูรณ์ เช่น ทุนทางเศรษฐกิจ ทุนทางวัฒนธรรม ทุนทางภาษา ทุนทางการศึกษา ทุนทางสังคม เป็นต้น สำหรับทุนทางวัฒนธรรมนี้เป็นเรื่องที่ได้รับการพัฒนามากที่สุด ซึ่งเขาได้เคยใช้อธิบายว่าการพิจารณาวัฒนธรรมของกลุ่มชนชั้นผู้มีอำนาจถูกนำเสนอในรูปแบบที่เป็นสากลและได้รับเลือกให้มีการถ่ายทอดต่อไป เป็นการยอมให้เกิดความชอบธรรมในอำนาจครอบงำที่มีอยู่

ถึงแม้ว่าการเกิดของแนวคิดเรื่องทุนทางสังคมในหนังสือ Reproduction จะไม่ได้ยกขึ้นมาอย่างเด่นชัดก็ตาม แต่แนวคิดต่างๆ ที่บูร์ดิเยอพัฒนาขึ้นในบริบทต่างๆ ก็ยังเป็นแนวคิดที่ยากทั้งในเชิงทฤษฎีและการปฏิบัติ แต่แนวคิดเรื่องทุนทางสังคมของเขาก็ได้รับการถ่ายทอดต่อมาการใช้คำว่า “ทุน” เป็นสัญญาณให้เกิดเจตนาที่จะแสดงให้เห็นที่มาของอำนาจที่แตกต่างกัน และมีเจตนาที่จะเชื่อมโยงการวิเคราะห์วัฒนธรรมกับเรื่องทางด้านเศรษฐศาสตร์ ถึงแม้ว่าในหนังสือ Reproduction จะมีแนวคิดทฤษฎีว่าด้วย “ความรุนแรงทางสัญลักษณ์” แต่ก็ยังขาดนัยทางการต่อสู้แข่งขัน เช่น รูปแบบที่หลากหลายของทุนที่ถูกนำเสนอเหมือนกับการครอบงำที่แท่นนั้นปราศจากรูปแบบย่อยต่างๆ ของทุน รูปเหล่านี้ต่อต้านทุนที่ครอบงำอยู่อย่างไร และกลาย

มาเป็นรูปแบบย่อยๆ ได้อย่างไร เนื่องจากงานในยุคแรกของบูร์ดิเยอต้องการที่จะนำเสนอ การพิจารณาวัฒนธรรมของชนชั้นผู้มีอำนาจโดยใช้ทุนทางวัฒนธรรม วัฒนธรรมของกลุ่มที่มี อำนาจน้อยกว่า ในฐานะที่มีช่องว่าง ในทางทฤษฎีแล้ว สิ่งนี้จะมีแนวโน้มที่จะผลิตซ้ำ ความสัมพันธ์ทางอำนาจซึ่งมีการวิพากษ์ตัวเอง

บูร์ดิเยอได้ให้คำนิยามแนวคิดว่าเป็น “การนำเอาทรัพยากรที่มีศักยภาพมารวมเข้าด้วยกัน โดยเชื่อมต่อกับเรื่องของการเป็นสมาชิกในเครือข่ายที่มีความสัมพันธ์เชิงสถาบันซึ่งมีมา มากน้อยต่างกันขึ้นอยู่กับความสัมพันธ์สนุนกันเองกัน ซึ่งจะทำให้คนที่เป็สมาชิกมีทุนเป็นของ ตนเองร่วมกันไว้เป็นฐานสนับสนุน” ปฏิบัติการเริ่มแรกของแนวคิดนี้เกิดขึ้นในบทสรุป ชื่อ “Provisional Notes” ซึ่งตีพิมพ์ใน Actes de la Recherche en Sciences Sociale ในปี 1980 เนื่องจากเอกสารเหล่านี้เป็นงานซึ่งตีพิมพ์ภาษาฝรั่งเศส บทความนี้จึงไม่เป็นที่คุ้นหูของในหมู่นักวิชาการมากนัก อย่างไรก็ตาม งานแปลที่เป็นภาษาอังกฤษชิ้นแรกซึ่งพบบริบทความสัมพันธ์ของแนวคิดนี้แฝงอยู่เป็นหนังสือเกี่ยวกับสังคมวิทยาการศึกษา ในปี 1998 บูร์ดิเยอได้เขียนบทความ ชื่อ The Form of Capital ซึ่งได้วิเคราะห์เชิงเรื่องทุนในเชิงเศรษฐศาสตร์ว่ามุมมองด้าน เศรษฐศาสตร์นั้นเป็นมุมมองที่แคบ และไม่ได้เชื่อมโยงกับความเป็นจริงทางสังคมแม้ว่าจะมี การปฏิบัติของสาขาเศรษฐศาสตร์ที่ค่อนข้างชัดเจน บูร์ดิเยอได้เน้นเรื่องทุนทางสังคมที่เป็น ความสัมพันธ์เชิงเครือข่ายของคน ในสังคม ที่จะเป็พลังในการกระทำต่างๆ ระดับของ ทุนทางสังคมจะมากหรือน้อยนั้นขึ้นอยู่กับขนาดของเครือข่ายที่คนแต่ละกลุ่มสามารถเชื่อมโยง ให้เกิดการขับเคลื่อนได้และขึ้นอยู่กับทุนทางเศรษฐกิจ ทุนวัฒนธรรมและทุนทางสัญลักษณ์ที่ คนคนนั้นจะได้นำด้วยความชอบธรรมจากคนที่ติดต่อด้วย

บูร์ดิเยอเห็นว่า เครือข่ายทางสังคมไม่ใช่สิ่งที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติหรือเป็สิ่งที่สังคม ใ้มาให้มา แต่เกิดขึ้นจากการปฏิบัติของสถาบัน เช่น สถาบันครอบครัวก็มีการให้นิยามตาม ความสัมพันธ์เชิงเครือญาติ เป็นต้น ซึ่งเป็นคุณลักษณะของการก่อรูปทางสังคม (Social Formation) เขาเห็นว่า ความสัมพันธ์ที่มีประโยชน์สามารถรักษาทรัพย์สินสมบัติหรือผลกำไรในเชิงสัญลักษณ์ได้ กล่าวอีกนัยหนึ่ง ก็คือ เครือข่ายความสัมพันธ์เป็ผลผลิตของยุทธศาสตร์การลงทุน ไม่ว่าจะเป็ปัจเจกบุคคลหรือกลุ่มที่มีจิตสำนึกหรือไม่ก็ก็ตาม ก็มีเป้าหมายที่จะสร้างหรือผลิตซ้ำความสัมพันธ์ ทางสังคมที่จะเป็ประโยชน์ในระยะสั้นหรือระยะยาวโดยตรงให้กับตน ในเรื่องของการปฏิบัติ การทางแนวคิดของบูร์ดิเยอนั้น ทุนทางสังคมเป็เหมือนเครื่องมือซึ่งเน้นการมองเรื่องผลประโยชน์ ที่เพิ่มมากขึ้นในปัจเจกบุคคล จากการทำดีกับกลุ่มที่ตนเองเข้าไปสร้างความสัมพันธ์และเน้น เรื่องการคำนึงถึงโครงสร้างความสามารถทางสังคมอย่างรอบคอบ โดยมีเป้าหมายในการสร้าง

ทรัพยากรเหล่านี้ ตามแนวคิดเดิมนั้น เขาไปไกลจนถึงการยืนยันว่า “ผลกำไรที่ขึ้นจากการเป็นสมาชิกของกลุ่มเป็นพื้นฐานจากความสมานสามัคคี ซึ่งทำให้เกิดผลกำไรได้”

การนิยามของบัวร์ดิเยอสร้างความชัดเจนว่าทุนทางสังคมนำไปสู่ 2 เรื่อง คือ หนึ่ง ความสัมพันธ์ทางสังคมโดยทุนทางสังคมนั้นยอมให้ปัจเจกอ้างสิทธิการเข้าถึงทรัพยากร ซึ่งถูกรอบคองโดยสมาคมของพวกเขา และสอง การสร้างทุนทางสังคมเข้าสู่กระบวนการทางเศรษฐกิจได้

ทั้งนี้ เป็นการเน้นเรื่องของการแปลงทุนต่างๆ เป็นทรัพย์สิน และการเปลี่ยนรูปสุดท้ายของทุกอย่างสู่การเป็นทุนทางเศรษฐกิจ แต่ละคนสามารถทำให้เข้าถึงทรัพยากรได้โดยตรงโดยใช้ทุนทางสังคม (เงินกู้สงเคราะห์, ผลกำไรเล็กน้อยจากการลงทุน, ตลาดที่ได้รับการป้องกันไว้) หรือกล่าวอีกนัยหนึ่ง พวกเขาสามารถเพิ่มทุนทางวัฒนธรรม โดยติดต่อกับผู้เชี่ยวชาญหรือปัจเจกที่ได้ผ่านการกลั่นกรองมาแล้ว เช่น ทุนทางวัฒนธรรม ที่เพิ่มตัวตนขึ้น หรือในทางอื่น พวกเขาสามารถตั้งอยู่ในเครื่องจักรซึ่งให้การรับประกันความน่าเชื่อถือ เช่น การใช้ทุนทางวัฒนธรรมจากการเป็นสถาบัน

ในอีกทางหนึ่ง การได้มาซึ่งทุนทางสังคมต้องการการลงทุนทางด้านทรัพยากรเศรษฐกิจและวัฒนธรรมที่ผ่านการไตร่ตรองอย่างรอบคอบ ตามที่บัวร์ดิเยอยืนยันว่าผลกำไรจากการมีทุนทางสังคมและวัฒนธรรมดูเหมือนจะเป็นการลดต้นทุนทางเศรษฐกิจได้ แต่กระบวนการที่นำเอารูปแบบต่างๆ เหล่านี้มาใช้ผลกำไร กระบวนการนี้จะมีพลวัตในตัวเอง และเกี่ยวเนื่องกับการแลกเปลี่ยนกันในทางเศรษฐกิจ จะก่อรูปจากความไม่โปร่งใสและไม่แน่นอนมากกว่า ตัวอย่างเช่น การซื้อขาย ที่เกิดจากการมีทุนทางสังคมจะเกิดเนื่องจากการมีตำแหน่งที่เปลี่ยนไปตามช่วงเวลาการคาดหวังให้ทำคุณทดแทน แต่เนื่องจากการขาดความโปร่งใส การปฏิบัติเหล่านี้ก็อาจจะมีการปิดบังอะไรบางอย่างไว้ภายใต้การแลกเปลี่ยนในตลาดธรรมดา

งานของบัวร์ดิเยอนั้นไม่ได้รับการยอมรับนักในวงของนักจัดทนายโยบาย เนื่องจากว่า

งานของเขานั้นค่อนข้างเป็นงานเชิงวิพากษ์ Fine (2001) เห็นว่า มีเหตุผลหลายประการที่งานของบัวร์ดิเยอไม่ได้รับการยอมรับ ประการแรก งานของบัวร์ดิเยอมีลักษณะโดยเฉพาะเมื่อทุนทางสังคมได้เข้าไปในความคิดของพวกเขา บัวร์ดิเยอได้ชี้ให้เห็นความสัมพันธ์ในเรื่องการจัดลำดับชั้นทางสังคมและกิจกรรมทางวัฒนธรรมแทนที่จะบอกว่าทุนทางสังคมคืออะไรและสำคัญอย่างไร บัวร์ดิเยอเป็นคนแรกที่ทำให้เห็นศีลธรรมจรรยาบรรณและขุดคุ้ยขึ้น ประการที่สอง งานของบัวร์ดิเยอให้ความสำคัญกับการศึกษาวัฒนธรรม ซึ่งห่างไกลกับความคิดของบรรดาคนธรรมดาที่ต้องการขยายหรือแปรแนวคิดเรื่องทุนทางสังคม ประการที่สาม ในฐานะที่เป็นนักทฤษฎีด้านวัฒนธรรม มีผู้เห็นว่างานของบัวร์ดิเยอเป็นงานที่ขวางทางระหว่างสิ่งที่เรียกว่ามาร์กซิสต์หัวคือกับงานของ

พวกเข่างจินตนาการที่สัมพันธ์กับโพสต์โมเดิร์น แม้ว่างานของบัวร์ดิเยอจะเน้นย้ำในเรื่องของความสัมพันธ์ โครงสร้าง และแนวโน้มทางด้านเศรษฐกิจและสังคม แต่ว่าก็ไม่ได้เป็นเนื้อหาและความหมายที่หลายคนต้องการ

เจมส์ โคลแมน (James S. Coleman)

งานของ Coleman (1990) จะต่างกับบัวร์ดิเยออย่างมาก กล่าวคือโคลแมนซึ่งเป็นนักสังคมวิทยาชาวอเมริกาแนว Rational Choice นั้น ได้แปลงแนวคิดจากเศรษฐศาสตร์แนวนีโอคลาสสิก โคลแมน เชื่อว่า คนคนหนึ่งสามารถสร้างทฤษฎีทางสังคมให้เกิดขึ้นได้จากรูปแบบพฤติกรรมที่เป็นปัจเจกสังคมนั้นที่ปัจเจกบุคคลค้นหาที่จุดสุดยอดของผลประโยชน์อันมหาศาล นักสังคมวิทยาก็สนใจปัญหาที่เกิดจากผล โดยการที่จะรวมเอาทุนทางสังคมหรือวัฒนธรรมและบริบททางประวัติศาสตร์มารวมด้วยหรือไม่ นั่น เป็นสิ่งที่เศรษฐศาสตร์แนวนีโอคลาสสิกให้ความสนใจ โคลแมนอ้างถึงการพิสูจน์ทฤษฎีทางด้านเศรษฐศาสตร์จากนักสังคมวิทยาที่อธิบายว่าการกระทำของคนสร้างขึ้นหรือถูกกำหนดขึ้นจากบริบททางสังคม เช่นบรรทัดฐาน ความไว้วางใจระหว่างกัน เครือข่ายทางสังคม และการจัดการระเบียบสังคม ซึ่งเป็นส่วนสำคัญในการทำหน้าที่ในสังคมซึ่งส่งผลต่อระบบเศรษฐกิจด้วย เขาเชื่อว่า ทุนทางสังคมมีอยู่ในโครงสร้างของความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลมาตั้งแต่ดั้งเดิม ซึ่งทำให้การกระทำที่โยงใยในสังคมของแต่ละคนดูง่ายขึ้น เช่น พ่อค้าในตลาดเมืองไคโรจะมีการให้ข้อมูลลูกค้าแลกเปลี่ยนกัน ซึ่งแสดงให้เห็นถึงการถ้อยทีถ้อยอาศัยกันหรือการเอื้อประโยชน์ต่อกัน ซึ่งเป็นเกณฑ์ของความสัมพันธ์ทางสังคมที่เป็นความพอใจร่วมกัน การสื่อสารและการรับรองต่างๆ จะดีขึ้นในเครือข่ายทางสังคม นั่นคือ เขาเห็นว่าทุนทางสังคมสามารถมีลักษณะของผลประโยชน์สาธารณะได้

ในการริเริ่มวิเคราะห์แนวคิดของเขานั้น โคลแมนได้รับอิทธิพลจากงานของดอร์ริธรวมทั้งจากนักเศรษฐศาสตร์คนอื่น เช่น เบน โพรต (Ben Porut) และนักสังคมวิทยา เช่น นาน ลิน (Nan Lin) จบการศึกษาระดับปริญญาเอกจาก Michigan State University ในปี 1966 ปัจจุบันเป็นอาจารย์สอนที่คณะสังคมวิทยา Duke University และ มาร์ค แกรนโนเวทเทอร์ (Prof. Mark Granovetter) ปัจจุบันสอนที่คณะสังคมวิทยา Stanford University เชี่ยวชาญด้านสังคมวิทยาเศรษฐกิจ) แต่ก็ได้อ้างงานของบัวร์ดิเยอ ซึ่งเป็นเรื่องที่น่าแปลกพอสมควร ถึงแม้ว่าการวิเคราะห์เรื่องการใช้ทุนทางสังคมที่เป็นไปได้ที่เขาได้มานั้นใกล้เคียงกับงานที่บัวร์ดิเยอเป็นคนบุกเบิกอย่างมาก โคลแมนได้ให้คำจำกัดความทุนทางสังคมโดยอธิบายผ่านหน้าที่ของมันว่าเป็น “ความหลากหลายในส่วนตัวเป็นเอกภาพที่ปรากฏอยู่จริงซึ่งมีจุดร่วมของสองสิ่งอยู่ด้วยกัน กล่าวคือ รวมถึงเกณฑ์ของโครงสร้างทางสังคมและเอื้อให้การกระทำของตัวกระทำภายใต้โครงสร้างนั้นง่ายขึ้น ไม่ว่าจะเป็นคนหลายคนหรือกลุ่มคนที่ร่วมมือกัน”

คำนิยามข้างต้นนี้เปิดโอกาสให้มีการจัดกลุ่มความแตกต่างระหว่างทุน และจัดกลุ่มกระบวนการที่มีลักษณะตรงข้าม โคลแมนเริ่มต้นขยายแนวความคิดอย่างกว้างๆ โดยรวมเอาศัพท์ที่เป็นกลไกในการก่อให้เกิดทุนทางสังคม ตัวอย่างเช่น เครือข่ายทางสังคมที่มีความใกล้ชิดกัน เช่น การคาดหวังว่าจะมีการเอื้อประโยชน์ต่อกัน และกลุ่มบรรทัดฐานที่ขับเคลื่อนร่วมกัน ผลของการครอบครอง เช่น ได้รับสิทธิพิเศษในการเข้าถึงข้อมูล และการจัดระเบียบทางสังคมที่เหมาะสม ที่สามารถทำให้เกิดทุนทางสังคมได้ ซึ่งดูบริบททั้งจากแหล่งที่มาและผลต่อการทำให้ประสบความสำเร็จ ตัวอย่างเช่น โคลแมนได้ชี้ให้เห็นเรื่องความสำคัญของทุนทางสังคมในฐานะที่มีส่วนสำคัญที่ทำให้เกิดทุนมนุษย์ เขาบอกว่า สังคมที่ขาดทุนทางสังคมจะเห็นได้จากการศึกษาที่มีนักเรียนมัธยมปลายต้องออกจากโรงเรียนกลางคัน ซึ่งการสร้างทุนทางสังคมต้องเริ่มจากครอบครัวที่มีส่วนสำคัญในการให้การศึกษาต่อบุตร เป็นต้น ในงานของบูร์ดิเยอ จะแบ่งแยกความสามารถซึ่งเป็นลักษณะของพรสวรรค์กับการรับทรัพยากรต่างๆ ผ่านทุนทางสังคมที่มี โดยมีข้อคืออยู่ที่การเป็นสมาชิกในโครงสร้างทางสังคมที่แตกต่างกันอย่างชัดเจน แต่ในงานของ โคลแมนค่อนข้างคลุมเครือไม่ได้แยกอย่างชัดเจนนัก

โคลแมนเห็นว่า สิ่งสำคัญที่ต้องพิจารณาคือการแบ่งแยกระหว่างแรงกระตุ้นของผู้รับและผู้ให้ในการแลกเปลี่ยนผ่านทุนทางสังคม ความปรารถนาของผู้รับต้องการที่จะได้รับสิ่งของที่มีค่าเป็นสิ่งที่เข้าใจง่าย แต่สิ่งที่ซับซ้อนขึ้นก็คือแรงจูงใจของผู้ให้ซึ่งเกิดจากแรงผลักดันให้ทรัพย์สินเหล่านั้นโดยปราศจากการเรียกคืนอย่างรวดเร็ว แรงจูงใจเหล่านี้มีหลายทางและสมควรจะได้รับการวิเคราะห์เพราะเป็นกระบวนการหลักที่แนวคิดเรื่องทุนทางสังคมจะไปประกอบ ดังนั้นการแก้ไขแนวคิดอย่างเป็นระบบจะต้องแยกระหว่าง

1. เจ้าของทุนทางสังคม (คนที่อ้างสิทธิ์ต่างๆ)
2. ที่มาของทุนทางสังคม (คนที่เห็นด้วยกับข้อเรียกร้องนี้)

3. แหล่งที่มาในตัวเอง

ซึ่ง Portes (2001) เห็นว่า ตามแนวคิดนี้ เป็นการตั้งเวทีอภิปรายให้เกิดความสับสนในการใช้ศัพท์คำนี้ ท่ามกลางความจำกัดเหล่านี้ ข้อเขียนของโคลแมนมีความดีด้านการแนะนำและให้แนวความคิดด้านสังคมวิทยาแนวอเมริกาอย่างปฏิเสธไม่ได้ ใจความสำคัญต่อเรื่องทุนทางสังคมทำให้เกิดทุนมนุษย์ ที่เพิ่มขึ้นและให้คำนิยามกลไกผ่านสิ่งที่ถูกหรือสร้างขึ้นในการยอมรับการอภิปรายเรื่องการปิดกั้นเป็นเรื่องที่หยิบยกขึ้นมาอย่างชัดเจน การปิดกั้นหมายถึงการคงอยู่ของการผูกพันระหว่างจำนวนคนที่แน่นอนที่มากพอที่จะการันตีที่จะปฏิบัติตามระเบียบประเพณี บรรทัดฐาน ตัวอย่างเช่น ความเป็นไปได้ของการกระทำผิด ในชุมชนที่ร่วมมือกันอย่างเข้มงวดของผู้ค้าเพชรชาวยิวในมหานครนิวยอร์กมีจำนวนน้อยลงเพราะความแน่นแฟ้น

ท่ามกลางสมาชิกของกลุ่ม และมีการพร้อมรับมือ โดยจะตัดสิทธิ์ผู้ที่ละเมิดกฎ การคงอยู่ของบรรทัดฐานที่เข้มแข็งนี้เป็นความพร้อมใจของสมาชิกชุมชน โดยการปฏิบัติให้ง่ายขึ้น โดยปราศจากการใช้ข้อยกขหมายซึ่งไม่สะดวกเลย

พอร์เตส เห็นว่า ทั้งบูร์ดิเยอและโคลแมนเน้นในเรื่องรูปแบบของทุนทางสังคมที่สัมพันธ์กับทุนรูปแบบอื่นซึ่งคลุมเครือและยากที่จะเข้าใจ ในขณะที่ทุนทางเศรษฐกิจอยู่ในบัญชีธนาคารและทุนมนุษย์อยู่ข้างในหัว ทุนทางสังคมกลับอยู่ในโครงสร้างความสัมพันธ์ การมีทุนทางสังคมมนุษย์ต้องมีการสัมพันธ์กับคนอื่น และเป็นคนอื่นจริงๆ ซึ่งเป็นที่มาของผลประโยชน์ทั้งหลายที่จะได้รับไม่ใช่สัมพันธ์กับตัวเอง ตามที่ได้พูดถึงมาแล้ว ในระดับกว้างที่สุดคนนั้นคนหนึ่งอาจจะแยกแยะระหว่างการบริโภคกับแรงกระตุ้นที่เป็นประโยชน์ในการทำเช่นนั้น

หลังงานของบูดิเยอและโคลแมน ก็มีการวิเคราะห์แนวคิดเรื่องทุนทางสังคมในเชิงทฤษฎีขึ้น ในปี 1990 Baker (1999) ก็ได้ให้คำนิยามว่าเป็น “ทรัพยากรที่ตัวกระทำได้รับมาจากโครงสร้างทางสังคมที่เฉพาะเจาะจงและจากนั้นก็ทำตามผลประโยชน์ที่จะได้” นั่นคือ เกิดจากการเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์ระหว่างตัวกระทำ ความหมายที่กว้างกว่านี้ Schiff (2000) ให้คำจำกัดความว่าเป็น กลุ่มของสิ่งสิ่งหนึ่งในโครงสร้างสังคมซึ่งมีผลกระทบต่อความสัมพันธ์ระหว่างผู้คนและเป็นวัตถุดิบหรือเป็นข้อได้เปรียบของผลผลิตหรือหน้าที่เป็นอรรถประโยชน์ Burt (2001) เห็นว่าทุนทางสังคมก็เหมือนกับ “เพื่อนร่วมงานและคนอื่นๆ ที่ทั่วไป ที่เราติดต่อด้วย ซึ่งทำให้เราได้รับโอกาสที่จะมีทุนทางการเงินและทุนมนุษย์ ในขณะที่โคลแมนและลอรีได้เน้นย้ำถึงเครือข่ายที่เหนียวแน่นที่เป็นเงื่อนไขสำคัญในการเพิ่มทุนทางสังคม เบิร์ท กลับมุ่งไปในประเด็นตรงกันข้าม เขามองว่ามันเป็นสิ่งที่เชื่อมโยงทางสังคมสัมพันธ์ที่ขาดหาย ซึ่งเรียกว่า “ช่องโหว่ทางโครงสร้าง” (Structure Hole) ซึ่งสร้างความสะดวกสบายให้กับปัจเจก นี่เป็นเพราะเครือข่ายที่เหนียวแน่นอาจจะทำให้ได้รับข้อมูลที่มากเกินไป ในขณะที่ความสัมพันธ์ที่หลวมๆ อาจจะทำให้เกิดความรู้และทรัพยากรใหม่ๆ

แนวคิดเรื่องทุนทางสังคมจากนักคิดคนอื่นๆ

นอกจากงานที่มีความสำคัญข้างต้นที่กล่าวมาแล้ว ก็ได้มีผู้นำแนวคิดไปใช้อธิบายปรากฏการณ์ทางสังคมในประเด็น เช่น การอธิบายเรื่องบทบาทของเยาวชนในการสร้างทุนทางสังคม เป็นต้น ผู้วิจัยจะขอยกตัวอย่างการนิยามความหมายของแนวคิดจากต่างประเทศอื่นๆ มาด้วย ดังนี้

มากิต เมเยอร์ (Magit Mayer) ได้มีการอธิบายอย่างชัดเจนในเรื่องของการนำทุนทางสังคมมาใช้ในแวดวงการพัฒนาในต่างประเทศปัจจุบัน

Mayer (2003) ได้อธิบายว่า แนวคิดทุนทางสังคมมาจากการตัดแปลงแนวคิดเรื่อง “ทุน” มาสู่เรื่อง “สังคม” เป็นสัญลักษณ์ของการรวมตัวทางแนวคิดที่พยายามล้มล้างแนวคิดเศรษฐศาสตร์กระแสหลักที่ล้มเหลวโดยการนับเอาตัวแปรที่เป็นพฤติกรรมมนุษย์มารวมเข้าไปด้วย และจากนั้นก็ให้ความสนใจกับเรื่องที่มีการปฏิเสธเงื่อนไขการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจและการพัฒนาสังคมที่ไม่ใช่ตัวแปรทางการตลาด แนวคิดหลักๆ เป็นการให้ความสำคัญในการพิจารณาคุณภาพของการเมืองแบบประชาธิปไตยและความมีชีวิตชีวาของวิถีเศรษฐกิจในระดับภูมิภาคที่ขึ้นอยู่กับทุนทางสังคมของพลเมืองด้วยการให้ค่านิยมความหมายของแนวคิดเป็นแนวคิดแบบกลางๆ ซึ่งมีความเด่นชัดในเรื่องการเน้นย้ำเรื่องการฝังตรึงตัวแปรทางเศรษฐกิจและการเมืองในโครงสร้างทางสังคมที่เป็นสื่อในการสร้างแนวคิด เช่น เครือญาติ สมาคม โบสถ์ และองค์กรชุมชน เป็นต้น ทุนทางสังคมจึงเป็นแนวคิดแบบเหมารวมที่ตอบในเรื่องการนำเอาทรัพยากรทางเศรษฐกิจและสังคมมารวมกันและได้จากการฝังตรึงจากกิจกรรมทางเศรษฐกิจภายใต้วัฒนธรรมความเชื่อถือที่เติบโตมาตั้งแต่ประวัติศาสตร์ แนวคิดอื่นๆ ที่เห็นได้คือ การเข้าถึงทุนทางสังคมจะเป็นสิ่งที่เพิ่มทั้งการแข่งขันและความร่วมมือทางสังคม ขณะเดียวกันการขาดทุนทางสังคมก็อาจจะทำให้ไม่ประสบความสำเร็จทางธุรกิจและพร้อมทั้งทำให้เกิดการแบ่งแยกในสังคมและเกิดความยากจนตามมา แม้ว่าแนวคิดนี้เป็นตัวอย่างแนวคิดตามสมัยนิยม จากการนำมุมมองทางการเมืองและสังคมเข้ามาแก้ไขปัญหายุ่งยาก และเชื่อมเข้าสู่ขบวนการเคลื่อนไหวต่างๆ โดยการอธิบายไปสู่เงื่อนไขเชิงบวก และมีข้อจำกัดและขัดแย้งในตัวเอง แต่ทุนทางสังคมก็เป็นแนวคิดที่กวาดรวมมาจากการศึกษาทางวิชาการ ซึ่งนำไปสู่การเป็นวาทกรรมเชิงนโยบาย สื่อ และนักปฏิบัติเป็นปรากฏการณ์ที่มีแรงดึงดูดอย่างมหาศาล โดยแนวคิดนี้ได้เข้าไปมีบทบาทในเชิงนโยบายของแต่ละประเทศเป็นอย่างมาก ซึ่งเป็นที่เชื่อกันว่า แนวคิดนี้จะสามารถเชื่อมโยงให้เกิดความร่วมมือระหว่างชุมชน โดยอยู่บนพื้นฐานของเครือข่ายความร่วมมือในแนวนอน และหลักการตอบแทนผลประโยชน์ซึ่งกันและกัน

ทุนทางสังคมยังเป็นแนวคิดที่มีเสน่ห์ในตัวเอง มีการรวมเอาคำว่า “ทุน” และ “สังคม” เข้ามาไว้ด้วยกัน และคุณูปการที่เห็นได้จากแนวคิดและวาทกรรมของทุนทางสังคมก็คือได้เชื่อเชิญให้เกิดการเชื่อมต่อระหว่างนักวิชาการ นักปฏิบัติ และผู้จัดทำนโยบาย นอกจากนี้ในแวดวงวิชาการด้านสังคมศาสตร์ก็ได้มีการถกเถียงและนำแนวคิดมาใช้เหมือนกับเป็นการสร้างสาขาวิชาการที่เอาคำว่า “ทุน” มาใช้ก็ทำให้ดูเหมือนว่าแนวคิดดังกล่าวเป็นแนวคิดทางด้านเศรษฐศาสตร์ โดยเฉพาะในปัจจุบัน มีการนำเอาคำว่าทุนทางสังคมมาอธิบายในเชิงเศรษฐกิจเพิ่มมากขึ้น โดยถือเป็นส่วนที่สำคัญในการพัฒนาเศรษฐกิจ ซึ่งก็ยิ่งทำให้ดูเหมือนว่าแนวคิดดังกล่าวเป็นของสาขาด้านเศรษฐศาสตร์มากขึ้น แต่แท้จริงแล้ว แนวคิดทุนทางสังคมเป็นแนวคิดด้านสังคมวิทยา

ผู้ที่นำแนวคิดนี้มาใช้ในเริ่มแรกไม่ใช่นักเศรษฐศาสตร์ แนวคิดนี้ถูกนำมาใช้ด้านการศึกษา โดยไลดา ฮานิฟาน (Lyda Hanifan) เป็นผู้ที่ได้รับการกล่าวอ้างจาก โรเบิร์ต พัทนัม (Robert Putnam) ว่าเป็นผู้ที่ใช้แนวคิดเป็นครั้งแรก และไลดาก็ได้รับการยอมรับจากงานอื่นๆ ต่อมา แนวคิดเรื่อง “ทุนทางสังคม” ที่ได้รับความสนใจในปัจจุบันนั้น เริ่มต้นแนวคิดมาจากงานของ โรเบิร์ต พัทนัม นักรัฐศาสตร์ ที่ศึกษาประชาธิปไตยหมู่บ้านในอิตาลีตอนใต้ในช่วงปีทศวรรษ 1970 ซึ่งตีพิมพ์ในปี 1993 และนำไปสู่การถกเถียงในอเมริกา จนกระทั่งแนวคิดนี้ ได้เข้าไปอยู่ใน ธนาคารโลก แนวคิดนี้มีผลต่อธนาคารโลก หลังจากนั้นทามตีแห่งเวอร์ซิงตัน (Washington Consensus) ซึ่งมีข้อจำกัดทางการเมืองแบบเสรีนิยมแนวใหม่ (Neo-liberalism) มตินี้ทำให้เกิด การแทรกแซงของรัฐในการปรับปรุงเงื่อนไขทางสังคมในประเด็นในวาระทางการเมืองดังกล่าว ธนาคารโลกในฐานะองค์กรทางเศรษฐกิจจึงอยู่ในช่วงการปรับเปลี่ยน องค์กรในขณะนั้น โดยมุ่งไปสู่บทบาทใหม่ คือ จะไม่ให้ภายนอกมองว่าเป็นผู้ให้เงินทุนหรือเป็น สถาบันเงินทุน (Capital Institution) แต่กำลังจะเป็นธนาคารความรู้ (Knowledge Bank) ซึ่งทำให้ ธนาคารโลกต้องมองหา นักสังคมศาสตร์มาสนับสนุนเรื่องทุนทางสังคม การกระตุ้นจาก ธนาคารโลกจึงเป็นจุดเปลี่ยนที่สำคัญที่ทำให้แนวคิดนี้แพร่หลายมากขึ้นในงานด้านเศรษฐศาสตร์ แม้ว่าทุนทางสังคมจะคิดปาดมาจากงานของพัทนัม แต่ว่าความหมายที่ใช้ในแต่ละที่ก็ไม่เหมือนกับของพัทนัมทั้งหมด แนวคิดดังกล่าวนี้มีผลต่อความคิดอย่างมาก และมีการให้นิยามความหมายที่แตกต่างกันไปในแต่ละแห่ง

Fuguyama (1995) ได้เชื่อมโยงเรื่องเครือข่ายทางสังคมกับการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ เขาเชื่อว่าคุณค่าของความไว้วางใจจะทำให้เกิดการเติบโตทางเศรษฐกิจที่รวดเร็ว เขาเห็นว่า ทุนทางสังคมเป็นกลุ่มของค่านิยมหรือบรรทัดฐานที่ไม่เป็นทางการที่มีอยู่ร่วมกันระหว่างสมาชิก กลุ่มที่เปิดโอกาสให้พวกเขาสามารถร่วมมือกับคนอื่นได้ ถ้าสมาชิกของกลุ่มเกิดความคาดหวังจาก คนอื่นๆ ว่าจะมีความไว้วางใจและมีความซื่อสัตย์ เขาก็จะไว้วางใจ (Trust) คนเหล่านั้น ความไว้วางใจนี้เป็นเหมือนสารหล่อลื่นที่ทำให้กลุ่มหรือองค์กรสามารถดำเนินงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยได้ยกตัวอย่างกรณีของเศรษฐกิจในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้บางประเทศที่มีความก้าวหน้าภายในช่วงรุ่นอายุเดียวโดยส่วนหนึ่งมาจากปัจจัยภายนอกของ “ทุนนิยมแบบ เครือข่าย”

Grootaert and Bastelaer (2002) เห็นว่า ทุนทางสังคม หมายถึง ระบบความสัมพันธ์และคุณค่าที่เป็นปฏิสัมพันธ์ระหว่างรัฐบาลกับประชาชน ซึ่งสนับสนุนการพัฒนาสังคมและเศรษฐกิจ

Woolcock and Narayan (2002) มองว่าถ้าตามแนวคิดที่หลายๆ คนได้พูดถึงนั้น “ทุนทางสังคมไม่ใช่สิ่งที่คุณรู้จักเป็นใครที่คุณรู้จักต่างหาก” ซึ่งทั้งสองเห็นว่าแนวคิดพื้นฐานของ

ทุนทางสังคมก็คือ ครอบครัวของแต่ละคน เพื่อนฝูง และสมาคมที่ประกอบกันเป็น ผลประโยชน์มหาศาล สิ่งเหล่านี้จะถูกนำมาใช้ได้เมื่อเกิดวิกฤติ เป็นผลประโยชน์ส่วนตัว และทำให้ มีอำนาจในผลประโยชน์ที่เพิ่มมากขึ้น วอลคอคและนารายันได้ศึกษานัยความสำคัญของ ทุนทางสังคมต่อการพัฒนา การวิจัย และนโยบาย โดยศึกษามุมมองต่อเรื่องทุนทางสังคมจาก งานวิจัยซึ่งในช่วงปี 1990 ซึ่งได้มีการนิยามถึงบรรทัดฐานและเครือข่ายทางสังคมที่ทำให้ประชาชน ทำกิจกรรมร่วมกัน ในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาเศรษฐกิจและพบว่าในปัจจุบันมีการใช้มุมมอง อยู่ 4 แบบในงานวิจัย คือ มุมมองด้านชุมชน เครือข่าย มุมมองเชิงสถาบัน และมุมมองด้านการเป็น พลังทางสังคม ซึ่งได้เน้นย้ำต่อเรื่องความร่วมมือในแต่ละระดับและทิศทางของทุนทางสังคมและ การตระหนักถึงผลในด้านบวกและลบที่ทุนทางสังคมทำให้เกิดขึ้นได้

แนวคิดทุนทางสังคมของธนาคารโลก (World Bank) ภายหลังจากมีฉันทมติ แห่งวอชิงตันในปี 1991 (Washington Consensus นโยบายประกอบด้วย 1. การเสริมสร้างนโยบาย การเงินการคลัง 2. การจัดเรียงลำดับความสำคัญของรายจ่ายภาครัฐบาลใหม่ 3. การปฏิรูปภาษี 4. การอำนวยความสะดวกเปลี่ยนแปลงโดยเสรี 5. การดำเนินนโยบายอัตราแลกเปลี่ยนที่ ส่งเสริมการแข่งขัน 6. การเปิดการค้าระหว่างประเทศ 7. การส่งเสริมการลงทุนโดยตรงระหว่าง ประเทศ 8. การถ่ายโอนการผลิตจากภาครัฐบาลสู่ภาคเอกชน 9. การลดการควบคุมกำกับกิจกรรม ทางเศรษฐกิจของภาครัฐบาล และ 10. การส่งเสริมการกำหนดกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินให้ชัดเจน) ซึ่งเขียนโดย Williamson (1991) ที่เสนอให้มีการรับโครงสร้างระบบเศรษฐกิจในละตินอเมริกา เนื้อหาสาระนั้นครอบคลุมประเด็นสำคัญหลักๆ คือ การเปิดเสรีทางการค้า ยึดมั่นการรักษา เสถียรภาพราคา และสนับสนุนแนวทางตามแบบเสรีนิยมแนวใหม่ (Neo-liberalism) โดยเห็นว่า กลไกตลาดนั้นควรปล่อยให้ เป็น โดยเสรี และรัฐไม่ควรเข้าแทรกแซงเพราะมีต้นทุนซึ่งอาจจะ มากกว่าประโยชน์ที่ได้รับ แต่ในปลายปีทศวรรษ 1990s ฉันทมติแห่งวอชิงตันก็ถูกวิพากษ์วิจารณ์ อย่างหนัก เช่น การปฏิเสธรายได้ในเรื่องการขัดแย้งระหว่างรัฐกับตลาดโดยมีการบอกจากรัฐกับตลาดเป็น ส่วนที่เติมเต็มกันและกัน เกิดวาระด้านสังคมที่น่าเอามาได้แย้งนโยบายด้านการพัฒนาและ ด้านเศรษฐกิจ และได้มีการเชื่อมประเด็นทางสังคมโดยชี้ให้เห็นผลกระทบจากความผิดพลาด ของตลาด ซึ่งเป็นปรากฏการณ์ทางการวิพากษ์วิจารณ์เพื่อหาทางเลือกที่ดีกว่าตลาดเสรี โดยความร่วมมือจากหลายด้าน ทั้งด้านสังคมและเอกชนในการตัดสินใจและแก้ไขปรับปรุง ข้อผิดพลาดที่ผ่านมา โดยเฉพาะข้อถกเถียงในต้นปี 1998 ของ Stiglitz (1999) ซึ่งได้ดำรงตำแหน่ง รองประธานอาวุโสและหัวหน้านักเศรษฐศาสตร์ของธนาคารโลกขณะนั้น เห็นว่าฉันทมติ แห่งวอชิงตันมี ความไม่สมบูรณ์ และชี้ทางที่ผิด และมีลักษณะที่เป็นคำแนะนำแต่ไม่ใช่วิธีการที่ เป็นเครื่องมือ เขาเห็นว่าการที่รัฐมีบทบาทสำคัญในการออกกฎเกณฑ์ข้อบังคับต่างๆ ในด้าน

นโยบายอุตสาหกรรม การป้องกันสังคม และการจัดสวัสดิการนั้น ประเด็นไม่ได้อยู่ที่การตัดสินใจว่าจะเข้ามืบทบาทหรือไม่ แต่อยู่ที่การจะเข้าไปมืบทบาทอย่างไร นอกจากนี้รัฐกับตลาดยังต้องทำงานเป็นส่วนที่เสริมให้แต่ละส่วนทำงานได้ดียิ่งขึ้น

นอกจากนี้ ประกอบกับในช่วงทศวรรษ 1990 ธนาคารโลกได้ถูกขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมกดดันและเรียกร้องอย่างหนัก ว่าควรให้ความสำคัญต่อความเป็นมนุษย์ (Human Face) ในวันคริสต์มาสปี 1990 ได้มีชาวบ้านในอินเดียที่ได้รับความเดือดร้อนจากการสร้างเขื่อนกั้นแม่น้ำ Namara ได้รวมขบวนกันคัดค้านการสร้างเขื่อน Sardar Sarovar จากเดินขบวน 8 วัน ตำรวจก็เข้าสลายการชุมนุมและมีคน 140 คน ถูกจับกุม จากนั้น สื่อก็ได้ประโคมข่าวเรื่องนี้อย่างมาก 21 วัน ต่อมา ธนาคารโลกก็ได้ให้มีการเปิดเผยความคิดเห็น และมีการจัดทำรายงานเล่มหนาส่งให้กับประธานธนาคารโลก ซึ่งทำให้โครงการสร้างเขื่อนถูกยกเลิกเหตุการณ์ดังกล่าวไม่เพียงทำให้ขบวนการเคลื่อนไหวตระหนักถึงความสำคัญของพลังที่ตนมีอยู่ แต่ยังทำให้คนที่ทำงานในธนาคารโลกตระหนักว่าต้องมีการปฏิรูปสถาบันไม่เช่นนั้นธนาคารก็จะถึงจุดจบ

ในปี 1991 ธนาคารได้จัดตั้งส่วนการพัฒนาด้านสังคมที่สำคัญขึ้นมาคือ แผนกสิ่งแวดล้อม (Environment Department) ต่อมาธนาคารโลกก็ได้ยกส่วนพัฒนาสังคม (Social Development Division) ซึ่งเดิมอยู่ในแผนกสิ่งแวดล้อมเป็นแผนกพัฒนาสังคม (Social Development Department) โดยทำงานประสานเป็นเครือข่ายด้านการพัฒนาทางสิ่งแวดล้อมและสังคมอย่างยั่งยืน ทั้งสองแผนกนี้ได้ทำงานด้านเครือข่ายการลดปัญหาความยากจนและจัดการทางเศรษฐกิจ และเครือข่ายทางการเงินเอกชน และโครงสร้างพื้นฐาน โดยในปี 1992 ได้มีการประชุมแห่งสหประชาชาติว่าด้วยสิ่งแวดล้อมและการพัฒนา (Earth Summit) ที่เมืองริโอ เด จาเนโร ประเด็นสำคัญที่เกิดขึ้นคือเรื่อง “การพัฒนาที่ยั่งยืน”

ทุนทางสังคมของธนาคารโลกนั้นเกิดจากคนที่ไม่ใช่สายเศรษฐศาสตร์ แต่นักเศรษฐศาสตร์เป็นผู้นำมาใช้ ซึ่งงานของโคดแมน ได้ระบบการอ้างอิงจากธนาคารโลกให้เป็นงานชิ้นแรกในการศึกษาเรื่องทุนทางสังคม นอกจากนี้ ได้มีการจัดทำเอกสารเรื่องทุนทางสังคม ชื่อ Social Capital: A Multifaceted Perspective โดยมี Dasgupta and Serageldin (1999) เป็นบรรณาธิการเอกสารดังกล่าว เป็นงานที่มาจากการประชุมสัมมนาเชิงปฏิบัติการของสภาที่ปรึกษาเพื่อการพัฒนาสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืนของธนาคารโลก ซึ่งเป็นชุดงานสัมมนาต่อเนื่องมาตั้งแต่ปี 1993

การเริ่มต้นทำงานวิจัยของธนาคารโลกเกิดขึ้นอย่างจริงจังเมื่อไม่นานนัก นับจากที่ธนาคารโลกได้จัดทำเว็บไซต์ [Http://worldbank.org/poverty/scapital](http://worldbank.org/poverty/scapital) ในปี 1998 และในปี 2002 ส่วนการพัฒนาด้านสังคม (Social Development Division) ของธนาคารโลกก็ได้จัดทำยุทธศาสตร์

การพัฒนาทุนทางสังคม ซึ่งจะเป็นวิสัยทัศน์ในการจัดระเบียบวาระการพัฒนาสังคมของธนาคาร โดยได้มีการจัดการประชุมสัมมนาเชิงปฏิบัติการเพื่อทำเรื่องทุนทางสังคมให้เป็นรูปธรรมมากขึ้น เป็นการแสดงให้เห็นถึงการให้ความสำคัญต่อทุนทางสังคมในการพัฒนาเป็นอย่างมาก แนวคิดที่ธนาคารโลกใช้นั้นเป็นแนวคิดในเชิงเศรษฐศาสตร์เป็นส่วนมาก โดยเห็นว่าการที่ประชาชนมีทุนทางสังคมมากนั้น จะช่วยส่งเสริมเศรษฐกิจให้เจริญรุ่งเรืองด้วย สิ่งสำคัญที่มีความสำคัญร่วมกัน คือ ทุนทางสังคมเกิดเพราะความสัมพันธ์ระหว่างกันของมนุษย์

ธนาคารโลกได้นำแนวคิดนี้มาประยุกต์ใช้ในงานพัฒนา โดยมองแนวคิดเรื่องทุนทางสังคมในฐานะที่เป็น “Missing Link” (ส่วนที่ขาดหาย) ในการพัฒนาเศรษฐกิจ ซึ่งเป็นช่วงที่ธนาคารโลกกำลังปรับเปลี่ยนองค์กรไปสู่ธนาคารความรู้ แทนที่จะเป็นองค์กรให้ทุนเพียงอย่างเดียว โดยมีการให้นักสังคมวิทยาเข้าไปมีบทบาทมากขึ้น และทุนทางสังคมก็ได้ยกระดับจากแนวคิดไปสู่การเป็นนโยบาย ธนาคารโลกมองเรื่องทุนทางสังคมอย่างกว้างๆ ตั้งแต่เรื่องของศักยภาพความสามารถ แม้แต่ระบบการเมือง เป็นเรื่องของคุณสมบัติ คุณลักษณะของสังคม (Property of Society) ซึ่งเน้นความเชื่อมโยง เครือข่ายทางสังคม (Network) ที่สังคมมีและสามารถทำงานได้ แก้ไขปัญหาได้ทุนทางสังคมของธนาคารโลกค่อนข้างเน้นในเรื่องขององค์กรสถาบันทางสังคม โดยมองว่าองค์กรภายนอกที่เข้าไปให้ความช่วยเหลือชุมชนหรือกลุ่มคนสามารถสร้างทุนทางสังคมให้กับคนเหล่านั้นได้ สิ่งที่ถูกพูดถึงกันมาก ที่ถือเป็นทุนคือเรื่องของความไว้วางใจ (Trust) และการเอื้อประโยชน์ซึ่งกันและกัน (Reciprocity) ทั้งหมดนี้เพื่อที่จะนำไปสู่ความร่วมมือของสังคมที่จะผลักดันให้เกิดการเปลี่ยนแปลงและร่วมมือกันทำงานได้ และได้เสนอว่าการมีต้นทุนทางสังคมสูง จะเอื้อประโยชน์ต่อการพัฒนาแบบยั่งยืนและความเสื่อมโทรมของสังคมที่ปรากฏให้เห็น เกิดจากการขาดต้นทุนทางสังคม อันเป็นอุปสรรคสำคัญต่อการพัฒนาเศรษฐกิจแบบยั่งยืน โดยธนาคารโลกหันมาให้ความสำคัญกับงานวิจัยที่มีอยู่ในประเทศต่างๆ ที่ธนาคารเป็นผู้ให้ทุน และพบว่าการวิจัยเหล่านี้มีเรื่องของทุนทางสังคมเข้ามาเกี่ยวข้อง โดยมีการแบ่งระดับการวิเคราะห์ทุนทางสังคมทั้งในระดับมหภาค จุลภาค และมีขณิมาภาค ซึ่งโดยสรุปธนาคารโลกได้หมายถึง “สถาบัน ความสัมพันธ์ กฎเกณฑ์ต่างๆ ที่กำหนดการอยู่ร่วมกันของคนในสังคม” ทุนทางสังคมมิใช่แค่เป็นการรวมสถาบันต่างๆ ที่สร้างสังคมให้เข้มแข็ง แต่เป็นการที่เชื่อมโยงสถาบันเหล่านี้เข้าด้วยกัน

Francis (2002) ได้ศึกษาจากงานวิจัยของธนาคารโลกว่าได้นำแนวคิดเรื่องทุนทางสังคมไปใช้ในแบบใดบ้าง เขาพบว่าม้งงานวิจัยจาก 12 ประเทศ ที่ทุนทางสังคมถูกนำมาเป็นเครื่องมือในการประเมินความยากจน และธนาคารโลกก็ได้เผยแพร่แนวคิดนี้ตามสื่อต่างๆ เช่น หนังสือ เว็บไซต์ และนำไปเป็นส่วนหนึ่งของการวิเคราะห์งาน เช่น งานนี้จะต้องวิเคราะห์

เรื่องเครือข่าย (network) มากกว่าที่เคยทำและก็นำไปสู่การวิเคราะห์โครงการว่า ต้นทุนทางสังคมที่เป็นผลมาจากงานวิจัยของกิจกรรมที่ธนาคารโลกทำคืออะไรบ้าง ซึ่งเขาพบว่าใน 12 โครงการที่เขาพบนั้น มีความหลากหลายมาก แต่ความหมายมักจะใช้ในระดับชุมชน ท้องถิ่น ในระดับล่าง ไม่ได้ใช้ในระดับบริเวณมากนัก และไม่ได้สนใจว่าที่มาของต้นทุนนั้นมาได้อย่างไร สนใจแต่เพียงว่าเกิดผลอย่างไร วิเคราะห์แค่ผลที่เกิดขึ้นเท่านั้น

แนวคิดทุนทางสังคมในประเทศไทย

แม้ว่าในการตั้งคำถามมาเป็นระยะเวลาอันยาวนานว่าแนวคิดการพัฒนาตามแบบตะวันตกที่พัฒนาตามทุนนิยมนั้นเป็นแนวทางการพัฒนาที่ถูกต้องแล้วจริงหรือไม่ แต่แนวทางการพัฒนาในประเทศไทยก็ยังคงดำเนินการพัฒนาโดยมุ่งพัฒนาเศรษฐกิจทุนนิยมเสรีอย่างต่อเนื่องรัฐบาลยังคงปฏิบัติตนเสมือนผู้ทำหน้าที่ในการควบคุมการดำรงชีวิตของประชาชน โดยพยายามชี้ให้เห็นว่า การทำตามที่รัฐบาลบอกนั้นเป็นแนวทางที่ถูกต้อง แต่เมื่อเกิดวิกฤติเศรษฐกิจก็เป็นการยืนยันและให้คำตอบได้ว่าการพัฒนาดังกล่าวไม่ได้ทำให้เกิดความยั่งยืนได้จริง จึงมีการเรียกร้อง การพัฒนาที่มาจากประชาชนและให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมอย่างแท้จริงให้เกิดขึ้น

การรับแนวคิดทุนทางสังคมในประเทศไทย

วิกฤติเปลี่ยนแปลงทิศทาง

วิกฤติประชาธิปไตย ก่อนที่จะเกิดวิกฤติเศรษฐกิจขึ้นนั้น ได้เกิดวิกฤติประชาธิปไตยในประเทศไทย การคอร์รัปชันในหน่วยงานภาครัฐ ซึ่งสร้างความเดือดร้อนให้กับประชาชนอย่างมาก การเกิดเหตุการณ์พฤษภาทมิฬ ถือได้ว่าเป็นจุดเปลี่ยนสำคัญที่ทำให้เกิดการวิพากษ์วิจารณ์การเมืองจากภาคประชาสังคมที่เห็นว่า ระบอบประชาธิปไตยในปัจจุบันกำลังเดินไปสู่การเกิดอำนาจเผด็จการ การกดขี่ จากการได้เห็นความชอบช้าในเรื่องประชาธิปไตยของประเทศไทย ทำให้ได้มีการรวมตัวของกลุ่มบุคคลภายใต้ชื่อ “กลุ่มกระแสด” ประกอบด้วย อเนก นาคะบุตร, อนุชาติ พวงสำลี, แก้วสรร อติโพธิ์, ขวัญสรวง อติโพธิ์, และ ชัยวัฒน์ ธีระพันธ์ การรวมตัวนี้มาจากพื้นฐานของการเป็นศิษย์เก่าจากโรงเรียนเดียวกัน ซึ่งเป็นกลุ่มคนรุ่นใหม่ในยุค 14 ตุลา ซึ่งมีแนวคิดเรื่องของรัฐธรรมนูญ เป็นเรื่องของประชาชน ไม่ใช่แค่เนกการเมือง จากจุดนี้ทำให้เริ่มสนใจวิถีชีวิตที่มาจากตะวันตกคือเรื่อง “ประชาสังคม” แนวคิด เรื่องทุนทางสังคมมาจากการที่อาจารย์ทั้ง 4 คนที่ได้ไปเรียนที่ต่างประเทศซึ่งเชื่อมต่อกับได้ความคิดเรื่องภาคประชาสังคมที่ได้เรียนมา แก้วสรร, ขวัญสรวง, ชัยวัฒน์ ไปศึกษาที่เยอรมัน และอนุชาติไปศึกษาที่ออสเตรเลีย สำหรับอเนกก็ได้แนวคิดเรื่องประชาสังคมจากการศึกษาดูงาน โดยมีการผลักดันกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนอย่างกว้างขวางในพื้นที่ต่างๆ ซึ่งเมื่อรวมตัวกัน ก็ได้มาทำประเด็น

สิ่งแวดล้อม โดยอาศัยทุนเดิมจากการร่วมทำงานกับกลุ่มนักพัฒนาเอกชน มีการจัดเวทีสิ่งแวดล้อม การเคลื่อนไหวสีเขียว ซึ่งนำไปสู่การร่วมร่างรัฐธรรมนูญฉบับประชาชน (2540) หลังจากนั้น สมาชิกสภาร่างรัฐธรรมนูญ (ส.ส.ร) ก็เกิดขึ้น โดยการผลักดันของ อาจารย์ ประเวศ วะสี โดยมีกลุ่มการะเกดทำงานเป็นตัวเคลื่อนไหวประสาน และได้นำเวทีสิ่งแวดล้อม ไปเชื่อมกับเรื่องของคนชั้นกลางในเมือง เครือข่ายป่า เครือข่ายเกษตร และได้เริ่มเอาความคิด ของกลุ่มเรื่องประชาสังคม (Civil Society) มาใช้ โดยอาจารย์อนุชาติได้ตั้งกลุ่มนักศึกษาทฤษฎี เรื่องภาคประชาสังคมโดยฐานความคิดเริ่มแรกในการคิดเรื่อง “ประชาสังคม” นั้น เอนก นาคะบุตร อ้างอิงถึงแนวคิดของ Mathews (1999) ซึ่งแมทธิวส์ได้นำแนวคิดของพัทธัม ที่กล่าวถึงประชาสังคมและทุนทางสังคมมาขยายความต่อในเรื่องนี้ โดยความร่วมมือกับ กลุ่มสาธิตาฟอรัม มหาวิทยาลัยมหิดล และได้มีการร่วมมือกับมูลนิธิ Kettering ของสหรัฐอเมริกา มูลนิธินี้มี David Mathews เป็นประธานด้วย จากการพูดถึงคำว่า “ภาคประชาสังคม” ก็นำไปสู่ การพูดถึงเรื่อง Social capital ซึ่งนำมาจากทฤษฎีตะวันตก โดยมี อนุชาติ พวงสำลี กล่าวถึงเป็น คนแรกๆ แต่การรวมตัวนั้นอยู่เป็นกลุ่มเคลื่อนไหวได้ในนามเวทีสิ่งแวดล้อมไทยในปี 2538 และ สืบเนื่องไปถึงการจัดเวทีสิ่งแวดล้อมในต้นปี 2540 การเกิดเวทีสิ่งแวดล้อมนี้ สถาบันการเรียนรู้และ พัฒนาประชาสังคม เห็นว่า ได้ต่อยอดให้เห็นถึงมิติใหม่ในการทำงานพัฒนาและกระบวนการ เคลื่อนไหวทางสังคมอย่างน้อยใน 3 ประการ ประการที่หนึ่ง ได้เกิดกระบวนการรวมตัวกัน ของภาคประชาชนในรูปกลุ่ม องค์กร รูปแบบต่างๆ เพื่อทำงานเปลี่ยนแปลงและพัฒนาทางสังคม ทั้งในด้านวัฒนธรรม การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ การพัฒนาชนบทและการเกษตรทางเลือก การพัฒนาเมือง และอื่นๆ อย่างกว้างขวางในพื้นที่ต่างๆ ทั่วประเทศ ประการที่สอง พลัง การรวมตัวกันนั้นมีลักษณะที่ครอบคลุมของเขตการรวมตัวของกลุ่มคนที่หลากหลาย ทั้งจาก ภาครัฐ ภาคองค์กรพัฒนาเอกชน องค์กรชาวบ้าน ตลอดจนอิสระชนต่างๆ ที่มุ่งเน้น เพื่อการสร้างสังคมที่ดีกว่า ประการที่สาม ได้เห็นความจำเป็นในการถักทอความพยายามเหล่านี้ เข้าด้วยกัน เพื่อหนุนเสริมแลกเปลี่ยน ประสบการณ์ซึ่งกันและกันทั้งในเชิงเนื้อหาวิชาการและ การคิดค้นรูปแบบการทำงานเชิงสร้างสรรค์ใหม่ ๆ รวมถึง การพัฒนาศักยภาพของทีมงาน ผู้นำเพื่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคม (Change Agents) เหล่านี้ จากนั้นกลางปี 2540 ได้เกิด “ข่ายการเรียนรู้และพัฒนาประชาสังคม” (Civicnet) ภายใต้สถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา (LDI) เพื่อทำหน้าที่ประสาน เชื่อมโยงองค์กรต่างๆ เข้าด้วยกันอย่างหลวมๆ ซึ่งนำไปสู่ความคิดที่ ต้องการผลักดันให้เกิดภาคประชาสังคมเรียก “ประชาคมเมือง” จึงทำให้กลุ่มนี้สนใจหา ทุนทางสังคมในแต่ละเมืองว่ามีอะไรบ้างและในขณะที่กำลังจะทำเรื่องแผนที่สังคม (Social Map) ก็เกิดวิกฤติเศรษฐกิจขึ้น

วิกฤติเศรษฐกิจเดือนกรกฎาคม 2540 รัฐบาลประกาศค่าเงินบาทลอยตัว เนื่องจากวิกฤติเศรษฐกิจปี 2540 ในช่วงของรัฐบาลพลเอกชวลิต ยงใจยุทธ ส่งผลให้เกิดปัญหาในด้านต่างๆอย่างต่อเนื่อง พลเอกชวลิตจึงลาออกจากการเป็นนายกรัฐมนตรีในเดือนพฤศจิกายน 2540 และนายชวน หลีกภัย ได้เป็นผู้ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีคนต่อมา รัฐบาลได้ขอความช่วยเหลือโดยกู้เงิน จาก IMF เป็นจำนวนเงิน 4,000 ล้านดอลลาร์ โดยให้ดำเนินการแก้ไขวิกฤติดังกล่าวตามแนวทางของ IMF แต่ทว่าแนวทางดังกล่าวก็ไม่สามารถที่จะทำให้ประเทศพ้นวิกฤติได้

การที่เศรษฐกิจตกต่ำอันเนื่องมาจากความล้มเหลวของการดำเนินนโยบายตามการพัฒนากระแสหลักได้ส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตของประชาชนชาวไทยอย่างมาก หลายคนตกงานและผู้ประกอบการหลายรายล้มละลาย ซึ่งทำให้หลายฝ่ายได้มองหาการพัฒนาทางเลือกแบบใหม่เพื่อฟื้นฟูประเทศโดยหันกลับไปสู่การพัฒนาจากรากหญ้า มองการพัฒนาอย่างเท่าทันคำว่า “ทุนทางสังคม” จึงได้เป็นที่รู้จักแพร่หลายในประเทศไทยภายหลังวิกฤติเศรษฐกิจนี้เอง

ในส่วนของภาคประชาคมได้มีการรวมตัวกันเกิดกลุ่ม “กอบบ้านกู้เมือง” จากการรวมตัวทำงานของกลุ่มกระแสดังกล่าวและภาคีเครือข่ายที่สิ่งแวดล้อมไทย ที่ได้ผลักดันและตั้ง “ประชาคมกอบบ้านกู้เมือง” ในเดือนพฤษภาคม 2541 จากการรวมตัวจุดประเด็นความสนใจเรื่องเศรษฐกิจ มีการต่อต้าน IMF ถกกันถึงประเด็นของการปลดหนี้ ซึ่งชี้ให้เห็นพลังของการรวมตัวของท้องถิ่น ชุมชน รวมถึงความจำเป็นที่จะต้องมีการพัฒนาแบบใหม่ที่ต่างไปจากการพัฒนาแบบเดิม โดยให้ความสำคัญกับพลังท้องถิ่นและการมีส่วนร่วมของประชาชนมากขึ้น

จนกระทั่ง ธนาคารโลกก็ได้เข้ามาให้ความร่วมมือ ในช่วงนั้น อนเนก นาละบุตร เป็นเลขาธิการคณะกรรมการประสานงานองค์กรพัฒนาเอกชน (กป.อพช.) จึงได้ไปคุยในฐานะเลขาธิการ กป.อพช. ร่วมกับ ตัวแทนจาก สศช., กระทรวงการคลังโดยธารินทร์ นิมมานเหมินทร์ และธนาคารออมสิน โดย ไพบูลย์ วัฒนศิริธรรม มีการพูดคุยกันถึงความต้องการของภาคประชาสังคมที่เสนอให้มีการคิดค้น ริเริ่มขบวนการไทยช่วยไทยจากฐานล่าง และระดมความร่วมมือจากภาคประชาสังคม การพูดคุยกันระหว่างธนาคารโลก, สศช., กระทรวงการคลัง, และผู้นำภาคประชาสังคม เช่น ประเวศ วะสี, อัมมาร์ สยามวาลา, ไพบูลย์ วัฒนศิริธรรม, และคนอื่นๆ หลายครั้งทำให้เกิดการทำงานแบบไตรภาคีระหว่างกระทรวงการคลัง, ธนาคารโลก และภาคประชาสังคม ที่จะจัดตั้งองค์กรที่บริหารงานอย่างอิสระภายใต้ข้อตกลงร่วมกันระหว่างธนาคารโลก กระทรวงการคลัง และธนาคารออมสินขึ้น ก็คือ สำนักงานกองทุนเพื่อสังคม โดยเป็นหน่วยงานที่อยู่ภายใต้การดูแลของธนาคารออมสิน ธนาคารโลกได้ให้เงินกู้ยืมกับประเทศไทยจำนวน 150 ล้านบาท เงินจำนวนนี้ถูกจัดสรรเป็น 2 กองทุน คือ

“กองทุนพัฒนาเมืองในภูมิภาค (RUDET)” เป็นจำนวนเงิน 30 ล้านบาท และอีก 120 ล้านบาท จัดตั้งเป็น “กองทุนเพื่อการลงทุนทางสังคม (Social Investment Fund : SIF)” โดยตั้งสองกองทุนอยู่ภายใต้การดำเนินงานของสำนักงานกองทุนเพื่อสังคม

สำหรับกองทุนเพื่อการลงทุนทางสังคมนั้น เป็นกองทุนที่กระทรวงการคลังได้มอบหมายให้ธนาคารออมสินเป็นผู้บริหารจัดการ และอเนก นาคะบุตร เป็นผู้อำนวยการ โดยมีเป้าหมายเพื่อบรรเทาผลกระทบทางเศรษฐกิจและเสริมสร้างความเข้มแข็งแก่ชุมชนทั้งในชนบทและในเมือง เพื่อการฟื้นฟูวิกฤตเศรษฐกิจและวิกฤตสังคมไปสู่การพึ่งตนเองในระยะยาว โดยให้การสนับสนุนประมาณแก่กิจกรรมหรือโครงการที่เสนอโดยองค์กรชุมชนหรือข่ายขององค์กรชุมชน สถาบันในชุมชน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โดยเริ่มโครงการจัดตั้ง “กองทุนเพื่อการลงทุนทางสังคม” (SIF) ในวันที่ 9 กันยายน 2541 และต่อมาเปิดตัวกองทุนเป็นครั้งแรกในต้นปี 2542 ซึ่งกองทุนเพื่อการลงทุนทางสังคมได้ใช้คำว่า “ทุนทางสังคม” จากธนาคารโลก และอเนก (2545) ก็นำคำว่า Social Capital ที่มีอยู่เดิมไปคิดค้นต่อ ได้มีการส่งเสริมธุรกิจชุมชน และการทำงานสวัสดิการชุมชน โดยนำคำว่า “ทุนทางสังคม” มาใช้นำเสนอแทนสิ่งที่เป็น “ทุนชุมชน” ให้คนชั้นกลางมาทำงานที่สำนักงานกองทุนเพื่อการลงทุนทางสังคมและเครือข่ายชาวบ้านก็เริ่มจากองค์กรพัฒนาเอกชนก่อน หลังจากนั้น “เวทีพลเมืองไทย” ก็เกิดขึ้น เพื่อรณรงค์นโยบายจากรากหญ้า โดยมีการนำเสนอยุทธศาสตร์แก้ไขปัญหาวิกฤตชาติและนำเสนอในช่วงทศวรรษเลือกตั้ง และรัฐบาลนำโดยนายทักษิณ ชินวัตร ซึ่งได้รับการเลือกตั้งได้รับเอานโยบายที่นำเสนอไปใช้ในการหาเสียงด้วย โดยคะแนนเสียงที่ได้รับจนท่วมท้นส่วนหนึ่งมาจากนโยบายของรัฐบาลที่เน้นการพัฒนาในระดับรากหญ้าประกอบด้วย แรงสนับสนุนจากภาคประชาสังคม โดยเฉพาะนโยบายที่เอื้อรับกับความต้องการของประชาชน ซึ่งเป็นนโยบายที่ส่งเสริมการพัฒนาจากรากหญ้าที่เด่นชัดอย่างมาก เช่น มีกองทุนหมู่บ้านที่มาจากแนวคิดการทำงานสวัสดิการชุมชน แสดงถึงการส่งเสริมการจัดการภายในชุมชนซึ่งจะทำให้ชุมชนเข้มแข็งมากขึ้น และ นโยบายหนึ่งผลิตภัณฑ์หนึ่งตำบล (OTOP) ที่มาจากแนวคิดการทำงานธุรกิจชุมชนซึ่งกองทุนการลงทุนเพื่อสังคมให้การสนับสนุนอยู่ก่อนแล้ว เป็นต้น

นอกจากกองทุนเพื่อการลงทุนทางสังคมแล้ว ในช่วงภาวะวิกฤตเศรษฐกิจนั้น ก็ยังมีตัวกระทำที่เป็นปัจเจกบุคคลที่มีบทบาท ในการผลักดันทำให้แนวคิดเรื่องทุนทางสังคม ถูกกล่าวถึงอย่างแพร่หลาย โดย 17 มิถุนายน 2541 สศช. ร่วมกับ กระทรวงมหาดไทย จัดประชุมเชิงปฏิบัติการการประสานตามนโยบายฟื้นฟูเศรษฐกิจและสังคมชนบทและการส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเอง (ทฤษฎี-ใหม่) ในลักษณะพหุภาคี นพ. ประเวศ วะสี ได้กล่าวถึง ทุนทางสังคมในฐานะเป็นรากฐานที่แท้จริงของการพัฒนา เน้นการนำเศรษฐกิจมารองรับ

ทุนทางสังคมมีใช้นำทุนทางสังคมมารองรับเศรษฐกิจ คำพูดดังกล่าวถือเป็นการจุดประกายสำคัญ และทำให้สื่อได้นำคำพูดดังกล่าวมาเผยแพร่และได้มีการรับนำความคิดดังกล่าวมาใช้ในวงกว้าง เวลาต่อมา ซึ่ง ประเวศ วะสี นั้น ถือเป็นอีกบุคคลสำคัญที่มีบทบาทในการเสนอแนวทางการพัฒนาต่อสังคมเป็นที่ยอมรับในวงกว้าง ซึ่งเมื่อเกิดภาวะวิกฤต หลายฝ่ายจึงได้มองหาแนวคิดการพัฒนาแบบใหม่และเข้าไปขอคำปรึกษาจากนักคิดอาวุโสเพื่อชี้แนะแนวทางในการแก้ไขปัญหาของประเทศ การเป็นที่ปรึกษาให้กับองค์กรด้านการพัฒนาหลายองค์กร เช่น สศช. และเป็นบุคคลที่เป็นที่ยอมรับนับถือในสังคมไทย รวมถึงการที่สื่อ นำเอาแนวคิดของท่านมานำเสนออยู่เนืองๆ ส่งผลให้แนวคิดดังกล่าวได้รับการนำไปถกกันต่อด้วย

แนวคิดเรื่องทุนทางสังคมได้เข้ามามีบทบาทในระดับนโยบายของชาติอย่างรวดเร็ว ได้มีการพูดถึงทุนทางสังคมในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 9 (พ.ศ. 2545 – 2549) ซึ่งได้เริ่มจัดทำตั้งแต่ปี 2542 ได้วางแนวทางการพัฒนาในยุทธศาสตร์การปรับโครงสร้างการพัฒนาเมืองและชนบทอย่างยั่งยืน โดยมองถึงการพัฒนาของประเทศไทยในระยะ 40 ปีที่ผ่านมาว่าเป็นการพัฒนาที่ขาดสมดุลและสร้างความเหลื่อมล้ำในด้านต่างๆ เช่น การใช้ทรัพยากรและการกระจายรายได้ และปัญหาความยากจนได้ทวีความรุนแรงมากขึ้น ในแผนจึงมุ่งเน้นแก้ไขที่การขาดความสมดุลดังกล่าวเพื่อสร้างภูมิคุ้มกันต่อกระแสการเปลี่ยนแปลงภายนอกและมีกรพึ่งตนเองได้มากขึ้น โดยมองว่าการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนและการที่ชุมชนของไทยมีการรวมตัวกันอยู่เข้มแข็งถือเป็นทุนทางสังคมที่สำคัญที่ควรจะมีการส่งเสริมและสนับสนุนเพื่อให้เกิดการพัฒนาอย่างยั่งยืน

ปี 2545 ได้มีการจัดตั้งกระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ซึ่งเป็นกระทรวงใหม่ที่จัดตั้งขึ้นจากการปฏิรูปกระทรวง ทบวง กรม ในรัฐบาลนายภักดิ์ทักษิณ ก็ได้นำเรื่องการพัฒนาทุนทางสังคมเข้าไปเป็นพันธกิจของกระทรวงด้วย ทั้งนี้ยุทธศาสตร์ในการร่วมพลังพัฒนาทุนทางสังคมนั้นมีจุดประสงค์เพื่อสร้างทัศนคติของประชาชนให้เห็นคุณค่าและเข้าใจหลักการของศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์เพื่อคุ้มครองและเสริมสร้างความเสมอภาคในสังคมเพื่อเสริมสร้างคุณค่าของภูมิปัญญาท้องถิ่น ซึ่งเหล่านี้เป็นหลักการพื้นฐานในการพัฒนาทุนทางสังคมทั้งสิ้น แม้ว่ากระทรวงจะยังไม่มีการทำงานอย่างชัดเจน แต่ทว่าสิ่งที่แนวคิดได้เข้าไปเป็นหนึ่งในพันธกิจของกระทรวงนั้น แสดงถึงการเห็นความสำคัญของแนวคิดที่ดำรงอยู่ในปัจจุบัน โดยแนวคิดเบื้องต้นเรื่องทุนทางสังคมนั้น เริ่มแรกยังมีได้มีการกำหนดชัดเจนนัก และได้้นำเอาแนวทางของ สศช. มาใช้ในภายหลัง

และในปี 2546 สศช. ก็ได้จัดทำแผนยุทธศาสตร์เรื่องการพัฒนาทุนทางสังคม เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนขึ้นเป็น “วาระแห่งชาติ” โดยมองภายใต้กรอบสถานการณ์ที่มี

การเปลี่ยนแปลงในปัจจุบัน ว่าหากมีการพัฒนาทุนทางสังคมและนำมาใช้ประโยชน์อย่างชาญฉลาด ก็จะช่วยให้การพัฒนาประเทศไทยมีความยั่งยืนและประชาชนส่วนใหญ่มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น

กระแสดูแลให้ความสำคัญกับชุมชนและปัญหาความยากจนของประเทศ การประสานงานระหว่างภาคประชาสังคม ทั้งนักวิชาการ นักพัฒนาเอกชน ราษฎรอาวุโส ประชาชน ประกอบกับเทคโนโลยีทั้งด้านคมนาคมและข้อมูลข่าวสารที่เอื้อให้เกิดการประสานงานระหว่างชุมชนต่างๆ ได้สะดวกสบายมากขึ้น รวมทั้งแนวโน้มการพัฒนาในระดับโลกที่เน้นให้ความสำคัญกับชุมชนมากขึ้น แนวคิดทุนทางสังคมจึงได้รับการตอบรับอย่างสูง

สู่แนวคิดใหม่ในการพัฒนา

มุมมองการวิพากษ์ต่อการพัฒนาเศรษฐกิจกระแสหลัก การที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ได้ทรงพระราชทานแนวคิดเรื่องเศรษฐกิจพอเพียง และการรวมพลังจากภาคประชาชน ทำให้แนวคิดเรื่องการพัฒนาจากประชาชนให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาเกิดขึ้น ทั้งนี้ การรวมพลังจากภาควิชาการ องค์กรพัฒนาเอกชน และประชาชนที่เรียกร้องให้มีการพัฒนาจากฐานราก จากระดับล่างสู่ระดับบน มิใช่การพัฒนาจากระดับบนในทางเดียวอย่างที่ผ่านมา ทำให้ได้มีการเสนอการพัฒนาทางเลือกให้กับรัฐเพื่อปรับปรุงเปลี่ยนแปลงให้เกิดการพัฒนาที่สมดุล จากวิกฤติเศรษฐกิจนี้ มีนักคิดหลายท่าน ได้วิเคราะห์ห้วงมองสังคมไทยจากการที่ประชาชนหลายคนตกงานประสบกับมรสุมหลายอย่างแต่ก็สามารถดำรงชีวิตอยู่ได้ โดยเห็นว่าเป็นเพราะการที่สังคมไทยมี “ทุนทางสังคม” อันได้แก่ การมีครอบครัวญาติพี่น้องและ วัฒนธรรมประเพณีที่ดีงามที่เป็นเสมือนตาข่ายใยใยรองรับอยู่นั่นเอง

ทุนทางสังคมมิได้มีฐานะเป็นมุมมองใหม่ในการพัฒนา แต่มีฐานะเป็นศัพท์ที่มีบทบาทในฐานะเป็นแนวคิดที่เข้ามามีบทบาทจากวิกฤติเศรษฐกิจ ทำให้ภาคประชาสังคมได้มีส่วนร่วมแสดงความคิดเห็นและมีบทบาทในการนำเสนอนโยบายด้านการพัฒนา การเป็นทั้งแนวคิดในระดับโลกทำให้ภาครัฐให้การยอมรับและเป็นโอกาสให้กับภาคส่วนต่างๆ ได้เข้าไปมีบทบาทและสร้างพื้นที่ในการให้คำนิยามความหมายและปฏิบัติการ

ในระยะแรก แนวคิดเรื่องทุนทางสังคมไม่มีความชัดเจนนัก แต่ก็มีความพยายามจากนักคิดหลายท่านในการอธิบายความหมายและให้คำจำกัดความของแนวคิดดังกล่าว หลังจากนั้น การถกเถียงเรื่องทุนทางสังคมก็ได้มีการมองในมุมที่หลากหลายมากยิ่งขึ้น เช่น การเป็นพลังที่จะขับเคลื่อนการสร้างสังคมที่ดีร่วมกัน อย่างน้อยได้มีการตั้งคำถามขึ้นมาว่า 1. ทุนทางสังคมคืออะไร 2. อะไรที่จะเรียกได้ว่าเป็นทุนทางสังคม 3. เราจะใช้ประโยชน์จากทุนทางสังคมอย่างไรบ้าง กระทั่งนำไปสู่การคิดว่าการอยู่อย่างพอเพียงนั้น เรามีปัจจัยใดในการดำเนินชีวิตบ้าง ซึ่งหนึ่งในนั้นก็คือ ทุนทางสังคม นั่นเอง ทุนทางสังคมกล่าวถึง ความสัมพันธ์ของคนในชุมชนที่นำไปสู่การทำ

กิจกรรมเพื่อสังคมนั้นๆ โดยสิ่งที่จะทำให้เกิดความมุ่งหมายดังกล่าวประสบความสำเร็จนั้น เกิดจากความร่วมมือร่วมใจ การมีบรรทัดฐานร่วมกันในสังคม วัฒนธรรมประเพณีที่ดีงาม การสร้างความไว้วางใจให้เกิดขึ้น โดยทุนทางสังคมดังกล่าว เน้นที่การนำเอาส่วนที่ดีจากความสัมพันธ์ของคนในสังคมมาใช้เป็นพลังผลักดันสู่การทำงานเพื่อสังคม ฉะนั้น จะพบว่าในการอธิบายเรื่องทุนทางสังคม ที่ได้มีการหยิบยกขึ้นมากล่าวถึงในแต่ละกรณี ซึ่งเป็นรูปธรรมจะช่วยชี้ให้เห็นได้ว่าทุนทางสังคมคืออะไร และจะสามารถแปรเปลี่ยนทุนทางสังคมได้อย่างไรบ้าง แม้ว่าแนวคิดจะค่อนข้างเป็นเชิงวิชาการ แต่หลังจากนำแนวคิดนี้มาใช้ และมีการศึกษาในภาคปฏิบัติการอย่างลึกซึ้ง จนกระทั่ง ทุนทางสังคม หรือทุนสังคม ก็ได้นำไปสู่การอธิบายว่า ทุนในการดำเนินชีวิตนั้นไม่ใช่แค่เงินเพียงอย่างเดียว แต่มีทุนอื่นๆ ด้วย เช่น วัฒนธรรม ภูมิปัญญา และ ทุนทางสังคม

ชัยอนันต์ สมุทวนิช (2546) เห็นว่าทุนทางสังคม ได้แก่ ทุนมนุษย์ ทุนทางสถาบัน (ครอบครัว โรงเรียน สมาคม องค์กรอาสาสมัคร องค์กร ชุมชนต่างๆ) และทุนทางวัฒนธรรม และกล่าวเชื่อมกับประเด็นความมั่นคงของมนุษย์ว่าความมั่นคงของมนุษย์มีฐานจากการสร้างทุนทางสังคม ซึ่งการที่มนุษย์อยู่รอดเพราะว่ามนุษย์มีหลักการ “การร่วมมือกัน” ลักษณะนี้เป็นลักษณะพิเศษเพราะเป็นสิ่งที่ทำให้ต่างฝ่ายต่างได้ประโยชน์ ไม่มีการได้หรือเสียทั้งหมด สิ่งต่างๆ เหล่านี้ทำให้มนุษย์มีวิวัฒนาการ ความร่วมมือ ความเอื้ออาทร การประนีประนอม การลดทอนความขัดแย้ง เป็นการสร้างความมั่นคงของชีวิต

ผาสุก พงษ์ไพจิตร (2544) ชี้ว่า ในขณะที่ทรัพยากรธรรมชาติมีคุณค่าใหม่ในฐานะทุนทางสังคม ในภาวะวิกฤติเศรษฐกิจ ทุนทางสังคมต่างหากที่มีส่วนช่วยหารายได้ให้ประเทศ การท่องเที่ยวไม่สามารถพัฒนาไปได้ หากไม่มีทุนทางสังคมที่เกี่ยวโยงกับทรัพยากรธรรมชาติ และทุนทางสังคมที่เกี่ยวโยงกับวัฒนธรรม การมีชีวิตอยู่กับธรรมชาติเป็นทุนทางสังคมที่สำคัญ การพัฒนาที่ทำลายนิเวศไม่เป็นที่ยอมรับอีกต่อไป ผลประโยชน์แห่งชาติขณะนี้ต้องโยงกับการรักษาทรัพยากรธรรมชาติด้วย

ความหมายของทุนทางสังคม : มุมมองในประเทศไทย

คำว่า Social Capital นั้น ได้ถูกเรียกแตกต่างกันไป เช่น ทุนทางสังคม ทุนสังคม ทุนของสังคม ต้นทุนทางสังคม โดยในประเทศไทยมีการใช้คำที่สับสนระหว่างคำว่า “ทุนทางสังคม” กับ “ต้นทุนทางสังคม” ซึ่งที่ใช้กันอย่างแพร่หลายก็คือ ทุนทางสังคม ส่วนคำว่า “ต้นทุนทางสังคม” จะใช้คำในภาษาอังกฤษว่า “Social Cost” ซึ่งหมายความว่าต้นทุนที่ใช้แล้วไม่สามารถที่จะเรียกคืนมาได้ แต่ทุนทางสังคมนั้นถือเป็นทุนที่มีอยู่ หรือสามารถทำให้เพิ่มขึ้นหรือลดลงได้แต่จะไม่ใช่ทุนที่เมื่อนำไปลงทุนแล้วหมดไปเหมือนกับต้นทุนทางสังคม

แนวคิดเรื่องทุนทางสังคมของนักคิดในประเทศไทย

นิธิ เอียวศรีวงศ์ (2539) ซึ่งบุกเบิกงานเขียนเรื่องทุนทางสังคมเป็นคนแรกๆ นั้น ได้เขียนบทความชื่อ “ทุนของสังคมกับความเจริญ” เมื่อปี 2532 ซึ่งเป็นที่น่าสังเกตว่าแนวคิดนี้ มาก่อนการเกิดวิกฤติเศรษฐกิจเสียอีก แต่ในขณะนั้นยังไม่ได้แพร่หลายมากนัก เขามองว่า ป่าเปรียบเสมือนทุนของสังคม หากมีการนำทุนของสังคมซึ่งเป็นสิ่งที่เราใช้ประโยชน์ร่วมกันมา ให้กับคนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง ก็จะทำให้เกิดความอยุติธรรมและสังคมจะไม่มีวันเจริญได้อย่างแท้จริง เพราะฉะนั้น การจัดการป่าจึงไม่ควรให้นายทุนเป็นผู้เข้าไปจัดการ เพราะเป็นการผลักภาระ การลงทุนไปให้สังคม หากอ่านงานเขียนของนิธินั้นจะพบว่ามีงานหลายชิ้นที่ได้เชื่อมโยงกับ ทุนทางสังคมแต่ไม่มีการกล่าวถึงโดยตรง ในปี 2537 นิธิได้เขียนบทความเรื่อง “ต้นทุนทางสังคมและสิ่งแวดล้อม” โดยกล่าวถึงการใช้ทรัพยากรธรรมชาติในการพัฒนา เชื้อนปากมูน ของรัฐโดยขาดการคำนึงถึงต้นทุนทางสังคมและสิ่งแวดล้อมที่ต้องสูญเสียไป เป็นการกล่าวถึงการคำนวณด้านมูลค่าที่ส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตที่เป็นทุนทางสังคมของชาวบ้าน แม้ว่างานทั้งสองชิ้นจะไม่ได้กล่าวถึงว่าทรัพยากรธรรมชาติเป็นทุนทางสังคมที่เป็นสิ่งที่มีอยู่ร่วมกัน ของคนในชุมชนโดยเฉพาะทรัพยากรธรรมชาติ โดยทุนทางสังคมดังกล่าวต้องมีการใช้ประโยชน์ ร่วมกันอย่างถูกวิธี มิใช่ให้คนใดคนหนึ่งเป็นผู้ใช้ประโยชน์ หลังวิกฤติเศรษฐกิจนั้น ในปี 2541 นิธิ ได้กล่าวถึงทุนทางสังคมของสังคมไทยที่ค่อนข้างเป็นรูปธรรมมีความสำคัญมากและไม่ควรมองข้าม คือ ความสัมพันธ์ในครอบครัวและเครือญาติซึ่งมีบทบาทอย่างชัดเจนในช่วง วิกฤติเศรษฐกิจที่ผ่านมา บทบาทดังกล่าว เช่น การเป็นตาข่ายรองรับคนตกงานได้ระดับหนึ่ง ดังนั้น การศึกษาเรื่องทุนทางสังคมนั้นต้องเริ่มจากการมองหาทุนที่มีอยู่แล้ว และหาทางพัฒนาให้ เข้มแข็งขึ้น

ประเวศ วะสี (2542) ได้ให้ความหมายของทุนทางสังคม คือ การที่คนมารวมกัน เอาความดีมารวมกัน เอาความรู้มารวมกัน เรียกว่าเกิดทุนทางสังคมซึ่งนำไปสู่พลังทางสังคมที่จะ แก้ปัญหาต่างๆ ได้ทุกอย่าง

อนันท์ กาญจนพันธ์ (2541) มองทุนทางสังคมว่ามีความสำคัญต่อการพัฒนาสังคม ในปัจจุบัน ทั้งในด้านการสงเคราะห์ การเพิ่มโอกาส การพิทักษ์สิทธิ ซึ่งน่าจะนำไปสู่ การเปลี่ยนแปลงที่ดีขึ้น การระดมทุนทางสังคมจะต้องมองจากประเด็นพื้นฐานหลักสามประการ คือ พื้นฐานทางความคิดและอุดมการณ์ของระบบสวัสดิการไทย พื้นฐานทางความคิดขององค์กร เอกชนอิสระในสังคมไทย และ วิธีการสนับสนุนองค์กรเอกชนอิสระในการปรับเปลี่ยนบทบาท ความสัมพันธ์ที่มีอยู่เดิมให้ทันกับการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างสมัยใหม่ กฎเกณฑ์ความสัมพันธ์ ทางสังคมในการตอบแทนกัน การใช้ประโยชน์ร่วมกัน ต่างก็เป็นรูปแบบของทุนทางสังคมซึ่งจะ

เปิดโอกาสให้สมาชิกชุมชนได้เข้าถึงทรัพยากรตามสิทธิของตนอย่างเท่าเทียม นอกจากนี้ อานันท์ ยังเห็นว่า การระดมทุนเพื่อสังคมบนพื้นฐานของระบบคุณค่าที่มีในสังคมจะมีการขยายตัว และขยายตัวได้มากขึ้น บนเงื่อนไขที่ประชาสังคมมีความเข้มแข็ง

ขณะเดียวกัน อมรา พงศาพิชญ์ (2542) เห็นว่าการสร้างประชาสังคม ให้มีความเข้มแข็งขึ้นนั้น ควรเกิดจากองค์กรนอกภาครัฐ เพราะการสร้างประชาสังคมโดยกลไกรัฐ เป็นการกระทำที่ทำลายประชาสังคม ในการวิเคราะห์เรื่องทุนทางสังคมนั้น อมรา เห็นว่า ในการวิเคราะห์เรื่องทุนทางสังคมจำเป็นต้องวิเคราะห์ควบคู่กับทุนวัฒนธรรม โดยสรุปไว้คร่าวๆ ว่า ทุนทางสังคม คือ ความสัมพันธ์ทางสังคมในแนวราบและแนวตั้ง ระหว่างบุคคล สถาบันและ/หรือ องค์กร ทั้งในรูปปัจเจก กลุ่ม และรูปเครือข่าย ทั้งนี้รวมคำนิยามบรรทัดฐานที่สังคมยึดถือ ซึ่งมีผลต่อวิถีชีวิตและวิถีการผลิตในระดับครอบครัว ชุมชน และประชาสังคม นอกจากนี้ อมรายังมอง ทุนทางสังคมโดยทำความเข้าใจ กับระบบอุปถัมภ์ ซึ่งในสังคมไทยมีความสัมพันธ์ในเชิงอุปถัมภ์ซึ่งมีลักษณะของการเอื้อประโยชน์ ต่อกันระหว่างคนที่เข้าถึงทรัพยากรต่างๆ ได้ยากกว่ากับคนที่เข้าถึงได้ง่ายกว่า

เช่นเดียวกับ อัมมาร สยามวาลา (2540) ก็ได้มองเรื่องทุนทางสังคมที่เป็น ความสัมพันธ์ในชุมชน ซึ่งทำให้เกิดความไว้วางใจและกลไกที่เป็นบรรทัดฐานการอยู่ร่วมกัน (โดยยกตัวอย่าง นักมานุษยวิทยาที่ทำการวิจัยเรื่องผีบ้านผีเรือนต่างๆ ก็พบว่าเหล่านี้ก็เป็นสิ่งที่ สร้างวินัยในชุมชนให้เกิดกิจกรรมร่วมกัน) การทำกิจกรรมร่วมกันเป็นระยะเวลาานเป็นสิ่งทีเพิ่ม จิตความสามารถให้ชุมชน ซึ่งเพิ่มหรือลดได้ และมีอะไรที่ดีเสมอไปทุนทางสังคมที่ไม่ดี เช่น ระบบอุปถัมภ์ เป็นสิ่งที่อยู่บนฐานความไม่เสมอภาคที่ต้องมีผู้มีอำนาจและผู้ทีพึ่งพิงอยู่ ซึ่งต่างจาก กลไกชุมชนที่เกิดขึ้นบนฐานความเท่าเทียมกันต่างเอื้ออาศัยกัน อัมมารให้ความเห็นว่า ทุนทางสังคมของประเทศไทยนั้นมีในระดับเล็ก เราจะต้องค่อยๆ สร้างทุนทางสังคมให้เหนือขึ้นไปจากระดับชุมชนให้เกิดขึ้น

บทบาทเงินนักศึกษา ระดับปริญญาตรี

บุคคลที่มองทุนทางสังคมจากความสัมพันธ์ทางสังคมอีกท่าน ก็คือ เสรี พงศ์พิศ (2544 : 257-258) ได้มองทุนของกองทุนหมู่บ้านเป็นทุนทางสังคมอย่างหนึ่ง การมีกองทุนหมู่บ้าน เป็นสิ่งที่เอื้อให้เกิดทุนทางสังคมเพิ่มมากขึ้น โดยเงินไม่ใช่ปัจจัยหลักที่ทำให้ชาวบ้านมีการรวมตัว กันแต่ทว่ามีลักษณะเป็นผลพลอยได้มากกว่า สิ่งที่เกิดขึ้นจากการมีกองทุนหมู่บ้านทำให้กองทุนนี้ ต่างจากสถาบันอื่น คือ ทุนทางสังคม โดยเห็นว่า ทุนทางสังคม ก็คือ ความสัมพันธ์ของผู้คน ในหมู่บ้านสัมพันธ์กับแบบพี่น้องที่ต้องการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ไว้วางใจกัน เคารพนับถือ ให้เกียรติกัน มีความเสมอภาคกันในศักดิ์ศรี มีความเท่าเทียมกันในทรัพยากรที่เป็นของส่วนรวม

ความสัมพันธ์ของคนกับคนและกับป่า ดิน น้ำ ธรรมชาติรอบตัว กับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ กับผู้ที่ล่วงลับไปแล้ว ผสมกลมกลืนกลายเป็นเนื้อเดียวกันในความเชื่อ ประเพณี และวัฒนธรรม

สำหรับนักพัฒนาชุมชนนั้น จะนำแนวคิดเรื่องทุนทางสังคมมาประยุกต์ใช้กับสังคมคน โดยพยายามเชื่อมโยงให้สอดคล้องกับวิถีชุมชน และเน้นที่การปฏิบัติเป็นส่วนใหญ่ ไม่เน้นการให้ความหมายของแนวคิด แต่จะเน้นในเรื่องของคุณค่าของทุนทางสังคมในสังคมของคนที่จะเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาสังคม

ชบ ยอดแก้ว (2544) กล่าวถึง ทุนทางสังคมว่าคือ ทุนวัฒนธรรม ทุนทางจิตใจ ทุนทางสังคมในสังคมไทย เช่น ศาสนา พ่อแม่ ญาติ พี่น้อง เพื่อนและสิ่งต่างๆ ที่เอื้อให้เกิดภูมิปัญญาในการคิด การทำกิจกรรม และการดำรงชีวิต นอกจากนี้ ชบ ยังได้ต่อยอดความคิดในเรื่องทุนทางสังคม ซึ่งในการจัดตั้งกลุ่มตั้งจะสะสมทรัพย์ของ พระสุบิน ปณีโต พระนักพัฒนาแห่งวัดไร่ด้อมอำเภอเมือง จ. ตรัง ซึ่งได้ศึกษารูปแบบการจัดตั้งมาจาก ชบ ยอดแก้ว ก็เน้นเรื่องการนำทุนทางสังคมมาใช้ดำเนินการกลุ่มดังกล่าวภายใต้การนำพุทธธรรมมาใช้แก้ปัญหาในเชิงเศรษฐกิจ และทุนทางสังคมจะส่งเสริมให้การดำเนินการด้านการรวมกลุ่มตั้งตั้งจะสะสมทรัพย์เพื่อให้ชุมชนพึ่งตนเองได้ ซึ่งกลุ่มจะให้ความไว้วางใจกันเป็นอย่างมาก โดยการให้กู้ยืมเงินของสมาชิกนั้น บรรทัดฐานของกลุ่มเป็นกลไกให้สมาชิกปฏิบัติตามข้อตกลงของกลุ่มดังกล่าว การปฏิบัติงานพัฒนาชุมชนของสังคมไทยนั้น คนไทยส่วนมากนับถือศาสนาพุทธ วัดจึงเป็นสถาบันที่สำคัญต่อการพัฒนาและสร้างความเข้มแข็งให้กับสังคมไทยอย่างมาก แม้ว่าปัจจัยหลายอย่างในปัจจุบันทำให้สถาบันดังกล่าวลดบทบาทลงไปก็ตาม แต่ก็ยังมีสถาบันด้านศาสนา เช่น วัดสวนแก้ว, วัดพระบาทน้ำพุ หรือบุคคลด้านศาสนา เช่น หลวงตามหาบัว ที่ถือเป็นทุนทางสังคมของชุมชนได้

ความหมายและแนวคิดทุนทางสังคมในบริบทของประเทศไทย

ทุนทางสังคม นับเป็นประเด็นที่เกิดขึ้นใหม่ในสังคมไทย ทุนทางสังคมดำรงอยู่กับวิถีชีวิตของคนไทยมาช้านาน จนไม่สามารถพูดได้ว่า “ทุนทางสังคม” เริ่มขึ้นที่ใดและเกิดขึ้นเมื่อไร ในสังคมไทยถึงแม้ว่าเมื่อพูดถึง “ทุน” โดยส่วนใหญ่จะมีมุมมองที่เกี่ยวข้องกับวัตถุ เช่น เงิน ป่า ดิน น้ำ ทรัพยากรต่างๆ ฯลฯ แต่เมื่อพูดถึงทุนทางสังคมนั้น ความหมายที่แท้จริงแล้วก็คือ คุณค่า ความเชื่อ ความเอื้ออาทร การแบ่งปัน จิตวิญญาณ ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงคุณค่าเชิงนามธรรมที่สอดแทรกเป็นหนึ่งในวิถีชีวิตของมนุษย์และสังคม บทบาทของทุนทางสังคมจึงส่งผลในการสร้างสรรค์คุณค่าให้กับสังคม

วิชล มนต์เอื้อศิริ (2547) ได้กล่าวว่าแนวคิดเกี่ยวกับ “ทุนทางสังคม” เริ่มต้นขึ้นมากกว่า 80 ปีแล้วในรัฐเวอร์จิเนีย ปรากฏผลการศึกษาของ Putnam ในปี ค.ศ.1993 ซึ่งเป็นที่ยอมรับว่า

ทุนทางสังคมเป็นประเด็นที่กำลังได้รับความสนใจอย่างกว้างขวางจนถูกผลักดันให้เป็นวาระแห่งชาติ และให้ความหมายทุนทางสังคมในบริบทสังคมไทยจากสำนักงานคณะกรรมการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติใน พ.ศ. 2546 ว่าหมายถึง ผลรวมของสิ่งดีงามต่างๆ ที่มีอยู่ในสังคม ทั้งในสิ่งที่ได้จากการสั่งสมและการต่อยอด รวมถึงการรวมตัวของคนที่มีความรู้เพื่อสร้างประโยชน์ต่อส่วนรวม บนพื้นฐานของความไว้วางใจ สายใยแห่งความผูกพันและวัฒนธรรมที่ดีงาม อันประกอบด้วย ทุนมนุษย์ ทุนที่เป็นสถาบัน ทุนทางปัญญาและวัฒนธรรม นอกจากนี้ เสรี พงศ์พิศ (2544) เห็นว่า ทุนทางสังคมเป็นเหมือนกฎเกณฑ์ทางสังคมที่ร้อยรัดผู้คนให้เป็นชุมชนเป็นพี่น้องกัน

สุธรรม รัตน โขติ (2549) ได้ให้ความหมายทุนทางสังคม คือ ระบบสังคม (Social System) ที่มีลักษณะพิเศษทางสังคม (Social Features) เช่น เครือข่าย (Network), บรรทัดฐาน (Norms), และความไว้วางใจ (Trust), หรือความสัมพันธ์ (Relationships) และความเข้าใจ (Understanding), เป็นผู้การกระทำ (Acting), การทำงาน (Working), การช่วยเหลือ (Helping), ปรับแต่ง (Shaping) หรือให้การสนับสนุน (Facilitating) ให้บรรลุวัตถุประสงค์มากขึ้น (Pursue More Effectively) มีประสิทธิผลมากขึ้น (Work More Effectively) การปฏิสัมพันธ์ดีขึ้น ทั้งเชิงปริมาณและคุณภาพ (Shape Social Interaction) หรือความร่วมมือดีขึ้น (Better Cooperation)

นอกจากนี้ในคํานงงานพัฒนา อนก นาคะบุตร (2545) ได้ให้ความหมายทุนทางสังคม ว่าหมายถึง ความเข้มแข็งของชุมชน อันประกอบด้วย การรวมกลุ่มเป็นองค์กรหรือการจัดตั้งเป็น เครือข่ายต่างๆ เช่น กลุ่มออมทรัพย์ กลุ่มเกษตรผสมผสาน เครือข่ายโรงสีชุมชน เป็นต้น ซึ่งสิ่งเหล่านี้เป็นกลไกที่ทำให้ชุมชนมีความสามารถจัดการกับปัญหาต่างๆ ตลอดทั้งพึ่งพาตนเอง ในระยะยาวได้

ในนิยามศัพท์ส่งเสริมสุขภาพ (2547) กล่าวว่า ทุนทางสังคม (Social capital) หมายถึง ระดับความผูกพันทางสังคมซึ่งมีอยู่ในชุมชนโดยอิงกระบวนการต่างๆ ระหว่างคนในชุมชน ในการร่วมมือกันกำหนดเครือข่าย บรรทัดฐาน และความไว้วางใจทางสังคม รวมทั้งกำหนด การประสานงานและความร่วมมือเพื่อผลประโยชน์ร่วมกัน อาจกล่าวได้ว่า ทุนทางสังคมเกิดจากการมีปฏิสัมพันธ์อันหลากหลายในชีวิตประจำวันระหว่างผู้คนและปลูกฝังเป็นรูปธรรมใน โครงสร้างต่างๆ ของสังคม เช่น กลุ่มประชาสังคม และศาสนา สมาชิกครอบครัว เครือข่ายชุมชนที่ไม่เป็นทางการ โดยมีบรรทัดฐานด้านความช่วยเหลือ ความเห็นใจผู้อื่นและความไว้วางใจ เครือข่ายต่างๆ ความผูกพัน ดังกล่าวยิ่งมากขึ้นเท่าไร สมาชิกชุมชนก็จะร่วมมือกันมากขึ้นเท่านั้น เพื่อผลประโยชน์ที่มีร่วมกัน

สถานภาพองค์ความรู้ทุนทางสังคม

เนื่องจากทุนทางสังคม ได้ถูกกำหนดให้เป็นวาระแห่งชาติ 1 ใน 4 เรื่อง ที่จะช่วยพัฒนาประเทศให้เกิดความยั่งยืนต่อไป โดยมีสำนักงานคณะกรรมการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.) เป็นหน่วยงานหลักในการจัดทำกรอบและพัฒนากลยุทธ์ต่อประเด็นทุนทางสังคม ให้มีความชัดเจนมากขึ้น ซึ่งมีความหลากหลายขึ้นอยู่กับโครงสร้างเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมของแต่ละพื้นที่ และมีความเชื่อมโยงกับมิติการพัฒนาต่างๆ อย่างเป็นพลวัต จักรภณณ์ ภาสูกวนิช (2547) ได้สรุปสถานภาพองค์ความรู้ทุนทางสังคมไทย ว่าสถานการณ์ปัจจุบันและแนวโน้มผลจากการประเมินเรื่องทุนทางสังคมของประเทศไทยโดยใช้วิธีเทคนิค Strength Weakness Opportunity Threat Analysis : SWOT พบว่าจุดอ่อนด้านทุนมนุษย์ คนไทยจำนวนมากยังขาดจิตสำนึกสาธารณะ มีค่านิยมและพฤติกรรมที่ไม่สนับสนุนการพัฒนาที่ยั่งยืน ทุนสถาบัน ยังมีปัญหาในแทบทุกสถาบัน กล่าวคือ ผู้นำทางศาสนาที่มีคุณภาพยังมีไม่เพียงพอ และจำนวนไม่น้อยที่เป็นเชิงพาณิชย์มากกว่าการทำศาสนกิจ สื่อมวลชนจำนวนมากยังคงคำนึงถึงผลประโยชน์ทางธุรกิจมากกว่าการช่วยชี้นำสังคมในทางที่ดี รวมทั้งองค์กรชุมชนจำนวนมากยังขาดความเข้มแข็งและต้องการการสนับสนุนจากหลายฝ่าย ส่วนจุดแข็งด้านทุนมนุษย์ พบว่ามีผู้นำทางสังคมกระจายอยู่ในทุกสาขาอาชีพและแทบจะทุกพื้นที่ซึ่งชี้นำหรือช่วยพัฒนาสังคมได้ ทุนสถาบัน พบว่าสถาบันครอบครัวและระบบเครือญาติเข้มแข็งมีความสำคัญเป็นอย่างมากเพราะเป็นสถาบันแรกในการอบรมสั่งสอนคน สถาบันพระมหากษัตริย์เป็นศูนย์รวมจิตใจ สถาบันศาสนาและวัดต่างๆ มีอยู่จำนวนมาก รวมทั้งองค์กรชุมชน ประชาชนชาวบ้าน ที่มีอยู่สามารถที่จะเป็นผู้นำหรือจัดการในเรื่องทุนทางสังคมได้ และทุนทางปัญญา และวัฒนธรรม ยังมีความหลากหลายและแตกต่างกันไปในแต่ละภูมิภาคและชาติพันธุ์ ซึ่งพร้อมที่จะนำมาใช้ประโยชน์ ประกอบกับการเปิดเสรีทางการค้าและบริการ และกระแสโลกาภิวัตน์ถือเป็นโอกาสที่ประเทศไทยจะนำทุนทางภูมิปัญญาและวัฒนธรรมมาสร้างมูลค่าเพิ่มให้สินค้าและบริการที่เป็นจุดเด่นของสังคมไทย การรวมตัวของประชาชนในรูปแบบต่างๆ มีแนวโน้มเพิ่มขึ้น โดยมีกฎหมายเอื้อประโยชน์ ถือเป็นโอกาสในการพัฒนาทุนทางสังคมให้มีพลังและกระจายให้กว้างยิ่งขึ้น รวมถึงนโยบายรัฐบาล กลไกระบบการบริหารราชการแบบบูรณาการ และกรอบการจัดสรรงบประมาณรายจ่ายประจำปีที่มีความสำคัญกับทุนทางสังคมอย่างชัดเจนถือเป็นช่องทางสนับสนุนที่ดีในขณะเดียวกันก็จำเป็นต้องพึงระวังภัยคุกคามที่ต้องเผชิญอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ และต้องปรับตัวให้ทัน เช่น การแข่งขันอย่างรุนแรงของโลก สังคมไทยจะเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุมากขึ้น ซึ่งจะทำให้เกิดภาวะพึ่งพิงสูงมากขึ้น ในหลายด้าน ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารซึ่งเปรียบเสมือนเป็นดาบสองคม หลักการสำคัญในการพัฒนาทุนทางสังคม ประกอบด้วย 4 หลักการ คือ

หลักความเชื่อมโยง หลักความหลากหลายและยืดหยุ่น หลักสมดุลและครบวงจร และหลักการมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วนอย่างจริงจัง โดยการสร้างจิตสำนึกร่วมและคุณค่าร่วมบนพื้นฐานของความรับผิดชอบต่อสังคมให้เกิดขึ้นในทุกภาคีและทุกระดับทั่วประเทศ

ทั้งนี้ การพัฒนาทุนทางสังคมให้เกิดประโยชน์มากขึ้นนั้น ในงานวิจัยของ อุ่นเรือน ทองอยู่สุข (2547) ได้นำเสนอแนวทางการประยุกต์ใช้ทุนทางสังคมเพื่อเป็นกลไกในการจัดการลุ่มน้ำไว้ดังนี้

1. กลไกส่งเสริมการมีส่วนร่วม ความเชื่อใจ (Trust) ถือเป็นทุนทางสังคมที่มีสะสมอยู่ในชุมชนจะส่งเสริมให้เกิดความร่วมมือกันเป็นพลังของชุมชนต่อกิจกรรมสาธารณะได้เป็นอย่างดี ดังกรณีตัวอย่างการมีส่วนร่วมของประชาชนต่อการพัฒนาของภาครัฐ
2. กลไกเชิงสถาบันวิเคราะห์ต่อประเด็นกฎหมายที่จะมุ่งหวังให้เกิดการร่วมกันจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมโดยการผสมผสานความร่วมมือจากทุกภาคส่วนในสังคม
3. กลไกตรวจสอบและถ่วงดุล เพราะชุมชนท้องถิ่นมีทุนทางสังคมที่สะสมอยู่ในรูปแบบของการรวมกลุ่มของชุมชน องค์การทางสังคม และเครือข่ายอยู่แล้ว
4. ความรู้ ทุนทางสังคมที่สะสมอยู่ในรูปของภูมิปัญญา ระบบคุณค่าที่ผ่านการตรวจสอบมีการสั่งสมและต่อยอด ซึ่งถือเป็นรากฐานความรู้ที่มีค่ายิ่ง
5. กลไกที่ผลักดันให้เกิดการจัดการเชิงซ้อน ถือเป็นกระบวนการทัศน์ใหม่ในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมตามทิศทางพัฒนากระแสหลัก ดังที่เรียกว่า “การจัดการเชิงบูรณาการ”

จะเห็นได้ว่าการจัดการลุ่มน้ำหมายรวมถึงทุกภาคส่วนในชุมชนท้องถิ่นจะต้องหันมาร่วมมือกันเพื่อให้เกิดการจัดการเชิงซ้อน เป็นกลไกเชิงสถาบันที่ว่าด้วยจารีต กฎระเบียบ บรรทัดฐานของสังคม ซึ่งหากมีการใช้ควบคู่ไปกับกฎหมายที่มีอยู่ก็น่าจะเกิดประสิทธิภาพสูงสุดต่อการจัดการลุ่มน้ำได้ รวมทั้งการรวมกลุ่มองค์กรทางสังคมและเครือข่ายเป็นเหมือนพลังที่แสดงการถ่วงดุลและตรวจสอบการนำภูมิปัญญา ระบบคุณค่า ความเชื่อต่างๆ มาเป็นกลไกเพื่อให้เกิดการจัดการในพื้นที่ซึ่งต้องอาศัยความสัมพันธ์อันดีทั้งในแนวตั้งของชุมชนภายใต้ความไว้วางใจของชุมชน ซึ่งล้วนแต่เป็นทุนทางสังคม

กล่าวโดยสรุป ทุนทางสังคมหมายถึง ระบบความสัมพันธ์ของคนในชุมชนทั้งในระดับแนวราบและแนวตั้ง แสดงออกทางการปฏิบัติเพื่อก่อให้เกิดพลังทุนทางสังคม โดยระดมทรัพยากรต่างๆ ที่ชุมชนมีอยู่และจากภายนอกชุมชน นำมาเปลี่ยนให้เป็นทุนทางสังคมหรือทุนสาธารณะของสังคม คนในชุมชนสามารถเข้าถึงทุนและก่อให้เกิดประโยชน์แก่สังคม

ความเชื่อมโยงของแนวคิดทุนทางสังคมกับแนวคิดทางสังคมอื่นๆ

จากแนวคิดเรื่องทุนทางสังคมที่กล่าวถึงบรรทัดฐานทางสังคมที่ทำให้สังคมอยู่ร่วมกัน และเป็นพลังในการอยู่ร่วมกันของมนุษย์นั้น เป็นสิ่งที่ได้เป็นส่วนหนึ่งในการศึกษาด้านสังคมวิทยา และมานุษยวิทยาโดยตลอด เช่น การศึกษาวิถีชีวิตของคนในชุมชนชนบทที่มีบรรทัดฐานร่วมกัน และมีการเอื้อเพื่อร่วมมือกันทำงาน มีการลงแขกเกี่ยวข้าว เป็นต้น ซึ่งเป็นพลังทางสังคมที่สำคัญ และยังมีการศึกษาที่ชี้ให้เห็นถึงผลกระทบของโลกาภิวัตน์ที่มีผลต่อการทำลายทุนทางสังคมของมนุษย์ เช่น การสร้างเขื่อน เป็นต้น การศึกษาเหล่านี้ แม้ว่าจะไม่ได้นำแนวคิดเรื่องทุนทางสังคมมาใช้ แต่ก็ยังเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับทุนทางสังคมอย่างปฏิเสธไม่ได้

ตัวอย่างเช่น การศึกษาของ Durkheim (1893) ที่ได้กล่าวถึง ศาสนา (ซึ่งเป็นสถาบันที่เป็นทุนทางสังคมอย่างหนึ่ง) โดยกล่าวถึงการทำหน้าที่ของศาสนาที่เป็นแรงยึดเหนี่ยวในสังคม การเกิดพิธีกรรมทางศาสนาทำให้เกิดการรวมตัวกันและการทำกิจกรรมของคน ทำให้เกิดความเหนียวแน่นขึ้นในสังคม หรือการศึกษาของ Fonnies (1992) ที่ได้สร้างตัวแบบชุมชนออกเป็น 2 ประเภท คือ Gemeinschaft (Community) เช่น สังคมชนบท กับ Gesellschaft (Society) คือ สังคมนคร โดยแสดงให้เห็นถึงรูปแบบความสัมพันธ์ของคนระหว่างสังคมเมืองกับชนบท ซึ่งจะมีรูปแบบการจกระเบียบสังคมที่ต่างกัน ขึ้นอยู่กับสถานะของสังคมนั้น โดยในชนบทนั้น จะมีการแสดงออกในการมีส่วนร่วมกัน ซึ่งเป็นพื้นฐานที่ทำให้คนอยู่ร่วมกันได้ นอกจากนี้ยังบอกถึงปัจจัยที่มีการเปลี่ยนแปลงต่อสังคมชนบท เช่น กระบวนการการกลายเป็นเมือง ซึ่งทำให้ความสัมพันธ์ของคนลดลง

อย่างไรก็ดี ภายใต้วามสัมพันธ์ระหว่างคนชนบทที่ลดลงนี้ ก็มีความสัมพันธ์รูปแบบหนึ่งซึ่งไม่ได้มีข้อจำกัดในเชิงพื้นที่ ซึ่งก็คือ “เครือข่ายทางสังคม” สำหรับการวิเคราะห์เรื่องเครือข่ายนั้น Barnes (1954) ซึ่งเป็นนักมนุษยวิทยาที่มีความสำคัญต่อการพัฒนาแนวคิดนี้ โดยเห็นว่าเครือข่ายมีความสำคัญเพราะ เครือข่ายสามารถแสดงให้เห็นเส้นสายของความสัมพันธ์โยงใยในเครือข่ายไม่จำเป็นที่จะต้องรู้จักกันโดยตรงหรือไม่ได้ติดต่อกันภายในระหว่างสมาชิกทั้งหมด จะเห็นว่าโดยเนื้อหาของแนวคิดแล้ว ทุนทางสังคมมิได้เป็นแนวคิดใหม่แต่อย่างใด ไม่ว่าจะเป็นแนวคิดเรื่องพลังทางสังคมที่เกิดจากความสัมพันธ์ การเอื้อประโยชน์ต่อกัน เครือข่ายล้วนแต่สัมพันธ์กับแนวทุนทางสังคม ซึ่งในปัจจุบันก็ได้มีการนำแนวคิดเรื่องทุนทางสังคมเข้าไปวิเคราะห์มากขึ้น การศึกษาต่างๆ เป็นการชี้ให้เห็นความสำคัญของทุนทางสังคมอย่างเป็นรูปธรรม

ทุนทางสังคมกับความยั่งยืน

ความต่อเนื่องในการกำหนดการช่วยเหลือซึ่งกันและกันถือเป็นการเพิ่มทุนทางสังคม การมีแบบแผนของการร่วมมือกันในส่วนองสถาบันของรัฐ สามารถทำให้เกิดทุนทางสังคมได้ โดยกำหนดเป็นนโยบายด้านต่างๆ นอกจากนี้ ทุนทางสังคมในมิติความสัมพันธ์ทางสังคม ทำให้ทุนทางสังคมเพิ่มขึ้นและมีความยั่งยืนที่ก่อให้เกิดความร่วมมือ สนับสนุน ส่งเสริม การดำเนินงาน การมีบรรทัดฐาน มีความไว้วางใจ และมีเครือข่ายโยงกันเพื่อการแก้ไขปัญหา ได้อย่างมีประสิทธิภาพ วิชิต มนต์เอื้อศิริ (2546) ได้กล่าวถึงปัจจัยต่างๆ ที่จะทำให้ทุนทางสังคม มีความยั่งยืนว่า ประกอบด้วย

1. การมีเครือข่ายสังคมที่มีความใกล้ชิดกัน
2. ความมั่นคงของความสัมพันธ์ทางสังคม
3. การร่วมมือกันเป็นไปอย่างต่อเนื่อง
4. การติดต่อสื่อสารต่อเนื่องและสม่ำเสมอ
5. การสนับสนุนให้ระบบการจัดการบริหารของกลุ่มคงอยู่

กระบวนการทุนทางสังคม

วรวิทย์ โรมรัตน์พันธ์ (2546) ได้กล่าวถึงการศึกษาระบวนการทุนทางสังคม แบ่งออกเป็น 2 ส่วน ได้แก่ 1. ส่วนที่เป็นกระบวนการ และ 2. ส่วนที่เป็นสภาพแวดล้อมของกระบวนการ

1. ส่วนที่เป็นกระบวนการทุนทางสังคม จะประกอบไปด้วย 3 ส่วน อันได้แก่

1.1 ส่วนที่เป็นระบบคิด จะเป็นส่วนที่มีความเป็นนามธรรมสูง ระบบคิดดังกล่าว จะมีทั้งส่วนที่มีมาแต่ดั้งเดิม อันได้แก่ ความเชื่อ ศรัทธา ค่านิยม ขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรม กฎีปัญหา ทั้งปัจเจก กลุ่ม องค์กร สถาบัน หรือชุมชน ได้สืบทอดมาจากบรรพชนในอดีต นอกจากนั้นระบบคิดอีกส่วนหนึ่งอาจจะมาจากสิ่งที่ได้เรียนรู้ในปัจจุบัน ซึ่งก็รวมทั้งความเชื่อ ศรัทธา ค่านิยมหรือธรรมเนียมปฏิบัติแบบใหม่ สำหรับสาระหลักที่อยู่ในระบบคิดดังกล่าวได้แก่ ระบบคิดที่เกิดจากค่านิยมที่มีการเอื้ออาทรต่อกัน มีการต่างตอบแทนกัน มีความไว้วางใจ ระหว่างกัน และมีความสามัคคีกัน ฯลฯ เหล่านี้ เป็นต้น

1.2 ส่วนที่เป็นวิธีปฏิบัติ จะเป็นส่วนที่เป็นระบบคิด นั้นหมายความว่า เมื่อปัจเจก กลุ่ม องค์กร สถาบัน หรือชุมชนมีระบบคิดเกี่ยวกับค่านิยมในการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ระบบคิดดังกล่าวก็จะส่งผลให้สมาชิกมีการปฏิบัติต่อกันด้วยความเอื้ออาทรและมีความร่วมมือกันช่วยเหลือซึ่งกันและกัน เป็นต้น

1.3 ส่วนที่เป็นผลลัพธ์ จะเป็นส่วนที่เกิดจากผลของการที่สมาชิกมีระบบคิดและวิธีการปฏิบัติอย่างไร ซึ่งผลลัพธ์ดังกล่าวอาจจะอยู่ในรูปของทรัพยากรที่เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม หรือเป็นทุนในรูปแบบต่างๆ ที่เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม อาทิ ทุนที่เป็นตัวเงิน (ทุนในรูปของกองทุนชุมชน, ทุนภูมิปัญญาของชุมชน) โดยที่ทรัพยากรหรือทุนต่างๆ เหล่านี้เป็นของชุมชน หรือเป็นของสาธารณะที่สมาชิกในชุมชนสามารถเข้าถึงและนำมาใช้ประโยชน์ได้

2. ส่วนที่เป็นสภาพแวดล้อมของกระบวนการ อันได้แก่ ปัจจัยภายนอกต่างๆ ที่เป็นทั้งรูปธรรม (เงินทุนจากภายนอก เครื่องมือที่ได้รับความช่วยเหลือจากภายนอก บุคลากร หรือ นักวิชาการจากภายนอก) และนามธรรม (ความช่วยเหลือทางวิชาการจากภายนอก ข้อมูลข่าวสารความรู้ต่างๆ จากภายนอก) รวมทั้งผลที่เกิดจากระบบเศรษฐกิจ สังคม การเมืองการปกครอง วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม และเทคโนโลยีจากภายนอกที่มีผลกระทบต่อระบบคิด และวิธีปฏิบัติภายในกลุ่ม องค์กร สถาบัน และชุมชน

การวิเคราะห์กระบวนการทุนทางสังคม จะวิเคราะห์ในหลายระดับ อาทิระดับปัจเจก ครีวเรือน กลุ่ม องค์กร สถาบัน ชุมชน และเครือข่าย โดยจะพิจารณาว่า การกระจายของทรัพยากร หรือทุนประเภทต่างๆ ในแต่ละระดับเป็นไปในลักษณะใด มีการกระจายอย่างทั่วถึงหรือไม่ รวมทั้งการวิเคราะห์เชื่อมโยงหาความเกี่ยวพันในระดับต่างๆ ว่ามีความเกี่ยวพันหรือมีอิทธิพลต่อกันมากน้อยเพียงใด

จากข้อมูลเบื้องต้นทำให้เห็นว่าทุนทางสังคมเป็นศักยภาพทุนประเภทหนึ่งที่มาจากความร่วมมือร่วมใจของคน ทำให้เกิดความสัมพันธ์ระหว่างคนหรือสถาบันขึ้น โดยความสัมพันธ์ดังกล่าวตั้งอยู่บนพื้นฐานของความไว้วางใจ ความเอื้ออาทร และความช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ทุนทางสังคมเป็นเสมือนสมบัติสาธารณะที่สมาชิกทุกคนในชุมชนสามารถเข้าถึงและใช้ประโยชน์ได้ตลอดเวลา ที่สำคัญทุนทางสังคมเป็นสิ่งที่ยิ่งใช้ยิ่งเพิ่มมากขึ้น

ผลงานวิจัยนักศึกษา ระดับปริญญาตรี

การวัดทุนทางสังคม

จากการทบทวนเอกสารต่อประเด็นนี้พบว่าแนวทางการวัดมีอยู่ไม่มากนัก ประกอบความหลากหลายและรูปแบบของทุนทางสังคมที่มีอยู่มากมายและมีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลาตามสถานการณ์และพื้นที่ ดังนั้น จึงนำเสนอแนวทางการวัดที่เกี่ยวข้องเพื่อใช้เป็นแนวทางของการวิจัยจากนักคิดที่สำคัญทั้งจากต่างประเทศและในประเทศ คือ Grootaert (1997), Knack and Keefer (1997), Coleman (1998) ดังนี้

Grootaert (1997) ได้นำเสนอการวัดหรือประเมินทุนทางสังคมไว้ดังนี้ การวัดทุนทางสังคมจะมีตัวชี้วัดการมีหรือการสะสมอยู่ของทุนทางสังคมได้แก่ 6 มิติ ดังนี้

1. กลุ่มและเครือข่าย (Groups and Network) โดยพิจารณาในประเด็นที่เกี่ยวกับคุณลักษณะของกลุ่มและองค์กร การเป็นสมาชิกและบทบาทของสมาชิก ระดับการมีส่วนร่วมในกลุ่ม ความช่วยเหลือที่ให้และได้รับจากกลุ่ม การเลือกผู้นำกลุ่มและการเปลี่ยนถ่ายอำนาจ และการรับรู้เกี่ยวกับกลุ่ม องค์กร หรือเครือข่ายจากอดีตจนถึงปัจจุบัน

2. ความเชื่อใจและความเป็นเครือข่าย (Trust and Network) พิจารณาในประเด็นที่เกี่ยวกับความเชื่อใจต่อเพื่อนบ้าน คนแปลกหน้าและรับรู้ต่อประเด็นของความเชื่อใจ ความเป็นปึกแผ่นจากอดีตจนถึงปัจจุบัน

3. กิจกรรมร่วมและความร่วมมือ (Collective Action and Cooperation) พิจารณาในประเด็นที่เกี่ยวกับการเข้าร่วมกิจกรรมของประชาชนในกิจการของชุมชนหรือการให้ความร่วมมือหรือจัดการกับภาวะวิกฤติของชุมชน การละเมิดข้อตกลงของชุมชน และความคาดหวังต่อการมีส่วนร่วมของชุมชน

4. ข้อมูลข่าวสารและการสื่อสาร (Information and Communication) พิจารณาในประเด็นที่เกี่ยวกับแนวทางหรือวิธีการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารของประชาชน และการเข้าถึงส่วนบริการ โครงสร้างพื้นฐานประเภทการสื่อสารและโทรคมนาคม

5. ความร่วมมือทางสังคมและการเข้าร่วม (Social Cohesion and Inclusion) พิจารณาในประเด็นที่เกี่ยวกับธรรมชาติความแตกต่างที่มีอยู่ในชุมชนที่อาจก่อให้เกิดความขัดแย้ง และกลไกการจัดการ การปฏิสัมพันธ์ทางสังคมของกลุ่มต่างๆ และการคิดกันกันในชุมชน

6. อำนาจและกิจการเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมือง (Empowerment and Political Action) พิจารณาในประเด็นที่เกี่ยวกับการเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมืองทั้งในส่วนของการเมืองท้องถิ่นเองและจากการเมืองในระดับอื่นๆ ที่จะส่งผลกระทบต่อวิถีของชุมชน

โดยจะมีเครื่องมือที่ใช้ ได้แก่ แบบสอบถาม (Questionnaire) 2 ระดับ คือ ระดับครัวเรือนและระดับชุมชน ตามตัวชี้วัดของการวัดทุนทางสังคมใน 6 มิติข้างต้น

Knack and Keefer (1997) เสนอวิธีการวัดทุนทางสังคมด้วยแบบสอบถามใน 2 ลักษณะ

คือ การวัดความไว้วางใจและการวัดบรรทัดฐาน

1. การวัดความไว้วางใจใช้แบบสอบถามเพื่อพิจารณาว่าผู้ตอบมีความไว้วางใจที่จะติดต่อปฏิสัมพันธ์กับบุคคลทั่วไปหรือไม่แล้ววัดร้อยละของผู้ที่ตอบว่าไว้วางใจ

2. การวัดบรรทัดฐาน ใช้วิธีวัดแบบสอบถามโดยกำหนดตำแหน่งให้บรรทัดฐานทางสังคม 5 ประเภท มีน้ำหนักเท่ากัน ตัดปัจจัยที่เป็นผลกระทบที่ไม่เกี่ยวข้องออก ประกอบด้วยบรรทัดฐานทางสังคม 5 ข้อ คือ การตระหนักในสิทธิ ความละเอียดอ่อนต่อผู้อื่น การเคารพหน้าที่ที่มีต่อสังคมความรู้สึกผิดในตนเอง และความซื่อสัตย์

Coleman (1998) เสนอว่าทุนทางสังคมเป็นสิ่งที่ไม่สามารถวัดโดยตรงได้ แต่จากคำจำกัดความระบุว่า เป็นองค์ประกอบความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล ที่ช่วยให้เกิดความไว้วางใจกัน และเกิดเป็นความร่วมมือเพื่อประโยชน์ส่วนรวม โดยวัดสิ่งที่เป็นคุณสมบัติโดยรวมหรือเป็นสมบัติสาธารณะหรือวัดจากการรวมตัวทำประโยชน์เพื่อสาธารณะ

พีระ ลิ้มลม (2542) เสนอวิธีการวัดค่าทุนทางสังคมไว้ในรายงานการศึกษาศักยภาพของทุนทางสังคมของชุมชนไซเบอร์ โดยการใช้แบบสอบถามของ Knack and Keefer (1997) เป็นหลัก เป็นเครื่องมือวัดทุนทางสังคมประกอบการสังเกตแบบมีส่วนร่วมเพื่ออธิบายผลการศึกษาอย่างครอบคลุมและมีประสิทธิภาพ สำหรับโครงสร้างในแบบสอบถามประกอบด้วยข้อมูลทั่วไป ข้อมูลนิสัยและประสบการณ์ส่วนบุคคล ข้อมูลการใช้งานอินเทอร์เน็ต ข้อมูลการวัดค่าทุนทางสังคม ข้อมูลลักษณะ “ทุนทางสังคม” ของชุมชนไซเบอร์ ข้อมูลกิจกรรมสาธารณะ ข้อมูลเปรียบเทียบชีวิตประจำวันและชีวิตในชุมชนไซเบอร์ซึ่งส่วนที่เป็นข้อมูลการวัดทุนทางสังคม ด้านลักษณะและกิจกรรมสาธารณะ ดังนี้

1. ข้อมูลในกลุ่มการวัดทุนทางสังคม สำหรับใช้ศึกษาการเปลี่ยนแปลงค่าทุนทางสังคมในอินเทอร์เน็ตแตกต่างอย่างไรเมื่อสภาพแวดล้อมในอินเทอร์เน็ตเปลี่ยนแปลงไป

2. ข้อมูลลักษณะทุนทางสังคม และข้อมูลกิจกรรมสาธารณะ เป็นกลุ่มข้อมูลเชิงคุณภาพสำหรับศึกษาลักษณะทุนทางสังคมในชุมชนไซเบอร์และการเกิดกิจกรรมสาธารณะร่วมกัน

จินตนา ชูณหภูมิต และ คณะ (2546) เสนอวิธีวัดทุนทางสังคมในงานวิจัยเรื่องรายงานการสำรวจทุนทางสังคมด้านสุขภาพจังหวัดราชบุรี พบว่าคณะนักวิจัยชุดนี้ได้ดำเนินการวัดทุนทางสังคมด้านสุขภาพโดยมีขั้นตอนการวัด ดังนี้

1. สำรวจชุมชนแบบมีส่วนร่วม (Participatory Rapid Appraisal: PRA) โดยการจัดเวทีประชุมแกนนำในการพัฒนาชุมชนจากกลุ่มต่างๆ ของประชามราชบุรี

2. ระดมความคิดเห็นทางแผนการสำรวจ เพื่อระบุประเด็นที่เป็นทุนทางสังคมด้านสุขภาพและกำหนดแนวทางในการค้นหาเป็นแนวทางเดียวกัน

3. นำผลสรุปการประชุมมาสร้างแบบสำรวจ ซึ่งประกอบด้วยลักษณะของทุนทางสังคม

3 ส่วนคือ

3.1 ประเภทผู้รู้เด่นๆ ปราชญ์ชาวบ้าน/ภูมิปัญญาชาวบ้านสุขภาพ

3.2 กลุ่ม/ชมรม/องค์กรสุขภาพ

3.3 สถานที่สร้างสุขภาพในชุมชน

4. ร่วมกันคัดกรอง คัดเลือก รวบรวม วิเคราะห์ และนำเสนอ โดยการจัดทำเนียบ และจัดทำแผนที่ศักยภาพทุนทางสังคม

สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (2546) ได้นำเสนอแนวคิดของการวัด
 ทุนทางสังคมในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยใช้แนวการวิจัยเชิงคุณภาพ
 ใช้เทคนิคการสัมภาษณ์ การสังเกตแบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม (Participant Observation and
 Non Participant Observation) การสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) มีเครื่องมือ
 ในการดำเนินการคือ “คู่มือโครงการศึกษาศักยภาพทุนทางสังคมของชุมชนท้องถิ่นในการจัดการ
 ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม” ซึ่งทีมวิจัยพัฒนาขึ้นมาเอง และมีขั้นตอนการศึกษาดังนี้

1. ทำความเข้าใจร่วมกันโดยใช้เวทีพูดคุยแลกเปลี่ยนร่วมกันระหว่างผู้วิจัยกับนักวิจัยชุมชนและผู้สนใจ
2. เก็บรวบรวมข้อมูล โดยใช้ระเบียบวิจัยเชิงคุณภาพร่วมกัน ได้แก่ ศึกษาเอกสารรายงาน
 สังเกต สัมภาษณ์ สนทนา สํารวจ
3. การเรียนรู้ร่วมกัน โดยใช้เวทีพูดคุย แลกเปลี่ยนประสบการณ์
 ซึ่งผ่านการศึกษาเอกสารสังเกต สัมภาษณ์ สํารวจ โดยใช้ข้อมูลเป็นองค์ความรู้ร่วมกัน
4. สังเคราะห์วิเคราะห์ โดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหาและสังเคราะห์ร่วมกับปรากฏการณ์อื่นๆ
 เพื่อถอดบทเรียนทั้งหมด
5. สรุปผลการศึกษาโดยใช้เวทีการเรียนรู้ร่วมกัน สรุปองค์ความรู้
 ที่สะท้อนถึงเรื่องทุนทางสังคมในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

จากการทบทวนเอกสารถึงแนวทางการวัดทุนทางสังคมจากนักคิด นักวิชาการทั้งใน
 และต่างประเทศได้นำเสนอวิธีการวัดทุนทางสังคมพบว่าสามารถดำเนินการได้ใน 3 ลักษณะ
 ได้แก่ 1. การศึกษาในเชิงปริมาณ โดยการใช้แบบสำรวจหรือแบบสอบถาม การสร้างตัวชี้วัด
 เพื่อบ่งชี้สิ่งที่เป็นนามธรรมให้มีความเป็นรูปธรรมมากขึ้น ความสอดคล้องกับเนื้อหา รวมถึง
 การเลือกสถิติที่เหมาะสมสำหรับการประเมินผล 2. การศึกษาเชิงคุณภาพ ได้แก่ การใช้เทคนิค
 การเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพ เช่น การสังเกตแบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม การสัมภาษณ์
 การสนทนากลุ่ม การสำรวจชุมชนแบบมีส่วนร่วม ซึ่งเป็นการหาคำตอบอย่างลุ่มลึกและความเข้าใจ
 อย่างครอบคลุมต่อทุนทางสังคมในประเด็นที่ว่าทุนทางสังคมเป็นเรื่องเฉพาะท้องถิ่น
 และมีความแตกต่างไปในแต่ละพื้นที่ B. การศึกษาแบบผสมผสานทั้งในเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ
 เพื่อคำตอบที่ได้จากเครื่องมือวัดอธิบายผลการศึกษาได้อย่างครอบคลุมและมีประสิทธิภาพ
 ใช้เทคนิคแบบวัดเชิงปริมาณ เช่น แบบสอบถาม (Questionnaire) เป็นหลัก การสัมภาษณ์แบบ
 ไม่เป็นทางการ (Informal Interview) ใช้การสัมภาษณ์แบบเปิดกว้าง เปิดโอกาสให้ผู้ให้ข้อมูล
 แสดงความคิดเห็นออกมาอย่างเต็มที่ การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Non-Participant Observation)
 สังเกตพฤติกรรมการดำรงชีพของชาวบ้าน

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงนำแนวคิดจากการวัดทุนทางสังคมของนักคิดต่างๆ มาดัดแปลง
 สู่การสร้างแบบสอบถาม (Questionnaire) ที่ใช้ในงานวิจัยเรื่องทุนทางสังคมของชาชนบทไทย :

กรณีศึกษาชุมชนบ้านบนคอน หมู่ 4 ตำบลบางแก้ว อำเภอบ้านแหลม จังหวัดเพชรบุรี ของผู้วิจัย ในครั้งนี้

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

พีระ ลี้มลม (2542) ได้ศึกษาศักยภาพของทุนทางสังคมของชุมชนไซเบอร์ พบว่า การเกิดทุนทางสังคมในอินเทอร์เน็ต สอดคล้องกับกลไกการแพร่กระจายทางวัฒนธรรมจากปัจจัยทางสังคมกายภาพ เช่น สภาพแวดล้อมที่แตกต่างกัน นิสัย ประสบการณ์ส่วนบุคคล สามารถมีอิทธิพลต่อลักษณะทุนทางสังคมที่เกิดขึ้นในกลุ่มอินเทอร์เน็ต ดังนั้น กระบวนการเกิดทุนทางสังคมจึงมีอย่างน้อย 3 ลักษณะ คือการเกิดทุนทางสังคมที่มีอิทธิพลจากปัจจัยสังคม (กระบวนการนำเข้าทุนทางสังคม) การพัฒนาทุนทางสังคมในกลุ่มสังคมในอินเทอร์เน็ต (กระบวนการพัฒนาทุนทางสังคมของชุมชนไซเบอร์) และการใช้ทุนทางสังคมที่เกิดขึ้นในอินเทอร์เน็ตสนับสนุนการมีกิจกรรมร่วมกันทางกายภาพ (กระบวนการส่งออกทางสังคม) โดยองค์ประกอบของทุนทางสังคมในแต่ละกระบวนการมีศักยภาพการสนับสนุน การร่วมกิจกรรมสาธารณะที่แตกต่างกันไป ทั้งลักษณะการสนับสนุน ปัจจัยร่วม ศักยภาพ และลำดับของค่าศักยภาพในแต่ละองค์ประกอบของทุนทางสังคม

กนกรัตน์ กิตติวิวัฒน์ (2543) ได้ศึกษาเรื่อง “การจัดการทุนทางสังคมในชุมชนเมือง ศึกษากรณีเครือข่ายกลุ่มออมทรัพย์บางซื่อพัฒนา” พบว่า การมีเครือข่ายความสัมพันธ์ทางสังคมที่สมาชิกมีความสัมพันธ์เชิงซ้อนต่อกันนั้นนับเป็นต้นทุนทางสังคมของชาวชุมชนเมือง โดยผ่านการตอบแทนและการแลกเปลี่ยนผลประโยชน์ตลอดทั้งกระบวนการเกี่ยวคู่กันและกันด้วยความสัมพันธ์เช่นนี้ทำให้พวกเขามีชีวิตรอดอยู่ได้ในสภาวะที่ฝืดเคือง นอกจากนี้การมีค่านิยมร่วมกันในเรื่องการมีเครดิตที่ดีหรือการเป็นผู้นำเชื่อถือนั้น มีส่วนอย่างสำคัญในการเกื้อหนุนกองทุนสวัสดิการในชุมชน สำหรับการศึกษากระบวนการทำงานระดับองค์กรเครือข่าย พบว่าวิธีการดังกล่าวไม่ได้ทำให้เกิดเฉพาะผลด้านบวกในความหมายของการเพิ่มทุนทางสังคมหรือทำให้ชาวบ้านมีความสัมพันธ์ที่แน่นแฟ้นขึ้นเท่านั้น หากแต่การเกิดกระบวนการเรียนรู้จากการทำงานร่วมกัน อาจเกิดผลด้านลบต่อความสัมพันธ์ของสมาชิกได้เช่นเดียวกัน ไม่ว่าจะเป็นการแบ่งกลุ่มพวกพ้องหรือความหวาดระแวงระหว่างสมาชิก ซึ่งลักษณะดังกล่าวถือเป็นข้อจำกัดในการพัฒนากลุ่มที่จะต้องให้ความสำคัญอย่างมาก เนื่องจากมีผลอย่างสำคัญในการพัฒนาองค์กรชาวบ้านให้เติบโตและเข้มแข็งต่อไป

ณัฐกานต์ จิตรวัฒนา (2546) ได้ศึกษาเรื่อง “พัฒนาการทุนทางสังคมของสังคมของกลุ่มทอผ้าไหมสี่ธรรมชาติ บ้านโป่งคำ ตำบลลู่พงษ์ อำเภอสันติสุข จังหวัดน่าน” ได้ศึกษาพบว่า

สภาพแวดล้อม ทั้งในและนอกชุมชนเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อกระบวนการทุนทางสังคม อันได้แก่ ระบบคิด วิธีปฏิบัติและผลลัพธ์ รวมทั้งผลกระทบที่มีต่อคนในชุมชน ซึ่งการศึกษาพบว่า ปัจจัยที่ช่วยให้กระบวนการทุนทางสังคมขับเคลื่อนไปได้ นั้น มาจากปัจจัยทางด้านผู้นำ หรือทุนมนุษย์ ทุนทางทรัพยากรสิ่งแวดล้อม ความเป็นเครือญาติ ความเชื่อ ค่านิยมในเรื่องเดียวกัน ความเอื้ออาทรต่อกัน การช่วยเหลือกัน ความไว้วางใจกัน และกระบวนการเรียนรู้ระหว่างกัน ซึ่งสิ่งเหล่านี้มีส่วนช่วยลดต้นทุนในการดำเนินกิจกรรมอีกด้วย ส่วนปัจจัยในเชิงลบที่มีผลต่อกระบวนการทุนทางสังคม ได้แก่ เรื่องของตลาด เรื่องราคาของผลิตภัณฑ์ ที่กลุ่มยังต้องการแสวงหากำไรจากการทอผ้าโดยที่เน้นปริมาณมากกว่าคุณภาพ ซึ่งจะเน้นเรื่องมูลค่า ในขณะที่เดียวกันทางกลุ่มทอผ้า ก็ต้องการที่จะอนุรักษ์วัฒนธรรมภูมิปัญญาท้องถิ่นและ ทรัพยากรธรรมชาติด้วย ผลจากการดำเนินกิจกรรมของกลุ่มทอผ้า ทำให้ทุนของชุมชนเพิ่มขึ้น และก่อเกิดพลังในการขับเคลื่อนกิจกรรมของกลุ่ม เช่น การที่ชุมชนมีเงินออมมากขึ้น มีรายได้จากการทอผ้าเพิ่มขึ้น ลดต้นทุนจากการใช้วัสดุธรรมชาติและยังพบว่า การทอผ้าสามารถเป็นสื่อกลาง ในการเรียนรู้ร่วมกันของคนในชุมชนและนอกชุมชน ช่วยให้เกิดการเรียนรู้ที่จะพัฒนาตนเอง กลุ่ม และชุมชนให้มีความเข้มแข็งและยั่งยืน

ชนพล พรหมสุวงษ์ (2546) ได้ศึกษาเรื่อง ความสัมพันธ์ของทุนทางสังคม กับการจัดการ ป่าสมุนไพรร: ศึกษาเฉพาะกรณีปลักไม้ลาย ตำบลทุ่งขวาง อำเภอคำแพงแสน จังหวัดนครปฐม ผลการศึกษาพบว่า วิธีการจัดการป่าสมุนไพรรของชุมชนปลักไม้ลาย เป็นลักษณะของการทำงาน แบบพหุภาคีระหว่างพระสงฆ์ หน่วยงานภายใน และหน่วยงานภายนอกชุมชน โดยพระสงฆ์ เป็นผู้นำในด้านต่างๆ ในการจัดการป่าสมุนไพรร อาทิ การเป็นผู้นำด้านการพัฒนาจิตใจ ผู้นำด้านการอนุรักษ์และบทบาทของการเป็นผู้ให้การศึกษา ส่วนหน่วยงานภายในชุมชน หน่วยงาน สาธารณสุขและโรงแรม ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงาน สำหรับหน่วยงานภายนอก ได้แก่ มหาวิทยาลัยศิลปากร การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ชมรมแพทย์แผนไทย และกระทรวงสาธารณสุข ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการให้การสนับสนุนทางวิชาการและงบประมาณ กระบวนการทุนทางสังคม ที่เกิดขึ้นในชุมชนปลักไม้ลาย เป็นการปรับเปลี่ยนทุนประเภทต่างๆ เช่น ทุนมนุษย์ ทุนความรู้ ทุนทรัพยากรธรรมชาติ ไปเป็นทุนของชุมชน ซึ่งกระบวนการดังกล่าวเกิด จากศรัทธา ความไว้วางใจ การพึ่งพาอาศัยกัน การรักถิ่นฐาน ความรู้สึกเป็นเจ้าของและความรู้สึก ภาคภูมิใจของประชาชนและผู้เกี่ยวข้อง อันนำไปสู่กระบวนการเรียนรู้และการก่อให้เกิดองค์ความรู้ ที่ส่งผลต่อการจัดการป่าสมุนไพรร การศึกษา ได้เสนอแนะว่า การทำงานด้านอนุรักษ์ป่าสมุนไพรรที่ ต้องอาศัยองค์ความรู้แบบสหวิทยาการ ต้องอาศัยการทำงานแบบพหุภาคี ที่มีหลายหน่วยงานมาร่วม ทำงานด้วยกัน และควรมีการใช้กระบวนการทุนทางสังคมในการทำงาน โดยอาจจะเริ่มจากผู้นำ

ธรรมชาติ ได้แก่พระสงฆ์และหน่วยงานต่างๆ

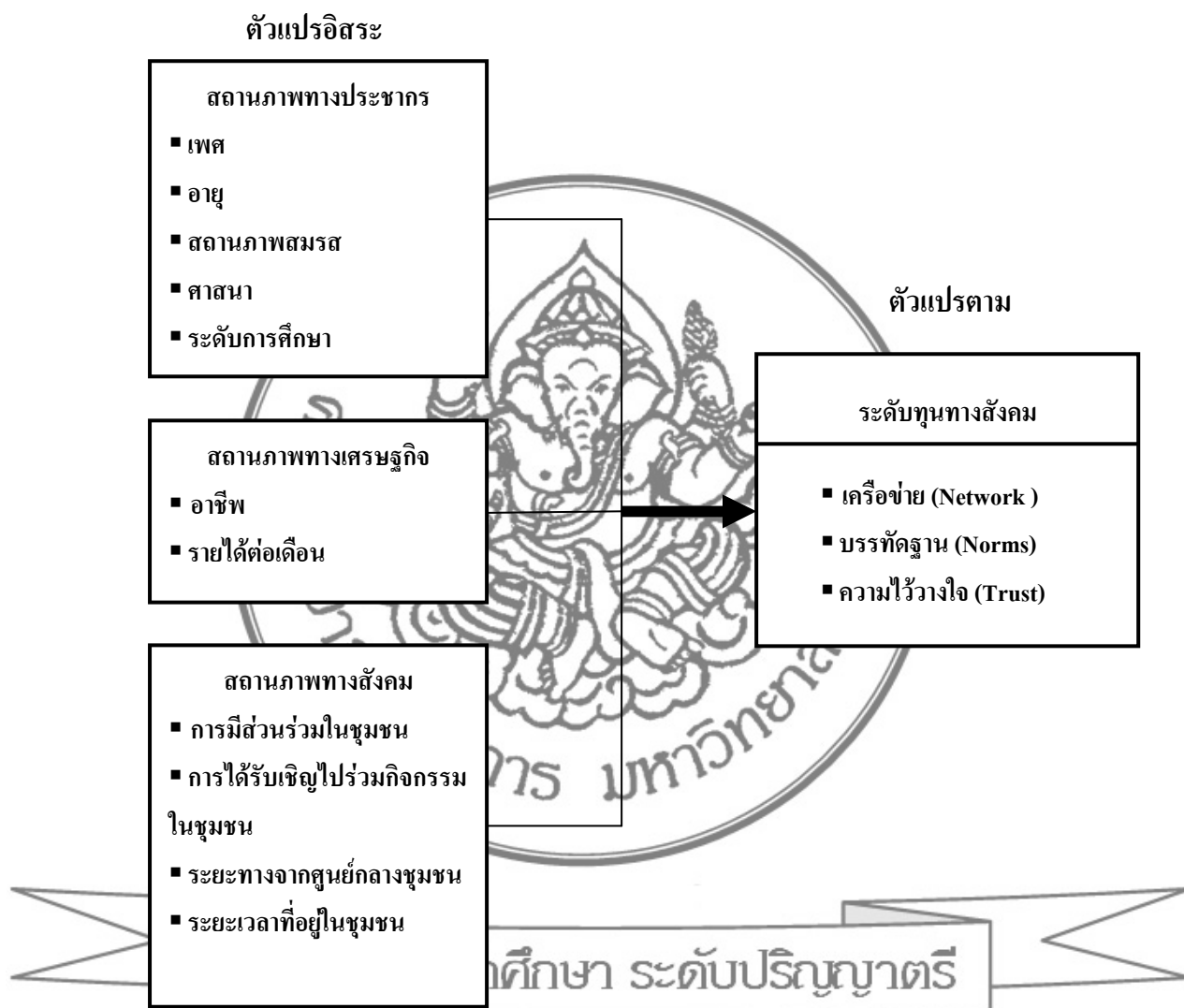
บัวพันธ์ พรหมพักพิง (2546) ได้ศึกษาการก่อเกิด การผลิตซ้ำ และการขยายตัว
 ทูทางสังคมในหมู่บ้านชนบทอีสาน 3 หมู่บ้าน ได้ข้อมูลเชิงประจักษ์ในชุมชนชนบทที่สำคัญ
 ถึงการขยายตัวของรัฐและตลาดเข้าไปในหมู่บ้านภายหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ได้ทำให้เกิด
 การขยายตัวเครือข่ายในแนวตั้ง มีการดำรงความเป็นชุมชนทั้งแง่ทางกายภาพ ทางสังคม
 และทางจิตใจสถาบันทางวัฒนธรรมที่สำคัญ ได้แก่ ธรรมเนียม ประเพณี ความเชื่อเรื่องผี
 และวิถีปฏิบัติทางพุทธศาสนายังคงมีการผลิตซ้ำและสืบทอดต่อกันมา ประกอบกับความพยายาม
 ในการหาคำอธิบายทางทฤษฎีของทูทางสังคมว่าเป็นปรากฏการณ์ของการก้าวข้ามไปมาระหว่าง
 โลกวัตถุและโลกทางความคิด งานวิจัยนี้ได้นำเสนอข้อพิจารณาทางนโยบาย 3 ประการ
 ได้แก่สร้างเครือข่ายในแนวนอน การผลิตและการบริโภคสินค้าทางวัฒนธรรม และการสร้าง
 ทุนมนุษย์

จินตนา ชุณหภูมิตา และคณะ (2547) ได้สำรวจทูทางสังคมด้านสุขภาพ จังหวัดราชบุรี
 โดยการค้นหาทูทางสังคมด้านสุขภาพประเภทต่างๆ ของจังหวัดราชบุรี พบว่าทูทางสังคม
 ด้านสุขภาพ จำนวน 1,045 รายการ ครอบคลุมทั้งมิติทางกายใจ สังคม วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม
 และเศรษฐกิจชุมชน แบ่งเป็น 3 ประเภทบุคคล 419 คน ประกอบด้วยหมอพื้นบ้าน
 ผู้รู้ทางด้านศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้าน และผู้รู้ในด้านการจัดการสิ่งแวดล้อม ประเภทกลุ่มสร้างสุขภาพ
 381 กลุ่ม ประกอบด้วยกลุ่มออกกำลังกาย และกีฬาเพื่อสุขภาพ ชมรมผู้สูงอายุ และกลุ่มผลิตภัณฑ์
 เพื่อสุขภาพ และประเภทสถานที่สร้างสุขภาพ 254 แห่ง ประกอบด้วยชุมชนต้นแบบรวมพลัง
 สร้างสุขภาพ โรงเรียน วัด สนามกีฬา สวนสาธารณะ ป่าชุมชน ฯลฯ ข้อมูลเหล่านี้ได้นำเสนอ
 เป็นแผนที่ศักยภาพทางสังคม ระบบตำแหน่ง และจำนวนทูทางสังคมแต่ละประเภท
 และด้วยศักยภาพทูทางสังคมที่หลากหลายนี้ได้แสดงถึงรากฐานการสร้างสุขภาพของชุมชนต่างๆ
 ที่มีอยู่ ดังนั้นหากทูทางประเภทเหล่านี้ได้รับการสนับสนุนและจัดการให้เหมาะสมก็จะเป็นประโยชน์
 อย่างยิ่งต่อระบบสุขภาพแนวใหม่ตามปรัชญาสร้างนำซ่อม และความพอเพียงจากบริบทของ
 สังคมไทย

กรอบแนวความคิดของการวิจัย

การวิจัยนี้เพื่อศึกษาระดับทูทางสังคม ซึ่งประกอบไปด้วย เครือข่าย บรรทัดฐาน
 ความไว้วางใจ เป็นตัวแปรตาม และให้ลักษณะทางประชากร ได้แก่ เพศ อายุ สถานภาพสมรส
 ศาสนา ระดับการศึกษา สถานภาพทางเศรษฐกิจ ได้แก่ อาชีพ รายได้ และสถานภาพทางสังคม
 ได้แก่ การมีส่วนร่วมในชุมชน การได้รับเชิญไปร่วมกิจกรรมในชุมชน ระยะทางจากศูนย์

กลางชุมชน ระยะเวลาที่อยู่ในชุมชน เป็นตัวแปรอิสระ โดยคาดว่าตัวแปรเหล่านี้จะเป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อระดับทุนทางสังคมของชาวบ้าน

แผนภาพที่ 1 แสดงกรอบแนวความคิดของการวิจัย (Conceptual Framework)

บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ ผู้วิจัยได้กำหนดประเด็นต่างๆ ซึ่งเกี่ยวกับระเบียบวิจัยเชิงปริมาณ โดยเริ่มจากแหล่งข้อมูล ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ตัวแปรที่ใช้ในการวิจัย เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล และสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

แหล่งข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้การวิจัยเชิงปริมาณ โดยมีแหล่งข้อมูลใหญ่ 2 แหล่ง คือ

1. การเก็บรวบรวมข้อมูลศึกษาจากเอกสาร (Document Data)

การเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร เช่น วารสาร บทความ เอกสารที่เกี่ยวกับทุนทางสังคม ผลงานวิจัยและวิทยานิพนธ์ที่เกี่ยวข้อง

2. การเก็บข้อมูลภาคสนาม (Field Survey)

กลุ่มที่ได้ศึกษา คือ กลุ่มชาวบ้านที่อาศัยอยู่ในชุมชนบ้านบนดอน หมู่ 4 ตำบลบางแก้ว อำเภอบ้านแหลม จังหวัดเพชรบุรี ด้วยการออกวิจัยภาคสนาม ที่ใช้แบบสอบถาม (Questionnaire) เป็นหลัก

2.1 การสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ (Information Interview) เลือกสัมภาษณ์ข้อมูลสำคัญ ผู้วิจัยใช้วิธีการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In - Depth Interview) เป็นแนวทางหลัก โดยกำหนดแนวคำถามไว้ล่วงหน้า เพื่อต้องการทราบข้อมูลในประเด็นที่กำหนดไว้ ใช้การสัมภาษณ์แบบเปิดกว้าง เปิดโอกาสให้ผู้ให้ข้อมูลแสดงความคิดเห็นออกมาอย่างเต็มที่

2.2 การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Non-Participant Observation) สังเกตพฤติกรรม การดำรงชีวิตของชาวบ้าน

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ โดยวิธีสำรวจ (Survey) มีการสุ่มตัวอย่างโดยความน่าจะเป็น (Probability Sampling)

ประชากรในการวิจัยและเก็บรวบรวมข้อมูลครั้งนี้ คือ ชาวบ้านที่อาศัยอยู่ในชุมชนบ้านบนดอน หมู่ 4 ตำบลบางแก้ว อำเภอบ้านแหลม จังหวัดเพชรบุรี โดยเลือกสัมภาษณ์หัวหน้าครัวเรือน

ชุมชนบ้านบนดอน หมู่ 4 ตำบลบางแก้ว อำเภอบ้านแหลม จังหวัดเพชรบุรี มีประชากรจำนวน 177 ครัวเรือน จำนวนประชากร 742 คน แยกเป็นชาย 372 คน หญิง 370 คน

การสุ่มตัวอย่างแบบใช้ความน่าจะเป็น โดยใช้ระดับความผิดพลาดและจำนวนประชากร และหาจำนวนตัวอย่างได้จากสูตร Taro Yamane ดังนี้

$$\text{สูตร} \quad n = \frac{N}{1+Ne^2}$$

เมื่อ n = จำนวนตัวอย่าง

N = จำนวนประชากร

e = ระดับความผิดพลาด

สูตรนี้ใช้กรณีการเลือกตัวอย่างเรายอมให้เกิดผิดพลาด 5%

ในการวิจัยครั้งนี้ มีประชากรทั้งสิ้น 177 ครัวเรือน และต้องการให้การวิจัยมีความเชื่อถือได้ 95% จะต้องใช้กลุ่มตัวอย่างเท่าไร

$$\begin{aligned} \text{แทนค่า} \quad n &= \frac{177}{1+177(0.05)^2} \\ &= 123 \text{ ครัวเรือน} \end{aligned}$$

จำนวนกลุ่มตัวอย่างของประชากร จำนวน 123 ครัวเรือน

ใช้สูตรหาจำนวนตัวอย่าง (n) = 123 ครัวเรือน ต่อไปสุ่มอย่างง่าย (Simple Random Sampling) โดยใช้การจับสลากก็จะได้ตัวอย่างจำนวนทั้งสิ้น 123 ครัวเรือน

ผลงานวิทยานิพนธ์ศึกษา ระดับปริญญาตรี

เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา

เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา ได้แก่ แบบสอบถามซึ่งแบ่งเป็น 3 ส่วนดังนี้

ส่วนที่ 1 ข้อคำถามเกี่ยวกับข้อมูลทั่วไปของประชากรในชุมชน สถานภาพทางประชากร ได้แก่ เพศ อายุ สถานภาพสมรส ศาสนา ระดับการศึกษา สถานภาพทางเศรษฐกิจ ได้แก่ อาชีพ รายได้ และสถานภาพทางสังคม ได้แก่ การมีส่วนร่วมในชุมชน การได้รับเชิญไปร่วมกิจกรรมในชุมชน ระยะทางจากศูนย์กลางชุมชน ระยะเวลาที่อยู่ในชุมชน เป็นตัวแปรอิสระ

ส่วนที่ 2 ข้อคำถามเกี่ยวกับระดับทุนทางสังคม เป็นตัวแปรตาม

ส่วนที่ 3 ปัญหา และข้อเสนอแนะ

วิธีวิเคราะห์ข้อมูล

1. ศึกษาประวัติความเป็นมา ข้อมูลพื้นฐานของชุมชนบ้านบนดอน และสภาพทั่วไป ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ วิเคราะห์ข้อมูลโดยการตรวจสอบ แยกแยะ จัดหมวดหมู่ จัดอันดับความสำคัญ เชื่อมโยงความสัมพันธ์ของข้อมูล

2. ศึกษาระดับทุนทางสังคมของชาวบ้านชุมชนบ้านบนดอน และปัจจัยที่มีผลต่อระดับทุนทางสังคม ซึ่งได้จากแบบสอบถาม ในการวิเคราะห์ข้อมูล การวิจัยครั้งนี้ ผู้ประเมินดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยเครื่องคอมพิวเตอร์ โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูป SPSS For Windows (Statistical Package For the Social Sciences) Version. 12 แล้วนำเสนอในรูปของการบรรยาย

3. แบบสอบถามระดับทุนทางสังคมของชาวบ้านชุมชนบ้านบนดอน ผู้วิจัยใช้แบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) มีลักษณะเป็น 5 ระดับ ตามเกณฑ์การวัดทัศนคติของไลเคิร์ต (Likert) ดังนี้

5	หมายถึง	ทุนทางสังคมอยู่ในระดับ	มากที่สุด
4	หมายถึง	ทุนทางสังคมอยู่ในระดับ	มาก
3	หมายถึง	ทุนทางสังคมอยู่ในระดับ	ปานกลาง
2	หมายถึง	ทุนทางสังคมอยู่ในระดับ	น้อย
1	หมายถึง	ทุนทางสังคมอยู่ในระดับ	น้อยที่สุด

4. การวิเคราะห์ทางสถิติ ใช้ครัวเรือนเป็นหน่วยการวิเคราะห์ (Unit of Analysis) โดยสัมภาษณ์จากหัวหน้าครัวเรือน

บรรยายลักษณะตัวแปรด้วยสถิติเชิงบรรยาย (Descriptive) เช่น ความถี่ (Frequency) ร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation)

ทดสอบสมมติฐานด้วยสถิติอนุมาน (Inferential Statistics) โดยทดสอบสมมติฐานแบบแตกต่างกัน

ผลงานวิจัยนักศึกษา ระดับปริญญาตรี

บทที่ 4

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยเรื่องทุนทางสังคมของชุมชนชนบทไทย : กรณีศึกษาชุมชนบ้านบนคอน หมู่ 4 ตำบลบางแก้ว อำเภอบ้านแหลม จังหวัดเพชรบุรี มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาระดับทุนทางสังคม ซึ่งประกอบไปด้วย เครือข่าย (Network) บรรทัดฐาน (Norms) และความไว้วางใจ (Trust) เพื่อศึกษาว่ามีตัวแปรอะไร ที่สามารถบอกถึงระดับทุนทางสังคมที่มีอยู่ในชุมชน กรณีศึกษาชุมชนบ้านบนคอน หมู่ 4 ตำบลบางแก้ว อำเภอบ้านแหลม จังหวัดเพชรบุรี โดยใช้ประชากร จากกลุ่มตัวอย่างจำนวน 123 คน ผู้วิจัยได้เสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล ตามลำดับดังนี้

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

ตอนที่ 2 การวัดระดับทุนทางสังคมของชาวบ้าน

ตอนที่ 3 การทดสอบสมมติฐาน

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถามประกอบด้วย เพศ อายุ สถานภาพสมรส ศาสนา การศึกษา อาชีพ รายได้ต่อเดือน การมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมต่างๆ ของชุมชน มีการได้รับเชิญไปร่วมกิจกรรมเพียงใด ระยะทางระหว่างบ้านถึงศูนย์กลางชุมชน และระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในชุมชนนี้ ผลการวิจัยพบว่าผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ เป็นเพศชาย จำนวน 69 คน คิดเป็นร้อยละ 56.10 มีอายุระหว่าง 38-47 ปี จำนวน 48 คน คิดเป็นร้อยละ 39 สถานภาพสมรส จำนวน 100 คน คิดเป็นร้อยละ 81.30 นับถือศาสนาพุทธ จำนวน 123 คน คิดเป็นร้อยละ 100 มีการศึกษาระดับประถมศึกษาและต่ำกว่า จำนวน 81 คน คิดเป็นร้อยละ 65.90 มีอาชีพประมงและทำการเกษตร จำนวน 53 คน คิดเป็นร้อยละ 43.10 มีรายได้ต่อเดือนระหว่าง 5,001-10,000 บาท จำนวน 75 คน คิดเป็นร้อยละ 61 มีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมต่างๆ ของชุมชนบ่อยมาก จำนวน 59 คน คิดเป็นร้อยละ 48 เมื่อมีการจัดงานในชุมชนขึ้น จะได้รับเชิญให้ไปร่วมกิจกรรมบ่อยมาก จำนวน 64 คน คิดเป็นร้อยละ 52 มีบ้านห่างจากศูนย์กลางชุมชน มากกว่า 1 กิโลเมตร แต่ไม่เกิน 5 กิโลเมตร จำนวน 63 คน คิดเป็นร้อยละ 51.20 และอาศัยอยู่ในชุมชนนี้มานานกว่า 15 ปี จำนวน 121 คน คิดเป็นร้อยละ 98.40 มีรายละเอียดในตารางที่ 1 ดังนี้

ตารางที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม		ความถี่ (n=123)	ร้อยละ
เพศ	- ชาย	69	56.10
	- หญิง	54	43.90
อายุ	- 28-37 ปี	12	9.80
	- 38-47 ปี	48	39.00
	- 48-57 ปี	46	37.40
	- 58 ปีขึ้นไป	17	13.80
สถานภาพสมรส	- โสด	16	13.00
	- สมรส	100	81.30
	- หย่าร้าง, แยกกันอยู่	4	3.30
	- หม้าย	3	2.40
ศาสนา	- พุทธ	123	100
ระดับการศึกษา	- ประถมศึกษา และต่ำกว่า	81	65.90
	- มัธยมศึกษา / ปวช.	25	20.30
	- อนุปริญญา / ปวท. / ปวส.	13	10.60
	- ปริญญาตรี	4	3.30
อาชีพ	- ธุรกิจส่วนตัว	11	8.90
	- ค้าขาย	14	11.40
	- รับราชการ	4	3.30
	- ทำงานบริษัท	11	8.90
	- ประมง / เกษตรกร	53	43.10
	- รับจ้างทั่วไป	21	17.10
	- แม่บ้าน	9	7.30
รายได้ต่อเดือน	- 5,000 บาท และต่ำกว่า	31	25.20
	- 5,001-10,000 บาท	75	61.00
	- 10,001-15,000 บาท	14	11.40
	- 20,001 บาทขึ้นไป	3	2.40
มีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมต่างๆ ของชุมชน	- บ่อยมากที่สุด	4	3.30
	- บ่อยมาก	59	48.00

ตารางที่ 1 (ต่อ)

ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม		ความถี่ (n=123)	ร้อยละ
มีส่วนร่วมในการทำ กิจกรรมต่างๆ ของชุมชน	- ปานกลาง	38	30.90
	- น้อยครั้ง	22	17.90
ได้รับเชิญไปร่วมกิจกรรม ชุมชน	- บ่อยมากที่สุด	5	4.10
	- บ่อยมาก	64	52.00
	- ปานกลาง	37	30.10
	- น้อยครั้ง	17	13.80
บ้านอยู่ห่างจากศูนย์กลาง ชุมชน	- 1 กิโลเมตร และน้อยกว่า	18	14.60
	- มากกว่า 1 กิโลเมตร แต่ไม่เกิน 5 กิโลเมตร	63	51.20
	- มากกว่า 5 กิโลเมตร แต่ไม่เกิน 10 กิโลเมตร	40	32.50
	- มากกว่า 10 กิโลเมตร แต่ไม่เกิน 15 กิโลเมตร	2	1.60
ระยะเวลาที่อาศัยอยู่ใน ชุมชนนี้	- มากกว่า 5 ปี แต่ไม่เกิน 10 ปี	2	1.60
	- มากกว่า 15 ปี	121	98.40

ตอนที่ 2 การวัดระดับทุนทางสังคมของชาวบ้าน

การวิเคราะห์ข้อมูลใช้เกณฑ์ในการวิเคราะห์ และแปลผลข้อมูลดังนี้

คะแนนเฉลี่ย 4.50 – 5.00 กำหนดให้อยู่ในเกณฑ์ ระดับทุนทางสังคมมากที่สุด

คะแนนเฉลี่ย 3.50 – 4.49 กำหนดให้อยู่ในเกณฑ์ ระดับทุนทางสังคมมาก

คะแนนเฉลี่ย 2.50 – 3.49 กำหนดให้อยู่ในเกณฑ์ ระดับทุนทางสังคมปานกลาง

คะแนนเฉลี่ย 1.50 – 2.49 กำหนดให้อยู่ในเกณฑ์ ระดับทุนทางสังคมน้อย

คะแนนเฉลี่ย 1.00 – 1.49 กำหนดให้อยู่ในเกณฑ์ ระดับทุนทางสังคมน้อยมาก

ทุนทางสังคมด้านเครือข่าย

จากการวิเคราะห์ทุนทางสังคมด้านเครือข่าย พบว่าโดยรวมอยู่ในระดับทุนทางสังคมมาก ค่าเฉลี่ย 4.03 เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า ชาวบ้านมีญาติ หรือเพื่อนสนิทที่อาศัยในชุมชน (4.36) มีระดับทุนทางสังคมเป็นอันดับแรก รองลงมาคือชาวบ้านมีโอกาสสนทนากับเพื่อนบ้านในชุมชน (4.16) เพื่อนบ้านพร้อมที่จะช่วยเหลือ (4.06) ชาวบ้านมีเพื่อนนอกชุมชน (4.02) และชาวบ้านมีโอกาสเข้าร่วมประชุมภายในท้องถิ่น (3.57) เป็นอันดับสุดท้าย

ทุนทางสังคมด้านบรรทัดฐาน

จากการวิเคราะห์ทุนทางสังคมด้านบรรทัดฐาน พบว่าโดยรวมอยู่ในระดับทุนทางสังคมมาก ค่าเฉลี่ย 4.47 เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า ชาวบ้านคิดว่าการร่วมมือกันทำงาน จะทำให้งานสำเร็จได้ (4.67) มีระดับทุนทางสังคมเป็นอันดับแรก รองลงมาคือชาวบ้านคิดว่าการช่วยเหลือซึ่งกันและกันจะทำให้เกิดความรักสามัคคี (4.62) ชาวบ้านแนะนำ ส่งสอนบุตรหลานให้ปฏิบัติตามข้อตกลงของชุมชน / บ้านเมือง (4.38) ชาวบ้านชอบที่จะปฏิบัติตามข้อตกลงของชุมชน / บ้านเมือง (4.35) และชาวบ้านมีความเชื่อและศรัทธาในกฎระเบียบของชุมชน (4.34) เป็นอันดับสุดท้าย

ทุนทางสังคมด้านความไว้วางใจ

จากการวิเคราะห์ทุนทางสังคมด้านความไว้วางใจ พบว่าโดยรวมอยู่ในระดับทุนทางสังคมมาก ค่าเฉลี่ย 3.96 เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า ชาวบ้านเชื่อว่าการพัฒนาชุมชนจะทำให้ชุมชนเจริญขึ้น (4.47) มีระดับทุนทางสังคมเป็นอันดับแรก รองลงมาคือชาวบ้านเชื่อมั่นและไว้วางใจครูอาจารย์ที่สอนบุตรหลาน (4.05) ชาวบ้านมักจะยอมให้เพื่อนบ้านยืมของใช้ที่บ้าน (3.85) ชาวบ้านมีความเชื่อมั่นและไว้วางใจในผู้นำชุมชน (กำนัน / ผู้ใหญ่บ้าน) และหากชาวบ้านกู้เงิน เพื่อนบ้านจะยอมค้ำประกันเงินกู้ให้ (3.71) เป็นอันดับสุดท้าย รายละเอียดในตารางที่ 2

ตารางที่ 2 ระดับทุนทางสังคมของชาวบ้าน

ทุนทางสังคม	ระดับทุนทางสังคม		
	n	\bar{X}	ความหมาย
1. เครือข่าย	123	4.03	ระดับมาก
1.1 ชาวบ้านมีญาติหรือเพื่อนสนิทที่อาศัยในชุมชน		4.36	ระดับมาก
1.2 ชาวบ้านมีโอกาสสนทนากับเพื่อนบ้านในชุมชน		4.16	ระดับมาก
1.3 เพื่อนบ้านพร้อมที่จะช่วยเหลือ		4.06	ระดับมาก
1.4 ชาวบ้านมีโอกาสเข้าร่วมประชุมภายในท้องถิ่น		3.57	ระดับมาก
1.5 ชาวบ้านมีเพื่อนนอกชุมชน		4.02	ระดับมาก
2. บรรทัดฐาน	123	4.47	ระดับมาก
2.1 ชาวบ้านคิดว่าการร่วมมือกันทำงาน จะทำให้งานสำเร็จได้		4.67	ระดับมากที่สุด
2.2 ชาวบ้านจะปฏิบัติตามข้อตกลงของชุมชน / บ้านเมือง		4.35	ระดับมาก
2.3 แนะนำ ส่งสอนบุตรหลานให้ปฏิบัติตามข้อตกลงของชุมชน / บ้านเมือง		4.38	ระดับมาก

ตารางที่ 2 (ต่อ)

ทุนทางสังคม	ระดับทุนทางสังคม		
	n	\bar{X}	ความหมาย
2.4 ชาวบ้านมีความเชื่อและศรัทธาในกฎระเบียบของชุมชน		4.34	ระดับมาก
2.5 มีการช่วยเหลือซึ่งกันและกันจะทำให้เกิดความรักสามัคคี		4.62	ระดับมากที่สุด
3 ความไว้วางใจ	123	3.96	ระดับมาก
3.1 ชาวบ้านมักจะยอมให้เพื่อนบ้านยืมของใช้ที่บ้าน		3.85	ระดับมาก
3.2 มีความเชื่อมั่นและไว้วางใจในผู้นำชุมชน (กำนัน / ผู้ใหญ่บ้าน)		3.72	ระดับมาก
3.3 หากมีการกู้เงิน เพื่อนบ้านจะยอมค้ำประกันเงินกู้ให้		3.71	ระดับมาก
3.4 ชาวบ้านเชื่อมั่นและไว้วางใจครูอาจารย์ที่สอนบุตรหลาน		4.05	ระดับมาก
3.5 ชาวบ้านเชื่อว่าการพัฒนาชุมชนจะทำให้ชุมชนเจริญขึ้น		4.47	ระดับมาก
ทุนทางสังคมโดยรวม	123	4.15	ระดับมาก

ตอนที่ 3 การทดสอบสมมติฐาน

สมมติฐานที่ 1 ระดับทุนทางสังคมแตกต่างกันไปตามเพศ

สมมติฐานว่าง (H_0) ระดับทุนทางสังคมไม่แตกต่างกันไปตามเพศสมมติฐานทางเลือก (H_1) ระดับทุนทางสังคมแตกต่างกันไปตามเพศ

สมมติฐานที่ 1.1 ระดับทุนทางสังคมด้านเครือข่ายแตกต่างกันไปตามเพศ

สมมติฐานว่าง (H_0) ระดับทุนทางสังคมด้านเครือข่ายไม่แตกต่างกันไปตามเพศสมมติฐานทางเลือก (H_1) ระดับทุนทางสังคมด้านเครือข่ายแตกต่างกันไปตามเพศ

สมมติฐานที่ 1.2 ระดับทุนทางสังคมด้านบรรทัดฐานแตกต่างกันไปตามเพศ

สมมติฐานว่าง (H_0) ระดับทุนทางสังคมด้านบรรทัดฐานไม่แตกต่างกันไปตามเพศสมมติฐานทางเลือก (H_1) ระดับทุนทางสังคมด้านบรรทัดฐานแตกต่างกันไปตามเพศ

สมมติฐานที่ 1.3 ระดับทุนทางสังคมด้านความไว้วางใจแตกต่างกันไปตามเพศ

สมมติฐานว่าง (H_0) ระดับทุนทางสังคมด้านความไว้วางใจไม่แตกต่างกันไปตามเพศสมมติฐานทางเลือก (H_1) ระดับทุนทางสังคมด้านความไว้วางใจแตกต่างกันไปตามเพศ

ตารางที่ 3 เพศกับระดับทุนทางสังคมของชาวบ้าน

ระดับทุนทางสังคม	เพศ	n	\bar{x}	S.D.	T-test	sig
1. โดยรวม	ชาย	69	4.15	0.46	-0.22	.82
	หญิง	54	4.16	0.39		
	รวม	123				
2. ด้านเครือข่าย	ชาย	69	4.08	0.50	1.05	.30
	หญิง	54	3.97	0.63		
	รวม	123				
3. ด้านบรรทัดฐาน	ชาย	69	4.43	0.49	-1.19	.24
	หญิง	54	4.53	0.43		
	รวม	123				
4. ด้านความไว้วางใจ	ชาย	69	3.93	0.59	-0.64	.52
	หญิง	54	3.99	0.43		
	รวม	123				

กำหนดให้ $\alpha = 0.05$

ผลการทดสอบสมมติฐานด้วยค่าสถิติ T-test

เพศกับระดับทุนทางสังคมของชาวบ้านโดยรวม พบว่า t มีค่า sig = 0.82 ซึ่งมากกว่า $\alpha = 0.05$ จึงไม่สามารถปฏิเสธสมมติฐานว่าง (H_0) คือยอมรับว่าระดับทุนทางสังคมไม่แตกต่างกันไปตามเพศ ดังนั้นเพศไม่มีผลต่อระดับทุนทางสังคมของชาวบ้านโดยรวม

เพศกับระดับทุนทางสังคมของชาวบ้านด้านเครือข่าย พบว่า t มีค่า sig = 0.30 ซึ่งมากกว่า $\alpha = 0.05$ จึงไม่สามารถปฏิเสธสมมติฐานว่าง (H_0) คือยอมรับว่าระดับทุนทางสังคมไม่แตกต่างกันไปตามเพศ ดังนั้นเพศไม่มีผลต่อระดับทุนทางสังคมของชาวบ้านด้านเครือข่าย

เพศกับระดับทุนทางสังคมของชาวบ้านด้านบรรทัดฐาน พบว่า t มีค่า sig = 0.24 ซึ่งมากกว่า $\alpha = 0.05$ จึงไม่สามารถปฏิเสธสมมติฐานว่าง (H_0) คือยอมรับว่าระดับทุนทางสังคมไม่แตกต่างกันไปตามเพศ ดังนั้นเพศไม่มีผลต่อระดับทุนทางสังคมของชาวบ้านด้านบรรทัดฐาน

เพศกับระดับทุนทางสังคมของชาวบ้านด้านความไว้วางใจ พบว่า t มีค่า sig = 0.52 ซึ่งมากกว่า $\alpha = 0.05$ จึงไม่สามารถปฏิเสธสมมติฐานว่าง (H_0) คือยอมรับว่าระดับทุนทางสังคมไม่แตกต่างกันไปตามเพศ ดังนั้นเพศไม่มีผลต่อระดับทุนทางสังคมของชาวบ้านด้านความไว้วางใจ

สมมติฐานที่ 2 ระดับทุนทางสังคมแตกต่างกันไปตามอายุ

สมมติฐานว่าง (H_0) ระดับทุนทางสังคมไม่แตกต่างกันไปตามอายุ

สมมติฐานทางเลือก (H_1) ระดับทุนทางสังคมแตกต่างกันไปตามอายุ

สมมติฐานที่ 2.1 ระดับทุนทางสังคมด้านเครือข่ายแตกต่างกันไปตามอายุ

สมมติฐานว่าง (H_0) ระดับทุนทางสังคมด้านเครือข่ายไม่แตกต่างกันไปตามอายุ

สมมติฐานทางเลือก (H_1) ระดับทุนทางสังคมด้านเครือข่ายแตกต่างกันไปตามอายุ

สมมติฐานที่ 2.2 ระดับทุนทางสังคมด้านบรรทัดฐานแตกต่างกันไปตามอายุ

สมมติฐานว่าง (H_0) ระดับทุนทางสังคมด้านบรรทัดฐานไม่แตกต่างกันไปตามอายุ

สมมติฐานทางเลือก (H_1) ระดับทุนทางสังคมด้านบรรทัดฐานแตกต่างกันไปตามอายุ

สมมติฐานที่ 2.3 ระดับทุนทางสังคมด้านความไว้วางใจแตกต่างกันไปตามอายุ

สมมติฐานว่าง (H_0) ระดับทุนทางสังคมด้านความไว้วางใจไม่แตกต่างกันไปตามอายุ

สมมติฐานทางเลือก (H_1) ระดับทุนทางสังคมด้านความไว้วางใจแตกต่างกันไปตามอายุ

ตารางที่ 4 อายุกับระดับทุนทางสังคมของชาวบ้าน

ระดับทุนทางสังคม	อายุ	n	\bar{X}	S.D.	F-test	sig
1. โดยรวม	28-37 ปี	12	4.05	0.36	3.77	.01
	38-47 ปี	48	4.04	0.44		
	48-57 ปี	46	4.22	0.41		
	58 ปีขึ้นไป	17	4.39	0.39		
	รวม	123				
2. ด้านเครือข่าย	28-37 ปี	12	3.88	0.52	2.41	.07
	38-47 ปี	48	3.92	0.63		
	48-57 ปี	46	4.09	0.47		
	58 ปีขึ้นไป	17	4.29	0.53		
	รวม	123				
3. ด้านบรรทัดฐาน	28-37 ปี	12	4.38	0.38	1.44	.24
	38-47 ปี	48	4.39	0.48		
	48-57 ปี	46	4.52	0.47		
	58 ปีขึ้นไป	17	4.62	0.44		
	รวม	123				

ตารางที่ 4 (ต่อ)

ระดับทุนทางสังคม	อายุ	n	\bar{X}	S.D.	F-test	sig
4. ด้านความไว้วางใจ	28-37 ปี	12	3.88	0.43	4.00	.01
	38-47 ปี	48	3.79	0.52		
	48-57 ปี	46	4.04	0.54		
	58 ปีขึ้นไป	17	4.25	0.42		
	รวม	123				

กำหนดให้ $\alpha = 0.05$

ผลการทดสอบจากตารางที่ 4

อายุกับระดับทุนทางสังคมของชาวบ้านโดยรวม พบว่า F มีค่า sig = 0.01 ซึ่งน้อยกว่า $\alpha = 0.05$ จึงสามารถปฏิเสธสมมติฐานว่าง (H_0) ยอมรับสมมติฐานทางเลือก (H_1) หมายความว่าระดับทุนทางสังคมแตกต่างกันไปตามอายุอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ค่า $\alpha = 0.05$ ดังนั้นอายุมีผลต่อระดับทุนทางสังคมของชาวบ้านโดยรวม

อายุกับระดับทุนทางสังคมของชาวบ้านด้านเครือข่าย พบว่า F มีค่า sig = 0.70 ซึ่งมากกว่า $\alpha = 0.05$ จึงไม่สามารถปฏิเสธสมมติฐานว่าง (H_0) คือยอมรับว่าระดับทุนทางสังคมไม่แตกต่างกันไปตามอายุ ดังนั้นอายุไม่มีผลต่อระดับทุนทางสังคมของชาวบ้านด้านเครือข่าย

อายุกับระดับทุนทางสังคมของชาวบ้านด้านบรรทัดฐาน พบว่า F มีค่า sig = 0.24 ซึ่งมากกว่า $\alpha = 0.05$ จึงไม่สามารถปฏิเสธสมมติฐานว่าง (H_0) คือยอมรับว่าระดับทุนทางสังคมไม่แตกต่างกันไปตามอายุ ดังนั้นอายุไม่มีผลต่อระดับทุนทางสังคมของชาวบ้านด้านบรรทัดฐาน

อายุกับระดับทุนทางสังคมของชาวบ้านด้านความไว้วางใจ พบว่า F มีค่า sig = 0.01 ซึ่งน้อยกว่า $\alpha = 0.05$ จึงสามารถปฏิเสธสมมติฐานว่าง (H_0) ยอมรับสมมติฐานทางเลือก (H_1) หมายความว่าระดับทุนทางสังคมแตกต่างกันไปตามอายุอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ค่า $\alpha = 0.05$ ดังนั้นอายุมีผลต่อระดับทุนทางสังคมของชาวบ้านด้านความไว้วางใจ

สมมติฐานที่ 3 ระดับทุนทางสังคมแตกต่างกันไปตามสถานภาพสมรส

สมมติฐานว่าง (H_0) ระดับทุนทางสังคมไม่แตกต่างกันไปตามสถานภาพสมรส

สมมติฐานทางเลือก (H_1) ระดับทุนทางสังคมแตกต่างกันไปตามสถานภาพสมรส

สมมติฐานที่ 3.1 ระดับทุนทางสังคมด้านเครือข่ายแตกต่างกันไปตามสถานภาพสมรส

สมมติฐานว่าง (H_0) ระดับทุนทางสังคมด้านเครือข่ายไม่แตกต่างกันไปตามสถานภาพสมรส

สมมติฐานทางเลือก (H_1) ระดับทุนทางสังคมด้านเครือข่ายแตกต่างกันไปตามสถานภาพสมรส

สมมติฐานที่ 3.2 ระดับทุนทางสังคมด้านบรรทัดฐานแตกต่างกันไปตามสถานภาพสมรส
สมมติฐานว่าง (H_0) ระดับทุนทางสังคมด้านบรรทัดฐานไม่แตกต่างกันไปตามสถานภาพสมรส

สมมติฐานทางเลือก (H_1) ระดับทุนทางสังคมด้านบรรทัดฐานแตกต่างกันไปตามสถานภาพสมรส

สมมติฐานที่ 3.3 ระดับทุนทางสังคมด้านความไว้วางใจแตกต่างกันไปตามสถานภาพสมรส

สมมติฐานว่าง (H_0) ระดับทุนทางสังคมด้านความไว้วางใจไม่แตกต่างกันไปตามสถานภาพสมรส

สมมติฐานทางเลือก (H_1) ระดับทุนทางสังคมด้านความไว้วางใจแตกต่างกันไปตามสถานภาพสมรส

ตารางที่ 5 สถานภาพสมรสกับระดับทุนทางสังคมของชาวบ้าน

ระดับทุนทางสังคม	สถานภาพสมรส	n	\bar{X}	S.D.	F-test	sig
1. โดยรวม	โสด	16	4.09	0.54	1.06	.37
	สมรส	100	4.18	0.42		
	หย่าร้างแยกกันอยู่	4	3.82	0.17		
	หม้าย	3	4.11	0.21		
	รวม	123				
2. ด้านเครือข่าย	โสด	16	3.90	0.64	2.00	.12
	สมรส	100	4.08	0.54		
	หย่าร้างแยกกันอยู่	4	3.45	0.50		
	หม้าย	3	4.13	0.61		
	รวม	123				

ตารางที่ 5 (ต่อ)

ระดับทุนทางสังคม	สถานภาพสมรส	n	\bar{x}	S.D.	F-test	sig
3.ด้านบรรทัดฐาน	โสด	16	4.36	0.54	0.92	.43
	สมรส	100	4.50	0.46		
	หย่าร้างแยกกันอยู่	4	4.20	0.28		
	หม้าย	3	4.40	0.53		
	รวม	123				
4.ด้านความไว้วางใจ	โสด	16	4.02	0.60	0.29	.83
	สมรส	100	3.96	0.52		
	หย่าร้างแยกกันอยู่	4	3.80	0.63		
	หม้าย	3	3.80	0.00		
	รวม	123				

กำหนดให้ $\alpha = 0.05$

ผลการทดสอบจากตารางที่ 5

สถานภาพสมรสกับระดับทุนทางสังคมของชาวบ้านโดยรวม พบว่า F มีค่า sig = 0.37 ซึ่งมากกว่า $\alpha = 0.05$ จึงไม่สามารถปฏิเสธสมมติฐานว่าง (H_0) คือยอมรับว่าระดับทุนทางสังคมไม่แตกต่างกันไปตามสถานภาพสมรส ดังนั้นสถานภาพสมรสไม่มีผลต่อระดับทุนทางสังคมของชาวบ้านโดยรวม

สถานภาพสมรสกับระดับทุนทางสังคมของชาวบ้านด้านเครือข่าย พบว่า F มีค่า sig = 0.12 ซึ่งมากกว่า $\alpha = 0.05$ จึงไม่สามารถปฏิเสธสมมติฐานว่าง (H_0) คือยอมรับว่าระดับทุนทางสังคมไม่แตกต่างกันไปตามสถานภาพสมรส ดังนั้นสถานภาพสมรสไม่มีผลต่อระดับทุนทางสังคมของชาวบ้านด้านเครือข่าย

สถานภาพสมรสกับระดับทุนทางสังคมของชาวบ้านด้านบรรทัดฐาน พบว่า F มีค่า sig = 0.43 ซึ่งมากกว่า $\alpha = 0.05$ จึงไม่สามารถปฏิเสธสมมติฐานว่าง (H_0) คือยอมรับว่าระดับทุนทางสังคมไม่แตกต่างกันไปตามสถานภาพสมรส ดังนั้นสถานภาพสมรสไม่มีผลต่อระดับทุนทางสังคมของชาวบ้านด้านบรรทัดฐาน

สถานภาพสมรสกับระดับทุนทางสังคมของชาวบ้านด้านความไว้วางใจ พบว่า F มีค่า sig = 0.83 ซึ่งมากกว่า $\alpha = 0.05$ จึงไม่สามารถปฏิเสธสมมติฐานว่าง (H_0) คือยอมรับว่า

ระดับทุนทางสังคมไม่แตกต่างกันไปตามสถานภาพสมรส ดังนั้นสถานภาพสมรสไม่มีผลต่อระดับทุนทางสังคมของชาวบ้านด้านความไว้วางใจ

สมมติฐานที่ 4 ระดับทุนทางสังคมแตกต่างกันไปตามการนับถือศาสนา

สมมติฐานว่าง (H_0) ระดับทุนทางสังคมไม่แตกต่างกันไปตามการนับถือศาสนา

สมมติฐานทางเลือก (H_1) ระดับทุนทางสังคมแตกต่างกันไปตามการนับถือศาสนา

สมมติฐานที่ 4.1 ระดับทุนทางสังคมด้านเครือข่ายแตกต่างกันไปตามการนับถือศาสนา

สมมติฐานว่าง (H_0) ระดับทุนทางสังคมด้านเครือข่ายไม่แตกต่างกันไปตามการนับถือศาสนา

สมมติฐานทางเลือก (H_1) ระดับทุนทางสังคมด้านเครือข่ายแตกต่างกันไปตามการนับถือศาสนา

สมมติฐานที่ 4.2 ระดับทุนทางสังคมด้านบรรทัดฐานแตกต่างกันไปตามการนับถือศาสนา

สมมติฐานว่าง (H_0) ระดับทุนทางสังคมด้านบรรทัดฐานไม่แตกต่างกันไปตามการนับถือศาสนา

สมมติฐานทางเลือก (H_1) ระดับทุนทางสังคมด้านบรรทัดฐานแตกต่างกันไปตามการนับถือศาสนา

สมมติฐานที่ 4.3 ระดับทุนทางสังคมด้านความไว้วางใจแตกต่างกันไปตามการนับถือศาสนา

สมมติฐานว่าง (H_0) ระดับทุนทางสังคมด้านความไว้วางใจไม่แตกต่างกันไปตามการนับถือศาสนา

สมมติฐานทางเลือก (H_1) ระดับทุนทางสังคมด้านความไว้วางใจแตกต่างกันไปตามการนับถือศาสนา

ผลงานวิจัยมักศึกษาในระดับปัจเจกบุคคล

จึงไม่ทราบผลการวิเคราะห์เนื่องจากมีเพียงผู้นับถือศาสนาพุทธเพียงกลุ่มเดียว

ทางด้านศาสนา ชาวบ้านบนคอนนับถือศาสนาพุทธ 100 %

สมมติฐานที่ 5 ระดับทุนทางสังคมแตกต่างกันไปตามการศึกษา

สมมติฐานว่าง (H_0) ระดับทุนทางสังคมไม่แตกต่างกันไปตามการศึกษา

สมมติฐานทางเลือก (H_1) ระดับทุนทางสังคมแตกต่างกันไปตามการศึกษา

สมมติฐานที่ 5.1 ระดับทุนทางสังคมด้านเครือข่ายแตกต่างกันไปตามการศึกษา

สมมติฐานว่าง (H_0) ระดับทุนทางสังคมด้านเครือข่ายไม่แตกต่างกันไปตามการศึกษา

สมมติฐานทางเลือก (H_1) ระดับทุนทางสังคมด้านเครือข่ายแตกต่างกันไปตามการศึกษา

สมมติฐานที่ 5.2 ระดับทุนทางสังคมด้านบรรทัดฐานแตกต่างกันไปตามการศึกษา

สมมติฐานว่าง (H_0) ระดับทุนทางสังคมด้านบรรทัดฐานไม่แตกต่างกันไปตามการศึกษา

สมมติฐานทางเลือก (H_1) ระดับทุนทางสังคมด้านบรรทัดฐานแตกต่างกันไปตามการศึกษา

สมมติฐานที่ 5.3 ระดับทุนทางสังคมด้านความไว้วางใจแตกต่างกันไปตามการศึกษา

สมมติฐานว่าง (H_0) ระดับทุนทางสังคมด้านความไว้วางใจไม่แตกต่างกันไปตามการศึกษา

สมมติฐานทางเลือก (H_1) ระดับทุนทางสังคมด้านความไว้วางใจแตกต่างกันไปตาม

การศึกษา

ตารางที่ 6 การศึกษากับระดับทุนทางสังคมของชาวบ้าน

ระดับทุนทางสังคม	การศึกษา	n	\bar{X}	S.D.	F-test	sig
1. โดยรวม	ประถมศึกษาและต่ำกว่า	81	4.23	0.38	3.25	.02
	มัธยมศึกษา/ ปวช.	25	4.06	0.42		
	อนุปริญญา/ ปวท. / ปวส.	13	3.89	0.58		
	ปริญญาตรี	4	4.02	0.36		
	รวม	123				
2. ด้านเครือข่าย	ประถมศึกษาและต่ำกว่า	81	4.09	0.54	1.79	.15
	มัธยมศึกษา/ ปวช.	25	4.04	0.49		
	อนุปริญญา/ ปวท. / ปวส.	13	3.78	0.67		
	ปริญญาตรี	4	3.65	0.90		
	รวม	123				
3. ด้านบรรทัดฐาน	ประถมศึกษาและต่ำกว่า	81	4.56	0.43	3.77	.01
	มัธยมศึกษา/ ปวช.	25	4.27	0.46		
	อนุปริญญา/ ปวท. / ปวส.	13	4.26	0.54		
	ปริญญาตรี	4	4.55	0.52		
	รวม	123				
4. ด้านความไว้วางใจ	ประถมศึกษาและต่ำกว่า	81	4.04	0.46	2.81	.04
	มัธยมศึกษา/ ปวช.	25	3.87	0.59		
	อนุปริญญา/ ปวท. / ปวส.	13	3.63	0.70		
	ปริญญาตรี	4	3.85	0.19		
	รวม	123				

กำหนดให้ $\alpha = 0.05$

ผลการทดสอบจากตารางที่ 6

การศึกษาเกี่ยวกับระดับทุนทางสังคมของชาวบ้านโดยรวม พบว่า F มีค่า $sig = 0.02$ ซึ่งน้อยกว่า $\alpha = 0.05$ จึงสามารถปฏิเสธสมมติฐานว่าง (H_0) ยอมรับสมมติฐานทางเลือก (H_1) หมายความว่าระดับทุนทางสังคมแตกต่างกันไปตามการศึกษาอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ค่า $\alpha = 0.05$ ดังนั้นการศึกษามีผลต่อระดับทุนทางสังคมของชาวบ้านโดยรวม

การศึกษาเกี่ยวกับระดับทุนทางสังคมของชาวบ้านด้านเครือข่าย พบว่า F มีค่า $sig = 0.15$ ซึ่งมากกว่า $\alpha = 0.05$ จึงไม่สามารถปฏิเสธสมมติฐานว่าง (H_0) คือยอมรับว่าระดับทุนทางสังคมไม่แตกต่างกันไปตามการศึกษา ดังนั้นการศึกษามีผลต่อระดับทุนทางสังคมของชาวบ้านด้านเครือข่าย

การศึกษาเกี่ยวกับระดับทุนทางสังคมของชาวบ้านด้านบรรทัดฐาน พบว่า F มีค่า $sig = 0.01$ ซึ่งน้อยกว่า $\alpha = 0.05$ จึงสามารถปฏิเสธสมมติฐานว่าง (H_0) ยอมรับสมมติฐานทางเลือก (H_1) หมายความว่าระดับทุนทางสังคมแตกต่างกันไปตามการศึกษอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ค่า $\alpha = 0.05$ ดังนั้นการศึกษามีผลต่อระดับทุนทางสังคมของชาวบ้านด้านบรรทัดฐาน

การศึกษาเกี่ยวกับระดับทุนทางสังคมของชาวบ้านด้านความไว้วางใจ พบว่า F มีค่า $sig = 0.04$ ซึ่งน้อยกว่า $\alpha = 0.05$ จึงสามารถปฏิเสธสมมติฐานว่าง (H_0) ยอมรับสมมติฐานทางเลือก (H_1) หมายความว่าระดับทุนทางสังคมแตกต่างกันไปตามการศึกษอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ค่า $\alpha = 0.05$ ดังนั้นการศึกษามีผลต่อระดับทุนทางสังคมของชาวบ้านด้านความไว้วางใจ

สมมติฐานที่ 6 ระดับทุนทางสังคมแตกต่างกันไปตามอาชีพ

สมมติฐานว่าง (H_0) ระดับทุนทางสังคมไม่แตกต่างกันไปตามอาชีพ

สมมติฐานทางเลือก (H_1) ระดับทุนทางสังคมแตกต่างกันไปตามอาชีพ

สมมติฐานที่ 6.1 ระดับทุนทางสังคมด้านเครือข่ายแตกต่างกันไปตามอาชีพ

สมมติฐานว่าง (H_0) ระดับทุนทางสังคมด้านเครือข่ายไม่แตกต่างกันไปตามอาชีพ

สมมติฐานทางเลือก (H_1) ระดับทุนทางสังคมด้านเครือข่ายแตกต่างกันไปตามอาชีพ

สมมติฐานที่ 6.2 ระดับทุนทางสังคมด้านบรรทัดฐานแตกต่างกันไปตามอาชีพ

สมมติฐานว่าง (H_0) ระดับทุนทางสังคมด้านบรรทัดฐานไม่แตกต่างกันไปตามอาชีพ

สมมติฐานทางเลือก (H_1) ระดับทุนทางสังคมด้านบรรทัดฐานแตกต่างกันไปตามอาชีพ

สมมติฐานที่ 6.3 ระดับทุนทางสังคมด้านความไว้วางใจแตกต่างกันไปตามอาชีพ

สมมติฐานว่าง (H_0) ระดับทุนทางสังคมด้านความไว้วางใจไม่แตกต่างกันไปตามอาชีพ

สมมติฐานทางเลือก (H_1) ระดับทุนทางสังคมด้านความไว้วางใจแตกต่างกันไปตามอาชีพ

ตารางที่ 7 อาชีพกับระดับทุนทางสังคมของชาวบ้าน

ระดับทุนทางสังคม	อาชีพ	n	\bar{x}	S.D.	F-test	sig
1. โดยรวม	ธุรกิจส่วนตัว	11	3.97	0.45	3.25	.00
	ค้าขาย	14	4.25	0.38		
	รับราชการ	4	4.08	0.29		
	ทำงานบริษัท	11	3.84	0.54		
	ประมง / เกษตรกร	53	4.23	0.41		
	รับจ้างทั่วไป	21	4.03	0.36		
	แม่บ้าน	9	4.48	0.33		
	รวม	123				
	2. ด้านเครือข่าย	ธุรกิจส่วนตัว	11	3.84		
ค้าขาย		14	4.24	0.50		
รับราชการ		4	3.85	0.85		
ทำงานบริษัท		11	3.62	0.64		
ประมง / เกษตรกร		53	4.17	0.43		
รับจ้างทั่วไป		21	3.80	0.55		
แม่บ้าน		9	4.29	0.53		
รวม		123				
3. ด้านบรรทัดฐาน		ธุรกิจส่วนตัว	11	4.27	0.41	3.46
	ค้าขาย	14	4.57	0.46		
	รับราชการ	4	4.55	0.52		
	ทำงานบริษัท	11	4.13	0.47		
	ประมง / เกษตรกร	53	4.53	0.45		
	รับจ้างทั่วไป	21	4.34	0.45		
	แม่บ้าน	9	4.89	0.23		
	รวม	123				
	4. ด้านความไว้วางใจ	ธุรกิจส่วนตัว	11	3.82	0.62	
ค้าขาย		14	3.93	0.45		
รับราชการ		4	3.85	0.19		
ทำงานบริษัท		11	3.76	0.66		
ประมง / เกษตรกร		53	4.00	0.55		

ตารางที่ 7 (ต่อ)

ระดับทุนทางสังคม	อาชีพ	n	\bar{X}	S.D.	F-test	sig
	รับจ้างทั่วไป	21	4.00	0.55	0.98	.44
	แม่บ้าน	9	3.95	0.44		
	รวม	123	4.27	0.43		

กำหนดให้ $\alpha = 0.05$

ผลการทดสอบจากตารางที่ 7

อาชีพกับระดับทุนทางสังคมของชาวบ้านโดยรวม พบว่า F มีค่า sig = 0.00 ซึ่งน้อยกว่า $\alpha = 0.05$ จึงสามารถปฏิเสธสมมติฐานว่าง (H_0) ยอมรับสมมติฐานทางเลือก (H_1) หมายความว่าระดับทุนทางสังคมแตกต่างกันไปตามอาชีพอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ค่า $\alpha = 0.05$ ดังนั้นอาชีพมีผลต่อระดับทุนทางสังคมของชาวบ้าน โดยรวม

อาชีพกับระดับทุนทางสังคมของชาวบ้านด้านเครือข่าย พบว่า F มีค่า sig = 0.00 ซึ่งน้อยกว่า $\alpha = 0.05$ จึงสามารถปฏิเสธสมมติฐานว่าง (H_0) ยอมรับสมมติฐานทางเลือก (H_1) หมายความว่าระดับทุนทางสังคมแตกต่างกันไปตามอาชีพอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ค่า $\alpha = 0.05$ ดังนั้นอาชีพมีผลต่อระดับทุนทางสังคมของชาวบ้านด้านเครือข่าย

อาชีพกับระดับทุนทางสังคมของชาวบ้านด้านบรรทัดฐาน พบว่า F มีค่า sig = 0.00 ซึ่งน้อยกว่า $\alpha = 0.05$ จึงสามารถปฏิเสธสมมติฐานว่าง (H_0) ยอมรับสมมติฐานทางเลือก (H_1) หมายความว่าระดับทุนทางสังคมแตกต่างกันไปตามอาชีพอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ค่า $\alpha = 0.05$ ดังนั้นอาชีพมีผลต่อระดับทุนทางสังคมของชาวบ้านด้านบรรทัดฐาน

อาชีพกับระดับทุนทางสังคมของชาวบ้านด้านความไว้วางใจ พบว่า F มีค่า sig = 0.44 ซึ่งมากกว่า $\alpha = 0.05$ จึงไม่สามารถปฏิเสธสมมติฐานว่าง (H_0) คือยอมรับว่าระดับทุนทางสังคมไม่แตกต่างกันไปตามอาชีพ ดังนั้นอาชีพไม่มีผลต่อระดับทุนทางสังคมของชาวบ้านด้านความไว้วางใจ

สมมติฐานที่ 7 ระดับทุนทางสังคมแตกต่างกันไปตามรายได้

สมมติฐานว่าง (H_0) ระดับทุนทางสังคมไม่แตกต่างกันไปตามรายได้

สมมติฐานทางเลือก (H_1) ระดับทุนทางสังคมแตกต่างกันไปตามรายได้

สมมติฐานที่ 7.1 ระดับทุนทางสังคมด้านเครือข่ายแตกต่างกันไปตามรายได้

สมมติฐานว่าง (H_0) ระดับทุนทางสังคมด้านเครือข่ายไม่แตกต่างกันไปตามรายได้

สมมติฐานทางเลือก (H_1) ระดับทุนทางสังคมด้านเครือข่ายแตกต่างกันไปตามรายได้
 สมมติฐานที่ 7.2 ระดับทุนทางสังคมด้านบรรทัดฐานแตกต่างกันไปตามรายได้
 สมมติฐานว่าง (H_0) ระดับทุนทางสังคมด้านบรรทัดฐานไม่แตกต่างกันไปตามรายได้
 สมมติฐานทางเลือก (H_1) ระดับทุนทางสังคมด้านบรรทัดฐานแตกต่างกันไปตามรายได้
 สมมติฐานที่ 7.3 ระดับทุนทางสังคมด้านความไว้วางใจแตกต่างกันไปตามรายได้
 สมมติฐานว่าง (H_0) ระดับทุนทางสังคมด้านความไว้วางใจไม่แตกต่างกันไปตามรายได้
 สมมติฐานทางเลือก (H_1) ระดับทุนทางสังคมด้านความไว้วางใจแตกต่างกันไปตามรายได้

ตารางที่ 8 รายได้กับระดับทุนทางสังคมของชาวบ้าน

ระดับทุนทางสังคม	รายได้	n	\bar{X}	S.D.	F-test	sig
1. โดยรวม	5,000 บาท และต่ำกว่า	31	4.32	0.41	3.31	.02
	5,001-10,000 บาท	75	4.14	0.43		
	10,001-15,000 บาท	14	3.94	0.38		
	20,001 บาทขึ้นไป	3	3.87	0.11		
	รวม	123				
2. ด้านเครือข่าย	5,000 บาท และต่ำกว่า	31	4.13	0.58	2.47	.06
	5,001-10,000 บาท	75	4.05	0.54		
	10,001-15,000 บาท	14	3.91	0.52		
	20,001 บาทขึ้นไป	3	3.27	0.58		
	รวม	123				
3. ด้านบรรทัดฐาน	5,000 บาท และต่ำกว่า	31	4.64	0.45	2.25	.09
	5,001-10,000 บาท	75	4.43	0.47		
	10,001-15,000 บาท	14	4.31	0.39		
	20,001 บาทขึ้นไป	3	4.53	0.50		
	รวม	123				
4. ด้านความไว้วางใจ	5,000 บาท และต่ำกว่า	31	4.18	0.44	4.49	.00
	5,001-10,000 บาท	75	3.94	0.53		
	10,001-15,000 บาท	14	3.60	0.51		
	20,001 บาทขึ้นไป	3	3.80	0.00		
	รวม	123				

กำหนดให้ $\alpha = 0.05$

ผลการทดสอบจากตารางที่ 8

รายได้กับระดับทุนทางสังคมของชาวบ้านโดยรวม พบว่า F มีค่า $\text{sig} = 0.02$ ซึ่งน้อยกว่า $\alpha = 0.05$ จึงสามารถปฏิเสธสมมติฐานว่าง (H_0) ยอมรับสมมติฐานทางเลือก (H_1) หมายความว่าระดับทุนทางสังคมแตกต่างกันไปตามรายได้ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ค่า $\alpha = 0.05$ ดังนั้นรายได้มีผลต่อระดับทุนทางสังคมของชาวบ้านโดยรวม

รายได้กับระดับทุนทางสังคมของชาวบ้านด้านเครือข่าย พบว่า F มีค่า $\text{sig} = 0.06$ ซึ่งมากกว่า $\alpha = 0.05$ จึงไม่สามารถปฏิเสธสมมติฐานว่าง (H_0) คือยอมรับว่าระดับทุนทางสังคมไม่แตกต่างกันไปตามรายได้ ดังนั้นรายได้ไม่มีผลต่อระดับทุนทางสังคมของชาวบ้านด้านเครือข่าย

รายได้กับระดับทุนทางสังคมของชาวบ้านด้านบรรทัดฐาน พบว่า F มีค่า $\text{sig} = 0.08$ ซึ่งมากกว่า $\alpha = 0.05$ จึงไม่สามารถปฏิเสธสมมติฐานว่าง (H_0) คือยอมรับว่าระดับทุนทางสังคมไม่แตกต่างกันไปตามรายได้ ดังนั้นรายได้ไม่มีผลต่อระดับทุนทางสังคมของชาวบ้านด้านบรรทัดฐาน

รายได้กับระดับทุนทางสังคมของชาวบ้านด้านความไว้วางใจ พบว่า F มีค่า $\text{sig} = 0.00$ ซึ่งน้อยกว่า $\alpha = 0.05$ จึงสามารถปฏิเสธสมมติฐานว่าง (H_0) ยอมรับสมมติฐานทางเลือก (H_1) หมายความว่าระดับทุนทางสังคมแตกต่างกันไปตามรายได้ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ค่า $\alpha = 0.05$ ดังนั้นรายได้มีผลต่อระดับทุนทางสังคมของชาวบ้านด้านความไว้วางใจ

สมมติฐานที่ 8 ระดับทุนทางสังคมแตกต่างกันไปตามการมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมต่างๆ ของชาวบ้านต่อชุมชน

สมมติฐานว่าง (H_0) ระดับทุนทางสังคมไม่แตกต่างกันไปตามการมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมต่างๆ ของชาวบ้านต่อชุมชน

สมมติฐานทางเลือก (H_1) ระดับทุนทางสังคมแตกต่างกันไปตามการมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมต่างๆ ของชาวบ้านต่อชุมชน

ผลงานวิทยานิพนธ์ ระดับปริญญาตรี

สมมติฐานที่ 8.1 ระดับทุนทางสังคมด้านเครือข่ายแตกต่างกันไปตามการมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมต่างๆ ของชาวบ้านต่อชุมชน

สมมติฐานว่าง (H_0) ระดับทุนทางสังคมด้านเครือข่ายไม่แตกต่างกันไปตามการมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมต่างๆ ของชาวบ้านต่อชุมชน

สมมติฐานทางเลือก (H_1) ระดับทุนทางสังคมด้านเครือข่ายแตกต่างกันไปตามการมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมต่างๆ ของชาวบ้านต่อชุมชน

สมมติฐานที่ 8.2 ระดับทุนทางสังคมด้านบรรทัดฐานแตกต่างกันไปตามการมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมต่างๆ ของชาวบ้านต่อชุมชน

สมมติฐานว่าง (H_0) ระดับทุนทางสังคมด้านบรรทัดฐานไม่แตกต่างกันตามการมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมต่างๆ ของชาวบ้านต่อชุมชน

สมมติฐานทางเลือก (H_1) ระดับทุนทางสังคมด้านบรรทัดฐานแตกต่างกันตามการมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมต่างๆ ของชาวบ้านต่อชุมชน

สมมติฐานที่ 8.3 ระดับทุนทางสังคมด้านความไว้วางใจแตกต่างกันตามการมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมต่างๆ ของชาวบ้านต่อชุมชน

สมมติฐานว่าง (H_0) ระดับทุนทางสังคมด้านความไว้วางใจไม่แตกต่างกันตามการมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมต่างๆ ของชาวบ้านต่อชุมชน

สมมติฐานทางเลือก (H_1) ระดับทุนทางสังคมด้านความไว้วางใจแตกต่างกันตามการมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมต่างๆ ของชาวบ้านต่อชุมชน

ตารางที่ 9 การมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมต่างๆ ของชาวบ้านต่อชุมชนกับระดับทุนทางสังคม

ระดับทุนทางสังคม	การมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมต่างๆ ของชาวบ้านต่อชุมชน	n	\bar{X}	S.D.	F-test	sig
1. โดยรวม	บ่อยมากที่สุด	4	4.37	0.27	6.03	.00
	บ่อยมาก	59	4.27	0.41		
	ปานกลาง	38	4.13	0.41		
	น้อยครั้ง	22	3.86	0.40		
	รวม	123				
2. ด้านเครือข่าย	บ่อยมากที่สุด	4	4.45	0.41	15.24	.00
	บ่อยมาก	59	4.25	0.43		
	ปานกลาง	38	3.98	0.52		
	น้อยครั้ง	22	3.46	0.57		
	รวม	123				
3. ด้านบรรทัดฐาน	บ่อยมากที่สุด	4	4.70	0.38	1.46	.23
	บ่อยมาก	59	4.53	0.45		
	ปานกลาง	38	4.36	0.47		
	น้อยครั้ง	22	4.46	0.50		
	รวม	123				
4. ด้านความไว้วางใจ	บ่อยมากที่สุด	4	3.95	0.38	3.41	.02
	บ่อยมาก	59	4.03	0.54		

ตารางที่ 9 (ต่อ)

ระดับทุนทางสังคม	การมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมต่างๆ ของชาวบ้านต่อชุมชน	n	\bar{X}	S.D.	F-test	sig
	ปานกลาง	38	4.04	0.46		
	น้อยครั้ง	22	3.64	0.52		
	รวม	123				

กำหนดให้ $\alpha = 0.05$

ผลการทดสอบจากตารางที่ 9

การมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมต่างๆ ของชาวบ้านต่อชุมชนกับระดับทุนทางสังคมของชาวบ้านโดยรวม พบว่า F มีค่า sig = 0.00 ซึ่งน้อยกว่า $\alpha = 0.05$ จึงสามารถปฏิเสธสมมติฐานว่าง (H_0) ยอมรับสมมติฐานทางเลือก (H_1) หมายความว่าระดับทุนทางสังคมแตกต่างกันไปตามการมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมต่างๆ ของชาวบ้านต่อชุมชนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ค่า $\alpha = 0.05$ ดังนั้นการมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมต่างๆ ของชาวบ้านต่อชุมชนมีผลต่อระดับทุนทางสังคมของชาวบ้านโดยรวม

การมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมต่างๆ ของชาวบ้านต่อชุมชนกับระดับทุนทางสังคมของชาวบ้านด้านเครือข่าย พบว่า F มีค่า sig = 0.00 ซึ่งน้อยกว่า $\alpha = 0.05$ จึงสามารถปฏิเสธสมมติฐานว่าง (H_0) ยอมรับสมมติฐานทางเลือก (H_1) หมายความว่าระดับทุนทางสังคมแตกต่างกันไปตามการมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมต่างๆ ของชาวบ้านต่อชุมชนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ค่า $\alpha = 0.05$ ดังนั้นการมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมต่างๆ ของชาวบ้านต่อชุมชนมีผลต่อระดับทุนทางสังคมของชาวบ้านด้านเครือข่าย

การมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมต่างๆ ของชาวบ้านต่อชุมชนกับระดับทุนทางสังคมของชาวบ้านด้านบรรทัดฐาน พบว่า F มีค่า sig = 0.23 ซึ่งมากกว่า $\alpha = 0.05$ จึงไม่สามารถปฏิเสธสมมติฐานว่าง (H_0) คือยอมรับว่าระดับทุนทางสังคมไม่แตกต่างกันไปตามการมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมต่างๆ ของชาวบ้านต่อชุมชน ดังนั้นการมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมต่างๆ ของชาวบ้านต่อชุมชนไม่มีผลต่อระดับทุนทางสังคมของชาวบ้านด้านบรรทัดฐาน

การมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมต่างๆ ของชาวบ้านต่อชุมชนกับระดับทุนทางสังคมของชาวบ้านด้านความไว้วางใจ พบว่า F มีค่า sig = 0.02 ซึ่งน้อยกว่า $\alpha = 0.05$ จึงสามารถปฏิเสธสมมติฐานว่าง (H_0) ยอมรับสมมติฐานทางเลือก (H_1) หมายความว่าระดับทุนทางสังคมแตกต่างกัน

ไปตามการมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมต่างๆ ของชาวบ้านต่อชุมชนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ค่า $\alpha = 0.05$ ดังนั้นการมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมต่างๆ ของชาวบ้านต่อชุมชนมีผลต่อระดับทุนทางสังคมของชาวบ้านด้านความไว้วางใจ

สมมติฐานที่ 9 ระดับทุนทางสังคมแตกต่างกันไปตามการที่ชาวบ้านได้รับเชิญไปร่วมกิจกรรมต่างๆ ของชุมชน

สมมติฐานว่าง (H_0) ระดับทุนทางสังคมไม่แตกต่างกันไปตามการที่ชาวบ้านได้รับเชิญไปร่วมกิจกรรมต่างๆ ของชุมชน

สมมติฐานทางเลือก (H_1) ระดับทุนทางสังคมแตกต่างกันไปตามการที่ชาวบ้านได้รับเชิญไปร่วมกิจกรรมต่างๆ ของชุมชน

สมมติฐานที่ 9.1 ระดับทุนทางสังคมด้านเครือข่ายแตกต่างกันไปตามการที่ชาวบ้านได้รับเชิญไปร่วมกิจกรรมต่างๆ ของชุมชน

สมมติฐานว่าง (H_0) ระดับทุนทางสังคมด้านเครือข่ายไม่แตกต่างกันไปตามการที่ชาวบ้านได้รับเชิญไปร่วมกิจกรรมต่างๆ ของชุมชน

สมมติฐานทางเลือก (H_1) ระดับทุนทางสังคมด้านเครือข่ายแตกต่างกันไปตามการที่ชาวบ้านได้รับเชิญไปร่วมกิจกรรมต่างๆ ของชุมชน

สมมติฐานที่ 9.2 ระดับทุนทางสังคมด้านบรรทัดฐานแตกต่างกันไปตามการที่ชาวบ้านได้รับเชิญไปร่วมกิจกรรมต่างๆ ของชุมชน

สมมติฐานว่าง (H_0) ระดับทุนทางสังคมด้านบรรทัดฐานไม่แตกต่างกันไปตามการที่ชาวบ้านได้รับเชิญไปร่วมกิจกรรมต่างๆ ของชุมชน

สมมติฐานทางเลือก (H_1) ระดับทุนทางสังคมด้านบรรทัดฐานแตกต่างกันไปตามการที่ชาวบ้านได้รับเชิญไปร่วมกิจกรรมต่างๆ ของชุมชน

สมมติฐานที่ 9.3 ระดับทุนทางสังคมด้านความไว้วางใจแตกต่างกันไปตามการที่ชาวบ้านได้รับเชิญไปร่วมกิจกรรมต่างๆ ของชุมชน

สมมติฐานว่าง (H_0) ระดับทุนทางสังคมด้านความไว้วางใจไม่แตกต่างกันไปตามการที่ชาวบ้านได้รับเชิญไปร่วมกิจกรรมต่างๆ ของชุมชน

สมมติฐานทางเลือก (H_1) ระดับทุนทางสังคมด้านความไว้วางใจแตกต่างกันไปตามการที่ชาวบ้านได้รับเชิญไปร่วมกิจกรรมต่างๆ ของชุมชน

ตารางที่ 10 การที่ชาวบ้านได้รับเชิญไปร่วมกิจกรรมต่างๆ ของชุมชนกับระดับทุนทางสังคมของชาวบ้าน

ระดับทุนทางสังคม	การที่ชาวบ้านได้รับเชิญไปร่วมกิจกรรมต่างๆ ของชุมชน	n	\bar{X}	S.D.	F-test	sig
1. โดยรวม	บ่อยมากที่สุด	5	4.47	0.27	7.32	.00
	บ่อยมาก	64	4.25	0.39		
	ปานกลาง	37	4.13	0.41		
	น้อยครั้ง	17	3.78	0.42		
	รวม	123				
2. ด้านเครือข่าย	บ่อยมากที่สุด	5	4.52	0.33	13.44	.00
	บ่อยมาก	64	4.21	0.43		
	ปานกลาง	37	3.94	0.56		
	น้อยครั้ง	17	3.42	0.59		
	รวม	123				
3. ด้านบรรทัดฐาน	บ่อยมากที่สุด	5	4.60	0.42	0.56	.64
	บ่อยมาก	64	4.51	0.45		
	ปานกลาง	37	4.44	0.47		
	น้อยครั้ง	17	4.38	0.53		
	รวม	123				
4. ด้านความไว้วางใจ	บ่อยมากที่สุด	5	4.28	0.44	5.32	.00
	บ่อยมาก	64	4.02	0.50		
	ปานกลาง	37	4.00	0.50		
	น้อยครั้ง	17	3.53	0.48		
	รวม	123				

กำหนดให้ $\alpha = 0.05$

ผลการทดสอบจากตารางที่ 10

การที่ชาวบ้านได้รับเชิญไปร่วมกิจกรรมต่างๆ ของชุมชนกับระดับทุนทางสังคมของชาวบ้านโดยรวม พบว่า F มีค่า sig = 0.00 ซึ่งน้อยกว่า $\alpha = 0.05$ จึงสามารถปฏิเสธสมมติฐานว่าง (H_0) ยอมรับสมมติฐานทางเลือก (H_1) หมายความว่าระดับทุนทางสังคมแตกต่างกันไปตามการที่ชาวบ้านได้รับเชิญไปร่วมกิจกรรมต่างๆ ของชุมชนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

ที่ค่า $\alpha = 0.05$ ดังนั้นการที่ชาวบ้านได้รับเชิญไปร่วมกิจกรรมต่างๆ ของชุมชนมีผลต่อระดับทุนทางสังคมของชาวบ้านโดยรวม

การที่ชาวบ้านได้รับเชิญไปร่วมกิจกรรมต่างๆ ของชุมชนกับระดับทุนทางสังคมของชาวบ้านด้านเครือข่าย พบว่า F มีค่า sig = 0.00 ซึ่งน้อยกว่า $\alpha = 0.05$ จึงสามารถปฏิเสธสมมติฐานว่าง (H_0) ยอมรับสมมติฐานทางเลือก (H_1) หมายความว่าระดับทุนทางสังคมแตกต่างกันไปตามการที่ชาวบ้านได้รับเชิญไปร่วมกิจกรรมต่างๆ ของชุมชนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ค่า $\alpha = 0.05$ ดังนั้นการที่ชาวบ้านได้รับเชิญไปร่วมกิจกรรมต่างๆ ของชุมชนมีผลต่อระดับทุนทางสังคมของชาวบ้านด้านเครือข่าย

การที่ชาวบ้านได้รับเชิญไปร่วมกิจกรรมต่างๆ ของชุมชนกับระดับทุนทางสังคมของชาวบ้านด้านบรรทัดฐาน พบว่า F มีค่า sig = 0.64 ซึ่งมากกว่า $\alpha = 0.05$ จึงไม่สามารถปฏิเสธสมมติฐานว่าง (H_0) คือยอมรับว่าระดับทุนทางสังคมไม่แตกต่างกันไปตามการที่ชาวบ้านได้รับเชิญไปร่วมกิจกรรมต่างๆ ของชุมชน ดังนั้นการที่ชาวบ้านได้รับเชิญไปร่วมกิจกรรมต่างๆ ของชุมชนไม่มีผลต่อระดับทุนทางสังคมของชาวบ้านด้านบรรทัดฐาน

การที่ชาวบ้านได้รับเชิญไปร่วมกิจกรรมต่างๆ ของชุมชนกับระดับทุนทางสังคมของชาวบ้านด้านความไว้วางใจ พบว่า F มีค่า sig = 0.00 ซึ่งน้อยกว่า $\alpha = 0.05$ จึงสามารถปฏิเสธสมมติฐานว่าง (H_0) ยอมรับสมมติฐานทางเลือก (H_1) หมายความว่าระดับทุนทางสังคมแตกต่างกันไปตามการที่ชาวบ้านได้รับเชิญไปร่วมกิจกรรมต่างๆ ของชุมชนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ค่า $\alpha = 0.05$ การที่ชาวบ้านได้รับเชิญไปร่วมกิจกรรมต่างๆ ของชุมชนมีผลต่อระดับทุนทางสังคมของชาวบ้านด้านความไว้วางใจ

สมมติฐานที่ 10 ระดับทุนทางสังคมแตกต่างกันไปตามระยะทางจากบ้านถึงศูนย์กลาง

ชุมชน

ผลงานวิทยานิพนธ์ระดับปริญญาตรี

สมมติฐานว่าง (H_0) ระดับทุนทางสังคมไม่แตกต่างกันไปตามระยะทางจากบ้าน

ถึงศูนย์กลางชุมชน

สมมติฐานทางเลือก (H_1) ระดับทุนทางสังคมแตกต่างกันไปตามระยะทางจากบ้าน

ถึงศูนย์กลางชุมชน

สมมติฐานที่ 10.1 ระดับทุนทางสังคมด้านเครือข่ายแตกต่างกันไปตามระยะทางจากบ้าน

ถึงศูนย์กลางชุมชน

สมมติฐานว่าง (H_0) ระดับทุนทางสังคมด้านเครือข่ายไม่แตกต่างกันไปตามระยะทาง

จากบ้านถึงศูนย์กลางชุมชน

สมมติฐานทางเลือก (H_1) ระดับทุนทางสังคมด้านเครือข่ายแตกต่างกันไปตามระยะทางจากบ้านถึงศูนย์กลางชุมชน

สมมติฐานที่ 10.2 ระดับทุนทางสังคมด้านบรรทัดฐานแตกต่างกันไปตามระยะทางจากบ้านถึงศูนย์กลางชุมชน

สมมติฐานว่าง (H_0) ระดับทุนทางสังคมด้านบรรทัดฐานไม่แตกต่างกันไปตามระยะทางจากบ้านถึงศูนย์กลางชุมชน

สมมติฐานทางเลือก (H_1) ระดับทุนทางสังคมด้านบรรทัดฐานแตกต่างกันไปตามระยะทางจากบ้านถึงศูนย์กลางชุมชน

สมมติฐานที่ 10.3 ระดับทุนทางสังคมด้านความไว้วางใจแตกต่างกันไปตามระยะทางจากบ้านถึงศูนย์กลางชุมชน

สมมติฐานว่าง (H_0) ระดับทุนทางสังคมด้านความไว้วางใจไม่แตกต่างกันไปตามระยะทางจากบ้านถึงศูนย์กลางชุมชน

สมมติฐานทางเลือก (H_1) ระดับทุนทางสังคมด้านความไว้วางใจแตกต่างกันไปตามระยะทางจากบ้านถึงศูนย์กลางชุมชน

ตารางที่ 11 ระยะทางจากบ้านถึงศูนย์กลางชุมชนกับระดับทุนทางสังคมของชาวบ้าน

ระดับทุนทางสังคม	ระยะทางจากบ้านถึงศูนย์กลางชุมชน	n	\bar{X}	S.D.	F-test	sig
1. โดยรวม	1 กิโลเมตร และน้อยกว่า	18	3.95	0.47	1.71	.17
	มากกว่า 1 กม. แต่ไม่เกิน 5 กม.	63	4.19	0.40		
	มากกว่า 5 กม. แต่ไม่เกิน 10 กม.	40	4.19	0.44		
	มากกว่า 10 กม. แต่ไม่เกิน 15 กม.	2	4.10	0.33		
	รวม	123				
2. ด้านเครือข่าย	1 กิโลเมตร และน้อยกว่า	18	3.74	0.78	2.04	.11
	มากกว่า 1 กม. แต่ไม่เกิน 5 กม.	63	4.06	0.53		
	มากกว่า 5 กม. แต่ไม่เกิน 10 กม.	40	4.12	0.48		
	มากกว่า 10 กม. แต่ไม่เกิน 15 กม.	2	4.00	0.00		
	รวม	123				
3. ด้านบรรทัดฐาน	1 กิโลเมตร และน้อยกว่า	18	4.35	0.50	0.44	.72
	มากกว่า 1 กม. แต่ไม่เกิน 5 กม.	63	4.49	0.46		
	มากกว่า 5 กม. แต่ไม่เกิน 10 กม.	40	4.49	0.46		

ตารางที่ 11 (ต่อ)

ระดับทุนทางสังคม	ระยะทางจากบ้านถึงศูนย์กลางชุมชน	n	\bar{X}	S.D.	F-test	sig
	มากกว่า 10 กม. แต่ไม่เกิน 15 กม. รวม	2 123	4.50	0.70		
4.ด้านความไว้วางใจ	1 กิโลเมตร และน้อยกว่า มากกว่า 1 กม. แต่ไม่เกิน 5 กม.	18 63	3.74 4.03	0.45 0.51	1.49	.22
	มากกว่า 5 กม. แต่ไม่เกิน 10 กม.	40	3.95	0.56		
	มากกว่า 10 กม. แต่ไม่เกิน 15 กม.	2	3.80	0.28		
	รวม	123				

กำหนดให้ $\alpha = 0.05$

ผลการทดสอบจากตารางที่ 11

ระยะทางจากบ้านถึงศูนย์กลางชุมชนกับระดับทุนทางสังคมของชาวบ้านโดยรวม พบว่า F มีค่า sig = 0.17 ซึ่งมากกว่า $\alpha = 0.05$ จึงไม่สามารถปฏิเสธสมมติฐานว่าง (H_0) คือยอมรับว่าระดับทุนทางสังคมไม่แตกต่างกันไปตามระยะทางจากบ้านถึงศูนย์กลางชุมชน ดังนั้นระยะทางจากบ้านถึงศูนย์กลางชุมชนไม่มีผลต่อระดับทุนทางสังคมของชาวบ้านโดยรวม

ระยะทางจากบ้านถึงศูนย์กลางชุมชนกับระดับทุนทางสังคมของชาวบ้านด้านเครือข่าย พบว่า F มีค่า sig = 0.11 ซึ่งมากกว่า $\alpha = 0.05$ จึงไม่สามารถปฏิเสธสมมติฐานว่าง (H_0) คือยอมรับว่าระดับทุนทางสังคมไม่แตกต่างกันไปตามระยะทางจากบ้านถึงศูนย์กลางชุมชน ดังนั้นระยะทางจากบ้านถึงศูนย์กลางชุมชนไม่มีผลต่อระดับทุนทางสังคมของชาวบ้านด้านเครือข่าย

ระยะทางจากบ้านถึงศูนย์กลางชุมชนกับระดับทุนทางสังคมของชาวบ้านด้านบรรทัดฐาน พบว่า F มีค่า sig = 0.72 ซึ่งมากกว่า $\alpha = 0.05$ จึงไม่สามารถปฏิเสธสมมติฐานว่าง (H_0) คือยอมรับว่าระดับทุนทางสังคมไม่แตกต่างกันไปตามระยะทางจากบ้านถึงศูนย์กลางชุมชน ดังนั้นระยะทางจากบ้านถึงศูนย์กลางชุมชนไม่มีผลต่อระดับทุนทางสังคมของชาวบ้านด้านบรรทัดฐาน

ระยะทางจากบ้านถึงศูนย์กลางชุมชนกับระดับทุนทางสังคมของชาวบ้านด้านความไว้วางใจ พบว่า F มีค่า sig = 0.22 ซึ่งมากกว่า $\alpha = 0.05$ จึงไม่สามารถปฏิเสธสมมติฐานว่าง (H_0) คือยอมรับว่าระดับทุนทางสังคมไม่แตกต่างกันไปตามระยะทางจากบ้านถึงศูนย์กลางชุมชน

ดังนั้นระยะทางจากบ้านถึงศูนย์กลางชุมชนไม่มีผลต่อระดับทุนทางสังคมของชาวบ้านด้านความไว้วางใจ

สมมติฐานที่ 11 ระดับทุนทางสังคมแตกต่างกันไปตามระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในชุมชน

สมมติฐานว่าง (H_0) ระดับทุนทางสังคมไม่แตกต่างกันไปตามระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในชุมชน

สมมติฐานทางเลือก (H_1) ระดับทุนทางสังคมแตกต่างกันไปตามระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในชุมชน

สมมติฐานที่ 11.1 ระดับทุนทางสังคมด้านเครือข่ายแตกต่างกันไปตามระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในชุมชน

สมมติฐานว่าง (H_0) ระดับทุนทางสังคมด้านเครือข่ายไม่แตกต่างกันไปตามระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในชุมชน

สมมติฐานทางเลือก (H_1) ระดับทุนทางสังคมด้านเครือข่ายแตกต่างกันไปตามระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในชุมชน

สมมติฐานที่ 11.2 ระดับทุนทางสังคมด้านบรรทัดฐานแตกต่างกันไปตามระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในชุมชน

สมมติฐานว่าง (H_0) ระดับทุนทางสังคมด้านบรรทัดฐานไม่แตกต่างกันไปตามระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในชุมชน

สมมติฐานทางเลือก (H_1) ระดับทุนทางสังคมด้านบรรทัดฐานแตกต่างกันไปตามระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในชุมชน

สมมติฐานที่ 11.3 ระดับทุนทางสังคมด้านความไว้วางใจแตกต่างกันไปตามระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในชุมชน

สมมติฐานว่าง (H_0) ระดับทุนทางสังคมด้านความไว้วางใจไม่แตกต่างกันไปตามระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในชุมชน

สมมติฐานทางเลือก (H_1) ระดับทุนทางสังคมด้านความไว้วางใจแตกต่างกันไปตามระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในชุมชน

ตารางที่ 12 ระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในชุมชนกับระดับทุนทางสังคมของชาวบ้าน

ระดับทุนทางสังคม	ระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในชุมชน	n	\bar{X}	S.D.	F-test	sig
1. โดยรวม	มากกว่า 5 ปี แต่ไม่เกิน 10 ปี	2	3.30	0.99	8.62	.00
	มากกว่า 15 ปี	121	4.17	0.41		
	รวม	123				

ตารางที่ 12 (ต่อ)

ระดับทุนทางสังคม	ระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในชุมชน	n	\bar{X}	S.D.	F-test	sig
2.ด้านเครือข่าย	มากกว่า 5 ปี แต่ไม่เกิน 10 ปี	2	3.20	1.13	4.60	.03
	มากกว่า 15 ปี	121	4.05	0.55		
	รวม	123				
3.ด้านบรรทัดฐาน	มากกว่า 5 ปี แต่ไม่เกิน 10 ปี	2	3.50	0.71	9.45	.00
	มากกว่า 15 ปี	121	4.49	0.45		
	รวม	123				
4.ด้านความไว้วางใจ	มากกว่า 5 ปี แต่ไม่เกิน 10 ปี	2	3.20	1.13	4.36	.04
	มากกว่า 15 ปี	121	3.97	0.51		
	รวม	123				

กำหนดให้ $\alpha = 0.05$

ผลการทดสอบจากตารางที่ 12

ระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในชุมชนกับระดับทุนทางสังคมของชาวบ้านโดยรวม พบว่า F มีค่า sig = 0.00 ซึ่งน้อยกว่า $\alpha = 0.05$ จึงสามารถปฏิเสธสมมติฐานว่าง (H_0) ยอมรับสมมติฐานทางเลือก (H_1) หมายความว่าระดับทุนทางสังคมแตกต่างกันไปตามระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในชุมชนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ค่า $\alpha = 0.05$ ดังนั้นระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในชุมชนมีผลต่อระดับทุนทางสังคมของชาวบ้านโดยรวม

ระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในชุมชนกับระดับทุนทางสังคมของชาวบ้านด้านเครือข่าย พบว่า F มีค่า sig = 0.03 ซึ่งน้อยกว่า $\alpha = 0.05$ จึงสามารถปฏิเสธสมมติฐานว่าง (H_0) ยอมรับสมมติฐานทางเลือก (H_1) หมายความว่าระดับทุนทางสังคมแตกต่างกันไปตามระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในชุมชนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ค่า $\alpha = 0.05$ ดังนั้นระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในชุมชนมีผลต่อระดับทุนทางสังคมของชาวบ้านด้านเครือข่าย

ระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในชุมชนกับระดับทุนทางสังคมของชาวบ้านด้านบรรทัดฐาน พบว่า F มีค่า sig = 0.00 ซึ่งน้อยกว่า $\alpha = 0.05$ จึงสามารถปฏิเสธสมมติฐานว่าง (H_0) ยอมรับสมมติฐานทางเลือก (H_1) หมายความว่าระดับทุนทางสังคมแตกต่างกันไปตามระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในชุมชนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ค่า $\alpha = 0.05$ ดังนั้นระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในชุมชนมีผลต่อระดับทุนทางสังคมของชาวบ้านด้านบรรทัดฐาน

ระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในชุมชนกับระดับทุนทางสังคมของชาวบ้านด้านความไว้วางใจ พบว่า F มีค่า sig = 0.04 ซึ่งน้อยกว่า $\alpha = 0.05$ จึงสามารถปฏิเสธสมมติฐานว่าง (H_0) ยอมรับสมมติฐานทางเลือก (H_1) หมายความว่าระดับทุนทางสังคมแตกต่างกันไปตามระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในชุมชนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ค่า $\alpha = 0.05$ ดังนั้นระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในชุมชนมีผลต่อระดับทุนทางสังคมของชาวบ้านด้านความไว้วางใจ

ผลงานวิจัยนักศึกษา ระดับปริญญาตรี

บทที่ 5

สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่องทุนทางสังคมของชาวนชนบทไทย : กรณีศึกษาชุมชนบ้านบนดอน หมู่ 4 ตำบลบางแก้ว อำเภอบ้านแหลม จังหวัดเพชรบุรี มีวัตถุประสงค์ 1. เพื่อศึกษาระดับทุนทางสังคม ซึ่งประกอบไปด้วย เครือข่าย (Network) บรรทัดฐาน (Norm) และความไว้วางใจ (Trust) 2. เพื่อศึกษาว่ามีตัวแปรอะไรที่สามารถบอกถึงระดับทุนทางสังคมที่มีอยู่ในชุมชน 3. เพื่อนำผลการศึกษาไปใช้พัฒนาชุมชนในอนาคตต่อไป

โดยมีประชากรทั้งหมด 177 ครัวเรือนและสุ่มเพียง 123 ครัวเรือน ใช้แบบสอบถาม เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล

สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ความถี่ (Frequency) ร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation)

ทดสอบสมมติฐานด้วยสถิติอนุมาน (Inferential Statistics) โดยทดสอบสมมติฐาน แบบแตกต่างกัน

สรุปผลการวิเคราะห์ทุนทางสังคมของชุมชน

สรุปการวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง สรุปได้ดังนี้ ลักษณะทางประชากร มีการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน ประชากรส่วนใหญ่เป็นเครือญาติกัน จึงทำให้เคารพนับถือ สนับสนุน ค้ำคูณเกื้อกันทุกครัวเรือน ส่งผลให้ในสังคมมีการเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ และอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข

ประชากรกลุ่มตัวอย่าง เพศชายมีจำนวนมากกว่าเพศหญิง อายุอยู่ในช่วง 38 – 47 ปี สถานภาพสมรส นับถือศาสนาพุทธ

สถานภาพทางเศรษฐกิจ เนื่องจากมีสภาพพื้นที่อยู่ติดกับทะเล จึงทำให้ประกอบอาชีพเกี่ยวกับประมงกันเป็นส่วนใหญ่ มีรายได้เฉลี่ยต่อเดือนอยู่ที่ 5,000 – 10,000 บาท

สถานภาพทางสังคม ประชากรมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมต่างๆ ในชุมชน อยู่ในระดับน้อยมาก รวมถึงการได้รับเชิญไปร่วมกิจกรรมในชุมชน อยู่ในระดับน้อยมาก ทางด้านที่ตั้งของบ้านเรือน เนื่องจากประชากรส่วนใหญ่เป็นคนดั้งเดิมในท้องถิ่น ตั้งถิ่นฐานอยู่ตั้งแต่สมัยบรรพบุรุษ จึงทำให้มีระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในชุมชน มากกว่า 15 ปี และการตั้งบ้านเรือนอยู่ห่างจากศูนย์กลางชุมชน มากกว่า 1 กิโลเมตรแต่ไม่เกิน 5 กิโลเมตร

สรุปผลการวิเคราะห์ระดับทุนทางสังคมของชาวบ้าน

จากการวิจัย พบว่าระดับทุนทางสังคมของชาวบ้านอยู่ในระดับมีทุนทางสังคมระดับมาก แต่เมื่อพิจารณาแล้วระดับทุนทางสังคมด้านบรรทัดฐาน มีค่ามากที่สุด รองลงมาด้านเครือข่าย และด้านความไว้วางใจ ตามลำดับ

เมื่อพิจารณาทุนทางสังคมตามสถานภาพทางประชากร เศรษฐกิจและสังคม มีค่าเฉลี่ยเรียงลำดับจากมากที่สุดไปหาค่าน้อยที่สุด ดังต่อไปนี้

เพศหญิงมีระดับทุนทางสังคมสูงกว่าเพศชาย

อายุ มากกว่า 58 ปี มีระดับทุนทางสังคมมากที่สุด รองลงมาอายุ 48 – 57 ปี รองลงมาอายุ 28 - 37 ปี และอายุ 38 – 47 ปี ตามลำดับ

สถานภาพสมรส มีระดับทุนทางสังคมมากที่สุด รองลงมาสถานภาพหม้าย สถานภาพโสด หย่าร้างแยกกันอยู่ ตามลำดับ

ศาสนา จากการเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างทั้ง 123 คนนั้น ทุกคนนับถือศาสนาพุทธ จึงไม่ทราบผลการวิเคราะห์เนื่องจากมีเพียงผู้นับถือศาสนาพุทธเพียงกลุ่มเดียว

การศึกษา ระดับประถมศึกษาและต่ำกว่า มีระดับทุนทางสังคมมากที่สุด รองลงมามัธยมศึกษา / ปวช. รองลงมาปริญญาตรี และอนุปริญญา / ปวท. / ปวส. ตามลำดับ

อาชีพแม่บ้านมีระดับทุนทางสังคมมากที่สุด รองลงมาค้าขาย รองลงมาประมง / เกษตรกร รองลงมารับราชการ รองลงมารับจ้างทั่วไป รองลงมาธุรกิจส่วนตัว และสุดท้ายทำงานบริษัท ตามลำดับ

รายได้ต่อเดือน 5,000 บาท และต่ำกว่า มีระดับทุนทางสังคมมากที่สุด รองลงมา 5,001-10,000 บาท รองลงมา 10,001-15,000 บาท และ 20,001 บาทขึ้นไปมีค่าน้อยที่สุด

การมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมต่างๆของชุมชน บ่อยมากที่สุดมีระดับทุนทางสังคมมากที่สุด รองลงมาบ่อยมาก ปานกลาง และน้อยครั้ง ตามลำดับ

การได้รับเชิญไปร่วมกิจกรรมต่างๆ ของชุมชน บ่อยมากที่สุด มีระดับทุนทางสังคมมากที่สุด รองลงมาบ่อยมาก ปานกลาง และน้อยครั้ง ตามลำดับ

ระยะทางจากบ้านถึงศูนย์กลางชุมชน ระยะทางมากกว่า 1 กม. แต่ไม่เกิน 5 กม. มีระดับทุนทางสังคมมากที่สุด รองลงมามากกว่า 5 กม. แต่ไม่เกิน 10 กม. รองลงมามากกว่า 10 กม. แต่ไม่เกิน 15 กม. สุดท้าย 1 กม. และน้อยกว่า ตามลำดับ

ระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในชุมชน ระยะเวลาที่อาศัยอยู่มากกว่า 15 ปี มีระดับทุนทางสังคมมากที่สุด รองลงมามากกว่า 5 ปี แต่ไม่เกิน 10 ปี

สรุปผลการทดสอบสมมติฐาน

อายุ พบว่ามีระดับทุนทางสังคมอยู่ในระดับมาก แต่เมื่อพิจารณาอายุ มากกว่า 58 ปี มีระดับทุนทางสังคมมากที่สุด รองลงมาอายุ 48 – 57 ปี รองลงมาอายุ 28 - 37 ปี และอายุ 38 – 47 ปี มีทุนทางสังคมในระดับน้อยที่สุด เหตุที่เป็นเช่นนี้เพราะ ผู้ที่มีอายุ มากกว่า 58 ปี เป็นผู้สูงอายุ มักจะอยู่บ้าน ไม่ต้องออกไปทำงานนอกบ้าน จึงทำให้มีเวลาไปร่วมกิจกรรมต่างๆ ของชุมชน มีเวลาพบปะเพื่อนมากกว่าคนในช่วงอายุอื่น รวมถึงชุมชนบ้านบนดอนมีวัฒนธรรมการนับถือบรรพบุรุษ หรือ ผู้อาวุโส สืบต่อกันมา จึงทำให้หากมีการจัดงานใดในชุมชน จะต้องไปเชิญ หรือขอคำปรึกษาจากผู้สูงอายุ ผู้อาวุโสในชุมชนเสมอ และหากมองถึงช่วงอายุที่มีระดับทุนทางสังคมน้อยที่สุด นั่นก็คือช่วงอายุ 38 – 47 ปี จะเห็นว่าเป็นช่วงอายุที่อยู่ในช่วงวัยทำงาน มีครอบครัว มีภาระหน้าที่ที่จะต้องทำมาหากิน ทำงานเลี้ยงครอบครัว จึงทำให้ไม่มีเวลาสนใจในเรื่องทางสังคมมากนัก

การศึกษา พบว่ามีระดับทุนทางสังคมอยู่ในระดับมาก แต่เมื่อพิจารณาระดับการศึกษา ประถมศึกษาและต่ำกว่า มีระดับทุนทางสังคมมากที่สุด รองลงมา มัธยมศึกษา / ปวช. รองลงมาปริญญาตรี และอนุปริญญา / ปวท. / ปวส. ตามลำดับ เหตุที่คนมีการศึกษาน้อย มีทุนทางสังคมสูงสุดก็เพราะคนที่อยู่ในกลุ่มนี้ส่วนใหญ่จะเป็นผู้สูงอายุในชุมชน เพราะถ้าหากมองย้อนกลับไปถึงรากฐานทางการศึกษาในอดีต รุ่นคุณปู่คุณย่าคุณตาคุณยาย ซึ่งก็มีอายุเท่ากับผู้สูงอายุในชุมชน จะมีการศึกษาขั้นพื้นฐานต่ำหรือบางคนก็ไม่ได้เรียนหนังสือ สามารถเชื่อมโยงกับทางด้านอายุข้างต้นได้ อีกหนึ่งกลุ่มที่มีการศึกษาน้อยที่สำคัญคือ กลุ่มผู้ทำประมง เพราะเนื่องจากการศึกษาน้อยจึงทำให้ต้องทำประมงอยู่ในชุมชน จึงทำให้มีความรัก ความผูกพันกับชุมชน จึงอยากทำสิ่งที่ดีตอบแทนชุมชน มีความสนใจใส่ใจในที่ทำมาหากินของตน และส่วนใหญ่ชาวบ้านก็มีอาชีพการทำประมง จึงมีการพบปะพูดคุยกับเพื่อนในชุมชนถึงเรื่องการทำประมงอยู่บ้าง ซึ่งต่างจากกลุ่มที่มีการศึกษาสูง เพราะเมื่อมีการศึกษาสูงก็มักจะ ได้ทำงานในบริษัท องค์กรอื่นนอกชุมชนจึงไม่มีเวลาร่วมทำกิจกรรมต่างๆ ภายในชุมชน

อาชีพ พบว่ามีระดับทุนทางสังคมอยู่ในระดับมาก แต่เมื่อพิจารณาอาชีพแม่บ้านมีระดับทุนทางสังคมมากที่สุด รองลงมาค้าขาย รองลงมาประมง / เกษตรกร รองลงมารับราชการ รองลงมารับจ้างทั่วไป รองลงมาธุรกิจส่วนตัว และสุดท้ายทำงานบริษัท ตามลำดับ ดังจะเห็นว่าแม่บ้านมีระดับทุนทางสังคมสูงกว่าอาชีพอื่นๆ เพราะว่าแม่บ้านจะมีเวลามากในแต่ละวัน ไม่ต้องออกไปทำงานนอกบ้าน จึงทำให้มีเวลาพูดคุยกับเพื่อนบ้าน ซึ่งก็เป็นการสร้างเครือข่ายในระดับหนึ่ง การที่เราได้พูดคุยกันอยู่บ่อยๆ ทำให้คุ้นเคย รู้จักกันมากขึ้น จึงส่งผลให้เกิดความไว้วางใจกันมากขึ้นตามไปด้วย ในฐานะคนสนิทคุ้นเคยกัน

รายได้ต่อเดือน พบว่ามีระดับทุนทางสังคมอยู่ในระดับมาก แต่เมื่อพิจารณารายได้ต่อเดือน 5,000 บาท และต่ำกว่า มีระดับทุนทางสังคมมากที่สุด รองลงมา 5,001-10,000 บาท รองลงมา 10,001-15,000 บาท และ 20,001 บาทขึ้นไปมีค่าน้อยที่สุด เหตุที่เป็นเช่นนี้ก็เพราะว่าชาวบ้านที่มีรายได้อยู่ที่ 5,000 บาท และต่ำกว่า ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทำประมง ซึ่งในชุมชนมีผู้ทำประมงเป็นจำนวนมาก จึงทำให้มีเพื่อนร่วมอาชีพจำนวนมาก มีเครือข่ายผู้ทำประมง รวมถึงชาวประมงในชุมชนจะนิยมตั้งบ้านเรือนอยู่ใกล้ๆ กันตามแนวชายฝั่งทะเล ทำให้มีโอกาสได้พบปะพูดคุย ไม่ว่าจะเป็นเรื่องการออกเรือหรือเรื่องทั่วไปในชีวิต ที่สำคัญเรื่องสภาพดินฟ้าอากาศที่มีความจำเป็นอย่างยิ่งกับชาวประมง ถือได้ว่าเป็นสังคมที่มีความใกล้ชิดกัน ดังนั้นหากมีการทำกิจกรรมหรือได้รับข่าวสารใดในชุมชน ก็จะบอกต่อๆ กันและชักชวนกันไปร่วมกิจกรรมกันอยู่เสมอ จึงทำให้มีระดับทุนทางสังคมมากที่สุด

การมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมต่างๆ ของชุมชน พบว่ามีระดับทุนทางสังคมอยู่ในระดับมาก แต่เมื่อพิจารณา การมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมต่างๆ ของชุมชนบ่อยมากที่สุด มีระดับทุนทางสังคมมากที่สุด รองลงมาบ่อยมาก ปานกลาง และน้อยครั้ง ตามลำดับ เหตุที่ทำให้การมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมบ่อยมากที่สุดมีระดับทุนทางสังคมมากที่สุด แน่แน่นอนว่าผู้ที่มีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมต่างๆ ของชุมชน บ่อยครั้งทำให้ได้สร้างเครือข่าย ได้ทำงานร่วมกับคนอื่นอยู่บ่อยๆ ยิ่งรวมทำกิจกรรมบ่อยครั้งมากเท่าไร ยิ่งทำให้มีระดับทุนทางสังคมมากขึ้นเท่านั้น ซึ่งก็จะแตกต่างกับกลุ่มที่ร่วมทำกิจกรรมน้อยครั้ง ก็จะทำให้มีระดับทุนทางสังคมต่ำเช่นกัน

การได้รับเชิญไปร่วมกิจกรรมต่างๆ ของชุมชน พบว่ามีระดับทุนทางสังคมอยู่ในระดับมาก แต่เมื่อพิจารณา บ่อยมากที่สุด มีระดับทุนทางสังคมมากที่สุด รองลงมาบ่อยมาก ปานกลาง และน้อยครั้ง ตามลำดับ เหตุที่ทำให้การได้รับเชิญไปร่วมกิจกรรมต่างๆ ของชุมชนบ่อยมากที่สุด มีระดับทุนทางสังคมสูงที่สุด แน่แน่นอนว่าผู้ที่ได้รับเชิญไปร่วมงานบ่อยๆ สามารถถือได้ว่าเป็นที่ยอมรับของชุมชนในระดับหนึ่ง การได้รับเชิญไปร่วมงานบ่อยๆ และไปร่วมงานตามที่ได้เชิญ ก็จะทำให้พบปะผู้คน ได้สร้างเครือข่าย สร้างความเข้าใจร่วมกันในบรรทัดฐานของชุมชนอยู่เสมอๆ

ระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในชุมชนพบว่ามีระดับทุนทางสังคมอยู่ในระดับมาก แต่เมื่อพิจารณา ระยะเวลาที่อาศัยอยู่มากกว่า 15 ปี มีระดับทุนทางสังคมอยู่ในระดับมาก รองลงมามากกว่า 5 ปี แต่ไม่เกิน 10 ปี มีระดับทุนทางสังคมอยู่ในระดับปานกลาง เพราะแน่นอนว่าผู้ที่อาศัยอยู่ในชุมชนมาเป็นเวลายาวนานย่อมมีความรัก ความผูกพัน ความหวงแหนชุมชน เกิดความรู้สึกว่าเป็นเจ้าของชุมชนและมีความรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน จึงไม่ปฏิเสธ

การที่จะสร้างสรรค์สิ่งดีๆ กับคนสู่ชุมชน ทำให้มีความสนใจในเรื่องเกี่ยวกับทุนทางสังคม ซึ่งเป็นส่วนช่วยต่อยอดสร้างสิ่งดีๆ ให้กับชุมชนของตนเองได้

อภิปรายผลการวิจัย

ประวัติความเป็นมาของหมู่บ้าน

หมู่บ้านแห่งนี้ มีพื้นที่อยู่บนดอนสูง น้ำท่วมไม่ถึง ทั้งที่พื้นที่บางส่วนของติดชายทะเล แต่ไม่มีปัญหาเกี่ยวกับน้ำท่วมเลย ชาวบ้านจึงพากันเรียกว่า “บ้านบนดอน”

ที่ตั้ง

บ้านบนดอน ตั้งอยู่ในตำบลบางแก้ว อำเภอบ้านแหลม อยู่ห่างจากตัวเมืองเพชรบุรี ประมาณ 18 กิโลเมตร มีพื้นที่ทั้งหมดประมาณ 584 ไร่ มีอาณาเขตติดต่อ ดังนี้

ทิศเหนือ	มีอาณาเขตติดต่อกับ	บ้านช่องแคบ หมู่ที่ 5	ตำบลบางแก้ว
ทิศใต้	มีอาณาเขตติดต่อกับ	บ้านเหมืองกลาง หมู่ที่ 1	ตำบลบางแก้ว
ทิศตะวันออก	มีอาณาเขตติดต่อกับ	ทะเลอ่าวไทย	
ทิศตะวันตก	มีอาณาเขตติดต่อกับ	บ้านบางแก้ว หมู่ที่ 8	ตำบลบางแก้ว

บริการสาธารณะในหมู่บ้าน

สถานที่บริการในหมู่บ้านประกอบด้วย

1. ศาลากลางบ้าน
2. ศูนย์สาธารณสุขมูลฐานชุมชน
3. หอกระจายข่าว

ลักษณะภูมิประเทศ

บ้านบนดอน มีพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นที่ดอนสูง และมีพื้นที่บางส่วนของติดชายทะเล ประชากรจึง ประกอบอาชีพประมงเป็นส่วนใหญ่ โดยมากจะเป็นประมงขนาดเล็ก ที่มีเรือประมงเป็นของตนเอง

สภาพทางสังคม

สภาพบ้านเรือนของชาวบ้านบนดอน มีความมั่นคงถาวร มีการจัดบ้านเรือนเป็นระเบียบ ถูกสุขลักษณะ ครอบครัวมีความอบอุ่น มีความปลอดภัยในทรัพย์สิน ประชาชนส่วนใหญ่มีสุขภาพดี ประชากรอายุ 35 ปีขึ้นไปมีการตรวจสุขภาพประจำปี หญิงตั้งครรภ์ และเด็กแรกเกิด ได้รับการดูแลรับการฉีดวัคซีนป้องกันโรคต่างๆ สัปดาห์ละ 1 ครั้ง ผู้สูงอายุและคนพิการได้รับการดูแล เด็กและเยาวชน ได้รับการศึกษาจบภาคบังคับทุกคน ประชาชน

อายุ 15 - 60 ปี อ่านออกเขียนได้ หมู่บ้านบนคอนเป็นหมู่บ้านแผ่นดินธรรม ประชากรในหมู่บ้านบนคอนส่วนใหญ่ ร่วมแสดงความคิดเห็นเพื่อประโยชน์ของส่วนรวม

ประเพณี สำคัญ และเทศกาลประจำปี

ชาวบ้านบนคอน มีประเพณีและเทศกาลสำคัญที่ปฏิบัติสืบทอดกันมาเป็นประจำทุกปี คือประเพณีวันสงกรานต์ ชาวบ้านบนคอนจะไปร่วมประเพณีวันสงกรานต์ที่จัดขึ้นระดับตำบลทุกปี โดยตำบลบางแก้ว จะจัดในระหว่างวันที่ 12 - 13 เมษายน ของทุกปี เพราะประเพณีวันสงกรานต์เป็นประเพณีที่สืบทอดกันมายาวนาน ถือกันว่า ประเพณีวันสงกรานต์เป็นวันขึ้นปีใหม่ของไทยและเป็นวันที่พบญาติพี่น้อง ที่ไปสร้างครอบครัวที่อื่น ลูกหลานที่จากบ้านไปศึกษาเล่าเรียน หรือ ไปทำงานต่างถิ่น ก็จะกลับบ้าน เพื่อมารดน้ำดำหัวผู้สูงอายุหรือญาติผู้ใหญ่ ได้มีการทำบุญ อุทิศส่วนกุศลให้แก่ผู้ล่วงลับไปแล้ว ส่วนใหญ่จะจัด ณ ที่ทำการองค์การบริหารส่วนตำบล

ผลการทดสอบสมมติฐาน

พบว่าระดับทุนทางสังคมของชาวบ้านในชุมชนบ้านบนคอน แตกต่างไปตามอายุ การศึกษา อาชีพ รายได้ การมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมต่างๆ ของชาวบ้านต่อชุมชน การที่ชาวบ้านได้รับเชิญไปร่วมกิจกรรมต่างๆ ของชุมชน และระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในชุมชน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ $\alpha = 0.05$ และพบว่าระดับทุนทางสังคมของชาวบ้านในชุมชนบ้านบนคอนไม่แตกต่างกันไปตามเพศ สถานภาพสมรส และระยะทางจากบ้านถึงศูนย์กลางชุมชน

ระดับทุนทางสังคมของชาวชนบทไทย

ทุนทางสังคมของชาวชนบทไทยในชุมชนบ้านบนคอน โดยรวมอยู่ในระดับมีทุนทางสังคมระดับมาก ค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 4.15 ตามหลักของเบสต์และคาห์น Best and Kahn (1933) จึงสรุปได้ว่าชาวชนบทไทยชุมชนบ้านบนคอนมีทุนทางสังคมอยู่มาก ซึ่งถือว่าเป็นสิ่งที่ดีงามอย่างมาก แต่อย่างไรก็ตามเมื่อพิจารณาในรายละเอียด พบว่า ทุนทางสังคมทางด้านความไว้วางใจ ถึงแม้จะอยู่ในระดับมากแต่เมื่อเปรียบเทียบกับทุนทางสังคมทางด้านเครือข่าย และบรรทัดฐาน จะมีค่าน้อยที่สุด ดังนั้นเพื่อรักษาทุนทางสังคมให้ยังคงอยู่ต่อไปในชุมชน ควรมีแนวทางในการสร้างความไว้วางใจให้เกิดขึ้นในชุมชน ผู้วิจัยขอเสนอแนวทางในการสร้างไว้วางใจและเพิ่มระดับความไว้วางใจ โดยขออธิบายและทำความเข้าใจเกี่ยวกับเรื่องความไว้วางใจ ดังต่อไปนี้

ความหมายของ ความไว้วางใจ (Trust) ที่ปรากฏใน Oxford English Dictionary ได้ถูกอธิบายว่า เป็นความเชื่อมั่น (Confidence) ความเชื่อถือหรือมั่นใจ (Reliance) ในคุณสมบัติหรือสัญลักษณ์บางอย่างของบุคคลหรือสิ่งของหรือความจริงของประโยค ซึ่งยึดโยงอยู่กับความเชื่อ

ที่แฝงอยู่กับความเชื่อถือที่เกิดขึ้นตามความต้องการของคนเรา ส่วนใน Webster Dictionary ได้ให้ความหมายว่า เป็นความเชื่อถือที่รับรองในความซื่อสัตย์ของอีกคนหนึ่ง โดยในความหมายนี้ ความไว้วางใจ จึงเป็นอารมณ์ความรู้สึกหรือเป็นความประสงค์

เนื่องจากสภาพทางสังคมในปัจจุบัน ที่ต่างคนต่างอยู่ ครอบครัวยุคใหม่เป็นครอบครัวเดี่ยว จึงไม่มีหลักประกันใดที่จะรับรองความปลอดภัยของตนเอง ครอบครัว และทรัพย์สินของตน ที่จะไม่ถูกคุกคามได้ หรือกล่าวอีกนัยหนึ่ง ว่าไม่อาจจะไว้วางใจคนอื่นได้ ในสถานการณ์ที่บุคคลสองคนหรือสองฝ่ายต้องการจะมีความร่วมมือกันเพื่อบรรลุถึงผลประโยชน์ของแต่ละคน หรือแต่ละฝ่าย และเกิดการจัดสรรอย่างเป็นธรรมนั้น จำเป็นต้องมีความไว้วางใจและการเคารพซึ่งกันและกันเป็นพื้นฐาน หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งได้ว่าการที่จะทำสิ่งใดระหว่างบุคคลเพื่อให้เกิดผลประโยชน์ร่วมกันนั้น จะไม่สามารถเริ่มต้นได้หากปราศจากซึ่งความไว้วางใจ ดังนั้น ความร่วมมือระหว่างกัน เพื่อมุ่งหวังในผลประโยชน์ร่วม ก็จะต้องมีความไว้วางใจเป็นรากฐาน

การธำรงไว้ซึ่งความไว้วางใจในทุนทางสังคม จึงเป็นสิ่งสำคัญสำหรับการรวมตัวกันของระบบสังคมในหลายๆ แห่ง ไม่ว่าจะเป็นในระดับครอบครัว ชุมชน กลุ่มย่อย องค์กร รวมถึงในระดับสถาบันด้วย เปรียบเสมือนเป็นตัวเชื่อมทางความรู้สึกที่ผูกพันผู้ตามและผู้นำเข้าด้วยกัน เป็นองค์ประกอบหนึ่งในความคาดหวังของบุคคลในการที่จะกระทำหรือไม่กระทำ โดยมีผลประโยชน์และอำนาจเป็นตัวแปรสำคัญ ดังนั้น ความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นบนความไว้วางใจ และการคาดหวังทางศีลธรรมภายในกลุ่มทางสังคม จึงเป็นสิ่งที่ไม่อาจหลีกเลี่ยงได้ หรืออีกนัยหนึ่ง จริยธรรมในการรักษาไว้ซึ่งความไว้วางใจ (Ethics of Keeping Trust) เป็นสิ่งที่ เป็นแบบธรรมเนียมสากล แม้ว่า โดยพื้นฐานแล้วสิ่งนี้ขึ้นอยู่กับเอกลักษณ์ทางสังคมและกฎหมายก็ตาม ดังที่ Fukuyama (1995) ได้อธิบายถึงความไว้วางใจว่าเป็นความคาดหวังที่เกิดขึ้นภายในชุมชนที่มีความเป็นแบบแผน ความซื่อสัตย์ และมีพฤติกรรมที่ร่วมมือกันในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งของสมาชิกในชุมชน ความไว้วางใจนี้เองที่เป็นส่วนประกอบสำคัญที่ทำให้ทุนทางสังคมเกิดขึ้นได้

ความไว้วางใจเป็นปัจจัยสำคัญในการตัดสินใจที่มีผลต่อการแลกเปลี่ยนในเชิงผลประโยชน์ที่เป็นไปได้ระหว่างสองฝ่าย หากปราศจากการตัดสินใจแล้วการดำเนินการดังกล่าวก็ไม่สามารถกระทำได้ และเนื่องจากเป็นผลประโยชน์ที่เป็นไปได้สำหรับทั้งสองฝ่าย ก็อาจนำไปสู่ความล้มเหลวของทั้งสองฝ่ายด้วย สำหรับในบริบทสังคมวัฒนธรรมแล้ว ความไว้วางใจถือเป็นองค์ประกอบหนึ่งของทุนทางสังคม นั่นคือ การแสดงถึงการมีไม่ตรีจิต ความร่วมมือกัน ความเห็นอกเห็นใจและพฤติกรรมที่แสดงให้เห็นถึงบทบาทพิเศษในฐานะที่เป็นสมาชิกของชุมชนสังคมอันจะก่อให้เกิดชีวิตความเป็นอยู่แบบหมู่คณะที่ดีและการบรรลุถึงเป้าหมายร่วมกันในระดับชาตินั้นความไว้วางใจถือเป็นส่วนสำคัญพื้นฐานของ

โครงสร้างทางสังคมระหว่างองค์กรที่มีอิทธิพลต่อเครือข่ายในกรอบของนโยบายระดับชาติ เนื่องจากความไว้วางใจเป็นข้อมูลข่าวสารในการยืนยันการแลกเปลี่ยนการสนับสนุนทางการเมือง สำหรับ การตัดสินใจเชิงนโยบายที่ถูกต้องทำให้สมบรูณ์ขึ้นด้วยความเชื่อที่ดี นั่นคือ ความร่วมมือระหว่างกันเชิงนโยบายโดยเฉพาะในระดับระหว่างประเทศจะเกิดขึ้นได้อย่างสมบรูณ์ หากมีความไว้วางใจต่อกันเกิดขึ้นก่อน

ผลการศึกษาวิจัยในเชิงประจักษ์พบว่า ความไว้วางใจมีส่วนสำคัญที่จะทำให้ประชาชนมีความเต็มใจที่จะมีพฤติกรรมการเข้าร่วมสูงขึ้น Messick และคณะ (1983) ได้ศึกษาพบว่า ความคาดหวังของบุคคลในลักษณะพึ่งพิงต่อกันจะมีอิทธิพลต่อความเต็มใจของบุคคลในการที่จะลดการบริโภคของตนเองด้วยความสมัครใจในภาวะที่ทรัพยากรขาดแคลน ผลการศึกษาดังกล่าวได้รับการสนับสนุนโดย Brann and Foddy (1988) ที่ได้ศึกษาถึงผลกระทบในด้านความไว้วางใจระหว่างบุคคลที่มีต่อความร่วมมือร่วมใจของบุคคล พบว่า ในกลุ่มผู้ที่มีความไว้วางใจสูงนั้น จะแสดงให้เห็นถึงการตอบสนองได้เป็นอย่างดี กล่าวคือ การบริโภคจะเพิ่มขึ้นเมื่อเกิดการสูญเสียของทรัพยากรน้อยลง แต่จะน้อยลงหากความขาดแคลนมีเพิ่มขึ้น นอกจากนี้ Henager and Scamahorn (1996) ได้ศึกษาต่อการตอบสนองของบุคคลที่มีความไว้วางใจสูงและต่ำที่มีต่อข้อความที่ได้รับจากสมาชิกในสังคม พบว่า กลุ่มผู้ที่มีความไว้วางใจต่ำจะแสดงออกต่อข้อความในเชิงแข่งขันโดยจะลดความร่วมมือลง แต่จะรู้สึกอะไรถ้าได้รับข้อความในลักษณะที่ขอความร่วมมือ ในขณะที่กลุ่มผู้ที่มีความไว้วางใจสูงนั้นจะรู้สึกกระตือรือร้นต่อข้อความในเชิงขอความร่วมมือ โดยเพิ่มความร่วมมือยิ่งขึ้น แต่จะไม่มีผลอะไรถ้าได้รับข้อความในเชิงแข่งขัน กล่าวโดยสรุปผลการศึกษาที่กล่าวไปข้างต้นแสดงให้เห็นว่า ความไว้วางใจจะช่วยทำให้เกิดความเต็มใจของบุคคลในการเข้าร่วมในกิจกรรมทางสังคมที่หลากหลาย

นักรัฐศาสตร์บางคน เห็นว่าระดับความไว้วางใจทางการเมืองจะมีอิทธิพลอย่างมากต่อการกำหนดวิธีการ และนโยบายของผู้นำทางการเมือง ผู้ใช้อำนาจทางการเมืองสามารถนำสิ่งใหม่ๆ เข้ามาให้ประชาชนยอมรับ โดยอาศัยพื้นฐานความไว้วางใจของประชาชน และถ้าประสบความสำเร็จก็จะยิ่งเพิ่มความสนับสนุนและความไว้วางใจทางการเมืองมากขึ้น แต่หากความไว้วางใจทางการเมืองมีระดับต่ำหรือมีแนวโน้มลดลง ผู้ใช้อำนาจทางการเมืองก็จะประสบความยากลำบากกับการกำหนดนโยบายและทำให้การบริหารปกครองประเทศต้องประสบกับอุปสรรคขึ้นได้ ชัยอนันต์ สมุทวณิช (2542) ได้เสนอมุมมองว่า ขณะที่ประเทศกำลังก้าวเข้าสู่ศตวรรษต่อไป ปัญหาร้ายแรงในเรื่องความไม่ไว้วางใจก็กำลังพัฒนาขยายตัวไปจนถึงขอบเขตซึ่งเรียกว่า “วัฒนธรรมแห่งความไม่ไว้วางใจ” ซึ่งกำลังกัดกร่อนไม่เพียงแต่รากฐานทางการเมืองของชาติไปโดย แต่ยังหมายรวมถึงโครงสร้างทางสังคมอีกด้วย จึงกล่าวได้ว่า

ความรู้สึกไม่ไว้วางใจทางการเมืองจะลดความเต็มใจของประชาชนในการเข้าร่วมสนับสนุนโครงการต่างๆ ของรัฐบาลที่จะนำมาในการแก้ไขปัญหาทางสังคมและสัมพันธ์กับความต้องการของสาธารณะที่จะนำไปสู่ การเปลี่ยนแปลงทางการเมืองที่รุนแรงในช่วงที่มีความไม่พอใจมากขึ้น สิ่งนี้เองจะเป็นอุปสรรคสำคัญที่จะคุกคามต่อบรรทัดฐานของประชาธิปไตยขั้นพื้นฐาน เนื่องจากทฤษฎีประชาธิปไตยมุ่งเน้นความเห็นพ้องด้วยความสมัครใจอันสะท้อนให้เห็นถึงความผูกพันและความชอบธรรมทางการเมือง

จากความสำคัญของเรื่องความไว้วางใจในองค์ประกอบของทุนทางสังคม ผู้วิจัยเห็นว่าประเด็นที่ควรให้ความสนใจ คือ เรื่องที่จะทำให้ชาวบ้านมีการธำรงไว้หรือเพิ่มขึ้นซึ่งความไว้วางใจ สิ่งแรกที่จะต้องทำให้เห็นได้ในเชิงประจักษ์ว่าชาวบ้านมีความไว้วางใจ หรือรู้สึกไม่ไว้วางใจ จะมองจากอะไร ซึ่งการที่จะอธิบายปรากฏการณ์ในเรื่องนี้ได้ มีความจำเป็นที่จะต้องเข้าใจถึงแนวคิดเบื้องต้นเกี่ยวกับพฤติกรรมมนุษย์เสียก่อน และเมื่อเข้าใจพฤติกรรมเบื้องต้นของมนุษย์แล้ว สิ่งที่เป็นหลักสำคัญ ผู้วิจัยเสนอว่า “ผู้นำ” ควรครองใจชาวบ้านให้ได้ และจัดกิจกรรมอย่างสม่ำเสมอในชุมชน เพื่อกระชับความสัมพันธ์ของคนในชุมชน อาจจะเป็นการเลี้ยงสังสรรค์ของชุมชนประจำเดือน และถือโอกาสที่ผู้นำจะได้พบปะกับชาวบ้าน ใช้เวทีชี้แจงเรื่องต่างๆ ที่เกิดขึ้นภายในชุมชน หรือเป็นตัวกลางเชื่อมประสานข่าวสารระหว่างภาครัฐกับภาคประชาชน โดยเชิญทุกคนในชุมชน ตั้งแต่เด็กจนถึงผู้ใหญ่ให้มาร่วมงานด้วย เพื่อเป็นการลดช่องว่างระหว่างวัยของคนในชุมชน รวมถึงทำให้ชาวบ้านได้พบปะพูดคุยสนทนากัน สร้างมิตรภาพระหว่างกัน ก็จะส่งผลให้เกิดความไว้วางใจกันมากขึ้น เป็นผลให้เกิดความร่วมมือในเรื่องอื่นๆ ตามมา อันจะทำให้ชาวบ้านสร้างเครือข่ายของการมีส่วนร่วมในชุมชน ความผูกพันที่มีฐานอยู่บนความไว้วางใจ และผลของการรวมกลุ่ม ซึ่งเมื่อเกิดขึ้นแล้วจะกลายเป็นวัฒนธรรมอันเป็นส่วนเอื้อต่อการสร้างความไว้วางใจ จะเห็นได้ชัดว่าโครงสร้างสังคมไทยถูกผูกเข้าด้วยกันในลักษณะความสัมพันธ์ส่วนตัว ซึ่งจะเกิดขึ้นได้จะต้องมีการพบปะกันอย่างสม่ำเสมอระหว่างบุคคลต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นญาติพี่น้อง เพื่อนร่วมงาน คนรู้จักหรือบุคคลอื่นๆ ที่มีโอกาสมาพบปะกัน อาจโดยการแนะนำให้รู้จัก หรืองานเลี้ยงสังสรรค์ในโอกาสต่างๆ ตามที่ผู้วิจัยได้เสนอไปข้างต้น การพบปะกันนั้นจะต้องมีความสม่ำเสมอจนก่อให้เกิดความรู้สึกที่ใกล้ชิดกัน และเกิดความไว้วางใจซึ่งกันและกัน อันจะนำไปสู่การที่บุคคลทั้งสองฝ่ายหรือมากกว่าสามารถร่วมมือกันทำกิจกรรมบางอย่างร่วมกันได้ แสดงออกให้เห็นถึงความเป็นเพื่อนหรือเป็นพวกเดียวกัน และขอมิให้การช่วยเหลือซึ่งกันและกัน กล่าวคือ เมื่อเป็นเพื่อนกันแล้วจะต้องช่วยเหลือกัน ทั้งนี้เพราะคนไทยให้ความสำคัญต่อการเป็นเพื่อน ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าค่านิยมของความเป็นเพื่อนนั้นมีเงื่อนไขของการช่วยเหลือกันเข้าลักษณะพึ่งพาอาศัยกันและกัน สามารถกล่าว

ได้ว่า ทูตทางสังคมของชาวชนบทไทย จะดำรงอยู่ได้ต้องอยู่ภายใต้การมีส่วนร่วมประกอบ ทางด้านเครือข่าย บรรทัดฐาน และความไว้วางใจ ที่แข็งแรง

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะสำหรับการพัฒนาชุมชน

1. จากการศึกษาระดับทุนทางสังคมของชาวชนบทไทย การทดสอบสมมติฐาน พบว่า ระดับทุนทางสังคมแตกต่างกันไปตาม อายุ การศึกษา อาชีพ รายได้ การมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรม ของชุมชน การได้รับเชิญไปร่วมงานในชุมชน และระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในชุมชน อย่างมีนัยสำคัญ ทางสถิติที่ $\alpha = 0.05$ จึงควรนำมาพิจารณาและแก้ไข เพื่อให้ชนบทไทยพัฒนาต่อไป ดังนี้

1.1 ทางด้านอายุ ผู้วิจัยขอเสนอแนวทางแก้ไขใน 2 ประเด็นดังต่อไปนี้

ประเด็นที่ 1 ควรปลูกฝังค่านิยมใหม่ หากมีการจัดกิจกรรมใดๆ ในชุมชน ผู้นำควรเชิญทุกคนในชุมชนมาร่วมงานด้วย ตั้งแต่เด็กจนถึงผู้ใหญ่ เพื่อลดช่องว่างระหว่างวัย ในสังคม และยังสร้างค่านิยมให้กับเยาวชน ว่าตนเองมีหน้าที่และมีตัวตนในสังคมเพราะส่วนใหญ่ เราจะเห็นว่าหากมีการจัดกิจกรรม การประชุมชี้แจงใดๆ จะเชิญแต่ผู้นำครอบครัวเพียงเท่านั้น ดังนั้นควรสร้างค่านิยมใหม่ให้เด็กๆ รวมถึงทุกๆ คน ในชุมชนให้มีส่วนร่วมในชุมชน เพื่อจะได้แสดงศักยภาพของตนเองออกมาและมีความรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน

ประเด็นที่ 2 เปลี่ยนเวลาการจัดกิจกรรมหรือการประชุม ดังจะเห็นว่า กลุ่มอายุที่มีทุนทางสังคมในระดับน้อย เมื่อพิจารณาจะพบว่าอยู่ในช่วงอายุของกลุ่มคนวัยทำงาน ต้องทำงานตั้งแต่เช้าจนค่ำ จึงไม่มีเวลาเข้าร่วม หรือพบปะกับคนอื่นมากนัก เพราะหากมีการจัด ประชุมในชุมชนขึ้นส่วนใหญ่จะเป็นเวลาในราชการ ซึ่งคนในกลุ่มนี้ก็ทำงานอยู่เช่นกัน จึงทำให้พลาดโอกาสที่จะเข้าร่วมประชุม ดังเช่นทางด้านอาชีพ อาชีพที่ทุนทางสังคมน้อย คือ กลุ่มคนทำงานบริษัท ดังนั้นแนวทางในการแก้ไขควรที่จะเปลี่ยนเวลาในการประชุมหรือ จัดกิจกรรมใดๆ มาอยู่ในช่วงเวลาหลังเลิกงานหรือจัดในวันหยุด

1.2 ทางด้านการศึกษา

ควรมีการกล่อมเกลามาจากสถาบันการศึกษา ถึงองค์ความรู้เรื่องทุนทางสังคม ว่ามีคุณูปการที่ดีต่อการพัฒนาชุมชน สังคมและประเทศชาติต่อไป

1.3 ทางด้านรายได้ ผู้วิจัยขอเชื่อมโยงให้เข้าใจถึงแนวทางแก้ไขดังต่อไปนี้

คำว่า “จนกระจาย รวยกระจุก” ยังสามารถใช้ได้อยู่จริงกับสังคมไทย เราจะเห็นว่า ชาวบ้านผู้ที่มีรายได้น้อยหรือที่เรียกว่า คนจนมีจำนวนมากในชุมชน และคนรวยก็ยังมีอยู่ ซึ่งคนในกลุ่มนี้ส่วนใหญ่มักไม่ค่อยใส่ใจในเรื่องใด นอกจากการทำงาน การดำเนินธุรกิจ ดังนั้น

ควรกระตุ้นให้คนในกลุ่มนี้มีบทบาททางชุมชนบ้าง ยกตัวอย่างเช่น เชิญให้มาร่วมเป็นกรรมการ ในการจัดตั้งกองทุนหมู่บ้าน เพราะคนในกลุ่มนี้จะมีประสบการณ์เกี่ยวกับเรื่องการบริหาร

1.4 สำหรับผู้ที่อาศัยอยู่ในชุมชนมาเป็นระยะเวลายาวนาน ก็มักจะมีคามผูกพันกับชุมชน ซึ่งแตกต่างกับผู้ที่ย้ายมาอยู่ในชุมชนไม่นาน แน่แน่นอนว่าจะยังไม่ผูกพันกับชุมชนมากนัก ดังนั้นหากต้องการให้ธำรงไว้ซึ่งทุนทางสังคม ก็ต้องสร้างให้คนในชุมชนเกิดความรัก ความหวงแหน ก็ควรที่จะแสดงคุณค่าความดีงาม บรรทัดฐานที่ดีของชุมชน ให้คนในกลุ่มนี้เห็นถึงคุณค่าต่างๆ เหล่านี้ แสดงให้เห็นว่าเพราะเหตุใดชุมชนบ้านบนดอนถึงได้รับการกล่าวขานว่าเป็นชุมชนแผ่นดินธรรม แผ่นดินทอง รวมถึงยังมีวัฒนธรรมที่ดีงาม คือ การนับถือบรรพบุรุษหรือผู้อาวุโส และประเพณีสำคัญที่ปฏิบัติสืบทอดกันมาเป็นประจำทุกปี คือ ประเพณีวันสงกรานต์ ชาวบ้านบนดอนจะไปร่วมประเพณีวันสงกรานต์ที่จัดขึ้นระดับตำบลทุกปี โดยตำบลบางแก้ว จัดในระหว่างวันที่ 12-13 เมษายน ของทุกปี เพราะประเพณีวันสงกรานต์เป็นประเพณีที่สืบทอดกันมาช้านาน ถือกันว่า ประเพณีวันสงกรานต์ เป็นวันขึ้นปีใหม่ ของชาวไทยและเป็นวันที่พบญาติพี่น้องที่ไปสร้างครอบครัวที่อื่น ลูกหลานที่จากบ้านไปศึกษาเล่าเรียน หรือ ไปทำงานต่างถิ่น ก็จะกลับบ้าน เพื่อมารดน้ำดำหัวผู้สูงอายุหรือญาติผู้ใหญ่ ได้มีการทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้แก่ผู้ล่วงลับไปแล้วสิ่งต่างๆ ทั้งหลายเหล่านี้จะแสดงให้เห็นถึงความ เป็นเอกลักษณ์ วัฒนธรรมที่ดีงามที่น่าภูมิใจของชุมชนบ้านบนดอน ซึ่งจะเป็นตัวผสาน เพื่อให้คนรุ่นใหม่ที่ยังไม่มีความผูกพันกับชุมชนมากนัก ได้เข้าใจและผูกพันกับชุมชนบ้านบนดอนมากขึ้น

ข้อเสนอแนะสำหรับการทำวิจัยในครั้งต่อไป

1. ทุนทางสังคมเป็นเรื่องเฉพาะท้องถิ่นและมีความแตกต่างกันไปในแต่ละพื้นที่ ดังนั้นควรมีการศึกษาวิจัยเรื่องทุนทางสังคมของแต่ละพื้นที่

2. ควรมีการศึกษาทุนทางสังคมในบริบทอื่นๆ บ้าง เช่นทุนทางสังคมในบริษัท เพราะส่วนใหญ่จะเข้าใจเรื่องทุนทางสังคม ว่าเกี่ยวข้องกับแต่ในบริบทของชุมชนแต่เรื่องทุนทางสังคมดำรงอยู่และเกี่ยวข้องกับทุกๆ บริบทในสังคม

3. ความรู้เรื่องทุนทางสังคมในประเทศไทยยังขาดความชัดเจนในเชิงของแนวคิด โดยตัวเอง และยังมี การวิพากษ์วิจารณ์แนวคิด โดยเฉพาะในเชิงวิชาการน้อย ทั้งนี้พบว่า การนำเรื่องทุนทางสังคมมาใช้ในงานการพัฒนากลับมีความแตกต่างจากแนวคิดของตะวันตก ซึ่งอาจจะมาจากพื้นฐานความคิด และวัฒนธรรมประเพณีที่แตกต่างกัน โดยทุนทางสังคมในประเทศไทย

ได้มีการนำมาเสริมประเด็นการสร้างชุมชนเข้มแข็ง และเชื่อมโยงไปถึงการพัฒนาประเทศในด้านอื่นๆ ด้วย

4. ในการให้คำนิยามความหมายของทุนทางสังคมในประเทศไทยที่ผู้วิจัยได้กล่าวถึงในบทที่ 2 ข้างต้นนั้น จะเห็นได้ว่าส่วนมากแล้วทุนทางสังคมจะถูกนำมาใช้ในด้านดีหรือการนำทุนทางสังคมส่วนที่ดีมาใช้แต่มิใช่ว่าทุนทางสังคมจะมีแค่ด้านดีเพียงเท่านั้น การวิพากษ์วิจารณ์เรื่องทุนทางสังคมยังมีการวิพากษ์ถึงด้านลบของทุนทางสังคมเหมือนกับในต่างประเทศด้วย แต่ทว่าทุนทางสังคมในแง่ลบนั้นมิได้กล่าวถึงกันมากนัก เช่น ทุนทางสังคมในระบบอุปถัมภ์ ทุนทางสังคมในครอบครัวที่อาจจะใช้ในทางที่ผิด เช่น หากญาติกระทำความผิดก็อาจจะใช้ทุนทางสังคมช่วยปิดบังความผิดของเขา เป็นต้น หรือ เครือข่ายการก่อการร้าย ก็มีทุนทางสังคมอยู่เช่นเดียวกัน แต่ในสังคมไทยมิได้สนับสนุนทุนประเภทนี้ ทุนทางสังคมมิใช่แนวคิดที่เป็นด้านลบโดยตัวเอง แต่จะอย่างไรที่เราจะทำให้ทุนทางสังคมไม่ถูกนำไปใช้ในด้านลบ

5. เชื่อมโยงจากข้อที่ 4 ผู้วิจัยขอเสนอให้มีการทำวิจัยเรื่องทุนทางสังคมกับกลุ่มผู้ก่อการร้ายภาคใต้ เพื่อสะท้อนให้เห็นว่า ทุนทางสังคมก็เปรียบเสมือนดาบสองคมอยู่ที่ว่าจะนำไปใช้อย่างไร และเพื่อแสดงให้เห็นว่าเครือข่ายการก่อการร้ายก็มีทุนทางสังคมอยู่เช่นเดียวกัน

6. สำหรับทุนทางสังคมที่เราจะต้องพัฒนาให้มากยิ่งขึ้นในสังคมไทย ก็ยังมีอุปสรรคหลายอย่างที่จะทำให้ทุนทางสังคมเกิดขึ้นได้ยาก เช่น ช่องว่างระหว่างวัยของคนในสังคม กระแสโลกาภิวัตน์ ที่ทำให้เกิดความเป็นปัจเจกชนสูงทำให้คนไม่ค่อยมีปฏิสัมพันธ์โดยตรงต่อกัน ทัศนคติโลกนิยมและทุนนิยมที่สร้างให้คนแก่งแย่งชิงกันจนขาดความเอื้ออาทรต่อกัน

7. ทุนทางสังคมในประเทศไทยปัจจัยด้านลบที่จะส่งผลกระทบต่อการพัฒนาทุนทางสังคม เช่น ลักษณะนิสัยพื้นฐานของคนไทยบางกลุ่มยังรักความสะดวกสบาย ขาดความกระตือรือร้น ขาดความคิดริเริ่ม ระบบสำคัญของคนไทย เช่น ระบบการศึกษา ระบบราชการ และการเมือง ยังคงต้องใช้เวลาในการปรับตัวเพื่อพร้อมรับกับการปฏิรูป ประกอบกับการเมืองยังมีการแสวงหาผลประโยชน์และช่วงชิงโอกาสหลงเหลืออยู่นอกจากนี้สถาบันสำคัญ เช่น สถาบันสื่อ สถาบันศาสนายังคำนึงถึงมิติทางธุรกิจมากกว่าอุดมการณ์และความถูกต้อง รวมถึงสภาพสังคมที่ต้องเผชิญกับปัญหาและปัจจัยเสี่ยงต่างๆ เช่น แหล่งอบายมุข สิ่งเสพติด เป็นต้น

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

กนกรัตน์ กิตติวิวัฒน์. “การจัดการทุนทางสังคมในชุมชนเมือง : ศึกษากรณีเครือข่ายกลุ่มบางซื่อพัฒนา.” วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขาการพัฒนารัฐบาลชุมชน มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2543.

จินตนา ชุณหภูมิกดา และคนอื่นๆ. รายงานการวิจัยเรื่องรายงานการสำรวจทุนทางสังคมด้านสุขภาพจังหวัดราชบุรี. ราชบุรี : ศูนย์อนามัยที่ 4 ราชบุรี, 2547.

ชัยอนันต์ สมุทวณิช. วัฒนธรรมคือทุน. กรุงเทพฯ : พี.เพรส, 2540.

ณัฐกานต์ จิตรวัฒนา. “พัฒนาการทุนทางสังคมของกลุ่มทอผ้าไหมสีธรรมชาติ บ้านโป่งคำ ตำบลคู่งษ์ อำเภอสันติสุข จังหวัดน่าน.” วิทยานิพนธ์พัฒนปริญญาโท สาขาการพัฒนารัฐบาลชุมชน มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2546.

แดงอ่อน มั่นใจโต. “ยุทธศาสตร์การสร้างเสริมเข้มแข็งให้ชุมชน : บทเรียนจากตำบลบางพระ จังหวัดฉะเชิงเทรา และชุมชนไม่เรียง จังหวัดนครศรีธรรมราช.” วารสารพัฒนาบริหารศาสตร์ 42, 3 (2545) : 75 – 115.

ธนาคารออมสิน. สำนักงานกองทุนเพื่อสังคม. ทุนทางสังคม (หนังสือชุดชุมชนเข้มแข็งลำดับที่ 3). กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนเพื่อสังคม ธนาคารออมสิน, 2543.

ชนพล พรหมสุวัญ, พระมหา. “ความสัมพันธ์ของทุนทางสังคมกับการจัดการป่าสมุนไพร : ศึกษาเฉพาะกรณีชุมชนป่ากล้วย ตำบลทุ่งขวาง อำเภอกำแพงแสน จังหวัดนครปฐม.” วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขาการพัฒนารัฐบาลชุมชน มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2546.

นิธิ เอียวศรีวงศ์. สังคมไทยในกระแสการเปลี่ยนแปลง. กรุงเทพฯ : คณะกรรมการการเผยแพร่และ

ส่งเสริมงานพัฒนา, 2539.

ประเวศ วะสี. ชุมชนเข้มแข็ง ทุนทางสังคมของไทย. กรุงเทพฯ : ม.ป.ท., 2542.

พีระ ลีวลม. “การศึกษาศักยภาพของทุนทางสังคมของชุมชนไซเบอร์.” วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขาเทคโนโลยีการจัดการระบบสารสนเทศ มหาวิทยาลัยมหิดล, 2543.

เมธี ครองแก้ว. “รัฐกับความเข้มแข็งของครอบครัวและชุมชนในประเทศไทย.” วารสารพัฒนาบริหารศาสตร์ 44, 3 (2547) : 11 – 98.

มหาวิทยาลัยศิลปากร. บัณฑิตวิทยาลัย. คู่มือการพิมพ์วิทยานิพนธ์. นครปฐม : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2543.

ราชบัณฑิตยสถาน. พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542. กรุงเทพฯ : บริษัท นานมีบุ๊คส์, 2546

“รายงานสรุปผลการประชุมเชิงปฏิบัติการเรื่องแนวคิดการพัฒนาตัวชี้วัดทุนทางสังคม.” สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, 2544. (อัดสำเนา)

วิชัย กาญจนสุวรรณ. “การศึกษาองค์กรอาสาสมัครประชาชนในการมีส่วนร่วมพัฒนาสังคม : กรณีจังหวัดสงขลา.” วารสารพัฒนบริหารศาสตร์ 44, 1 (2547) : 105 – 146.

วิชล มนต์เอื้อศิริ. “ทุนทางสังคม.” วารสารพัฒนาชุมชน 53, 3 (2547) : 13 – 21.

วรวิทย์ โรมรัตนพันธ์. ทุนทางสังคม. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์เดือนตุลา, 2548.

สุธรรม รัตนโชติ. การวิจัยเชิงพฤติกรรมศาสตร์. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ท็อป, 2551.

_____ “ทุนทางสังคม.” เอกสารประกอบวิชา 761 506 การจัดการทุนทางสังคม ภาควิชาการจัดการภาครัฐและภาคเอกชน หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2550. (อัดสำเนา)

เสรี พงศ์พิศ. กองทุนหมู่บ้าน สวัสดิการชุมชน. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ภูมิปัญญาไท, 2544.

อมรา พงศาพิชญ์. “ทุนทางสังคมในภาวะวิกฤติเศรษฐกิจในสังคมไทย” เอกสารประกอบการประชุม สถาบันวิจัยสังคมจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2543. (อัดสำเนา)

_____ . ความหลากหลายทางวัฒนธรรม. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2542.

อานันท์ กาญจนพันธุ์. มิติชุมชน วิธีคิดท้องถิ่นว่าด้วยสิทธิ อำนาจ และการจัดการทรัพยากร. กรุงเทพฯ : สำนักงานสนับสนุนการวิจัย, 2544.

อเนก นวคณะบุตร. คอบบ้านกู้เมือง ด้วยพลังแผ่นดิน. กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนเพื่อสังคม, 2545.

_____ ทุนทางสังคมและประชาสังคมในเมืองไทย. กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนเพื่อสังคม, 2545.

ภาษาต่างประเทศ

Bourdieu, Pierre. In other Words : Essaya Towards a Reflexive Sociology. California : Stanford University Press, 1990.

Fuguyama, Francis. Social Capital in Cultural Matter. London : Basic Books, 1996.

Goldman, Michael. The Birth of Discipline : Producing authoritative green knowledge, World Bank – style. London : Sage Publication, 2001.

Nan Lin. Social Capital : A Theory of Social Structure and Action. U.S.A. : Cambridge University Press, 2001.

Putnum, Robert. Democracy in Flux : The Evaluation of Social Capital in Contemporary Society. New York : Oxford University Press, 2002.

ผลงานวิจัยนักศึกษา ระดับปริญญาตรี

ผลงานวิทยานิพนธ์ ระดับปริญญาตรี

หมายเลขแบบสอบถาม.....

แบบสอบถาม

การวิจัยเรื่อง “ทุนทางสังคมของชาวชนบทไทย: กรณีศึกษาชุมชนบ้านบนดอน หมู่ 4
ตำบลบางแก้วอำเภอบ้านแหลม จังหวัดเพชรบุรี”

คำชี้แจงเกี่ยวกับการตอบแบบสอบถาม

1. แบบสอบถามชุดนี้มีจำนวน 6 หน้าแบ่งออกเป็น 3 ส่วน

2. แบบสอบถามแบ่งออกเป็น 3 ส่วน

ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

ส่วนที่ 2 การวัดระดับทุนทางสังคมของชาวบ้าน

ส่วนที่ 3 แบบสัมภาษณ์ปลายเปิด เกี่ยวกับปัญหา อุปสรรค และ

ข้อเสนอแนะของชาวบ้าน

ผลงานวิจัยนักศึกษา ระดับปริญญาตรี

ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

ผู้ตอบแบบสอบถาม :

.....

วันตอบแบบสอบถาม :

1. เพศ
1. () ชาย
2. () หญิง
2. อายุ
1. () 18 – 27 ปี
2. () 28 – 37 ปี
3. () 38 – 47 ปี
4. () 48 – 57 ปี
5. () มากกว่า 58 ปี
3. สถานภาพสมรส
1. () โสด
2. () สมรส
3. () หย่าร้างแยกกันอยู่
4. () หม้าย
5. () อื่นๆ (ระบุ).....
4. ศาสนา
1. () พุทธ
2. () คริสต์
3. () อิสลาม
4. () อื่นๆ (ระบุ).....
5. การศึกษา
1. () ประถมศึกษาและต่ำกว่า
2. () มัธยมศึกษา / ปวช.
3. () อนุปริญญา / ปวท. / ปวส.
4. () ปริญญาตรี
5. () ปริญญาโท และสูงกว่า
6. อาชีพ
- ผลงานวิจัยนักศึกษา ระดับปริญญาตรี
1. () ธุรกิจส่วนตัว
2. () ค้าขาย
3. () รับราชการ
4. () ทำงานบริษัท
5. () ประมง / เกษตรกร
6. () รับจ้างทั่วไป
7. () อื่น ๆ (ระบุ).....
7. รายได้ต่อเดือน
1. () 5,000 บาท และต่ำกว่า
2. () 5,001 – 10,000 บาท
3. () 10,001 – 15,000 บาท
4. () 15,001 – 20,000 บาท
5. () 20,001 บาท ขึ้นไป

8. ท่านมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมต่างๆ ของชุมชนบ่อยครั้งแค่ไหน

1. () บ่อยมากที่สุด
2. () บ่อยมาก
3. () ปานกลาง
4. () น้อยครั้ง
5. () ไม่เคยมีส่วนร่วม

9. หากมีการจัดงานในชุมชนขึ้น จะมีชาวบ้านในชุมชน หรือผู้นำชุมชนมาเชิญท่านไปร่วมกิจกรรมบ่อยครั้งแค่ไหน

1. () บ่อยมากที่สุด
2. () บ่อยมาก
3. () ปานกลาง
4. () น้อยครั้ง
5. () ไม่เคยมาเชิญไปร่วมงาน

10. บ้านท่านอยู่ห่างจากศูนย์กลางชุมชน

1. () 1 กิโลเมตร และน้อยกว่า
2. () มากกว่า 1 กิโลเมตร แต่ไม่เกิน 5 กิโลเมตร
3. () มากกว่า 5 กิโลเมตร แต่ไม่เกิน 10 กิโลเมตร
4. () มากกว่า 10 กิโลเมตร แต่ไม่เกิน 15 กิโลเมตร
5. () มากกว่า 15 กิโลเมตร

11. ระยะเวลาที่ท่านอาศัยอยู่ในชุมชนนี้

1. () 1 ปี และน้อยกว่า
2. () มากกว่า 1 ปี แต่ไม่เกิน 5 ปี
3. () มากกว่า 5 ปี แต่ไม่เกิน 10 ปี
4. () มากกว่า 10 ปี แต่ไม่เกิน 15 ปี
5. () มากกว่า 15 ปี

ผลงานวิจัยนักศึกษา ระดับปริญญาตรี

ส่วนที่ 2 ระดับทุนทางสังคม

โปรดประเมินว่าท่านมีทุนทางสังคมอยู่ในระดับใด 5 = มากที่สุด 4 = มาก
3 = ปานกลาง 2 = น้อย 1 = น้อยมาก

ทุนทางสังคม	ระดับทุนทางสังคม				
	5	4	3	2	1
<p>1. เครือข่าย</p> <p>1.1 ท่านมีญาติหรือเพื่อนสนิทที่อาศัยในชุมชนมากน้อยเพียงไร</p> <p>1.2 ท่านมีโอกาสสนทนากับเพื่อนบ้านในชุมชนบ่อยครั้งแค่ไหน</p> <p>1.3 เพื่อนบ้านของท่านพร้อมที่จะช่วยเหลือท่านมากน้อยแค่ไหน</p> <p>1.4 ท่านมีโอกาสเข้าร่วมประชุมภายในท้องถิ่นบ่อยครั้งแค่ไหน</p> <p>1.5 ท่านมีเพื่อนนอกชุมชนมากน้อยเพียงไร</p>					
<p>2. บรรทัดฐาน</p> <p>2.1 ท่านคิดว่าความร่วมมือกันทำงาน จะทำให้งานสำเร็จได้</p> <p>2.2 ท่านชอบที่จะปฏิบัติตามข้อตกลงของชุมชน / บ้านเมือง</p> <p>2.3 ท่านแนะนำ สั่งสอน บุตร หลานของท่านให้ปฏิบัติตามข้อตกลงของชุมชน / บ้านเมือง</p> <p>2.4 ท่านมีความเชื่อและศรัทธาในกฎระเบียบของชุมชน</p> <p>2.5 ท่านคิดว่าความช่วยเหลือซึ่งกันและกันจะทำให้เกิดความรัก ความสามัคคี</p>					

ทุนทางสังคม	ระดับทุนทางสังคม				
	5	4	3	2	1
3. ความไว้วางใจ 3.1 ท่านมักจะยอมให้เพื่อนบ้านยืมของใช้ที่บ้าน 3.2 ท่านมีความเชื่อมั่นและไว้วางใจในผู้นำชุมชน (กำนัน / ผู้ใหญ่บ้าน) 3.3 หากท่านกู้เงิน เพื่อนบ้านจะยอมค้ำประกันเงินกู้ให้ท่าน 3.4 ท่านเชื่อมั่นและไว้วางใจครูอาจารย์ที่สอนบุตรหลาน ของท่าน 3.5 ท่านเชื่อว่าการพัฒนาชุมชนจะทำให้ชุมชนเจริญขึ้น					

ผลงานวิจัยนักศึกษา ระดับปริญญาตรี

ส่วนที่ 3 แบบสัมภาษณ์ปลายเปิด เกี่ยวกับปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะการพัฒนาท้องถิ่น
 คำชี้แจง ในฐานะที่ท่านเป็นประชาชนที่อาศัยอยู่ในชุมชน “บ้านบนดอน หมู่ 4
 ตำบลบางแก้ว อำเภอบ้านแหลม จังหวัดเพชรบุรี” โปรดเขียนแสดงความคิดเห็นของท่าน

1. ปัญหาและอุปสรรค

.....

.....

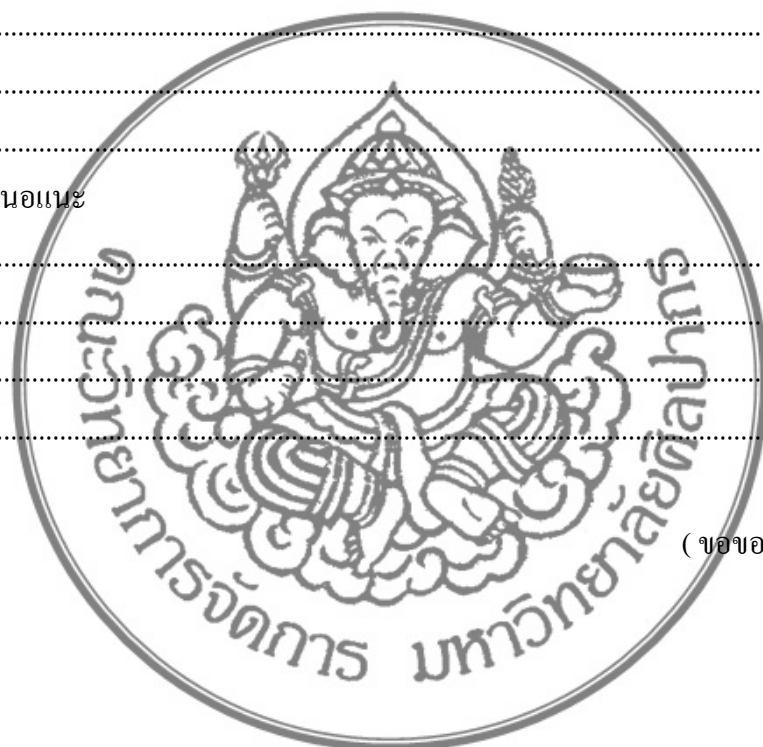
.....

2. ข้อเสนอแนะ

.....

.....

.....

(ขอขอบคุณท่านที่ให้ข้อมูล)

ผลงานวิจัยนักศึกษา ระดับปริญญาตรี

